

Likovna baština Velikogoričko-odranskog dekanata

Radoš, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:938356>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb](#)
[Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

LIKOVNA BAŠTINA VELIKOGORIČKO-ODRANSKOG
DEKANATA

Valentina Radoš

Mentorica: dr. sc. Sanja Cvetnić, redovni profesor

Komentor: dr. sc. Danko Šourek, docent

ZAGREB, ožujak 2019.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski studij

LIKOVNA BAŠTINA VELIKOGORIČKO-ODRANSKOG DEKANATA

Art heritage of church county Velika Gorica-Odra

Valentina Radoš

Diplomsko istraživanje provedeno je kroz prikupljanje podataka iz postojeće literature i arhivskih izvora te terensko dokumentiranje i autopsiju djela u svrhu prezentiranja svih bitnih podataka i valorizacije likovne baštine crkava i kapela Velikogoričko-odranskog dekanata koji obuhvaća jedanaest župa. Istraživački rezultati prezentirani u ovom diplomskom radu strukturirani su na način umjetničke horografije odnosno pregleda župa i crkvenih inventara. Područje Velikogoričko-odranskog dekanata je iznimno raznovrsno što se likovne baštine tiče. Mnogo je djela na istim lokalitetima iz raznih stoljeća. Od sačuvane barokne altaristike i skulpture ističu se primjerice one Johanna Komersteinera i Claudiusa Kautza, a od devetnaestostoljetnog inventara radovi Ferdinanda Stuflessera i Slavoljuba Wagneistera uz intervencije u liturgijski prostor XX. i XXI. stoljeća hrvatskih akademskih kipara čija djela su naručivana u novije doba. Od štafelajnog slikarstva sačuvano je ono iz XVII. i XVIII. stoljeća u skromnijoj slikarskoj redakciji visokih uzora, uglavnom grafičkih predložaka, a iste možemo pronaći i na stijenama drvenih kapela. Sačuvano je zidno slikarstvo XIX. i XX. stoljeća, oslici Marka Antoninija, Petra Rutara i Lovre Sirnika. Sačuvane propovjedaonice su u malom broju s obzirom na broj obrađivanih crkava što se ne može reći za brojne vitraje koji danas krasi iste objekte. Većina sakralnih građevina je s pripadajućim inventarom kategorizirano kao zaštićeno kulturno dobro te su brojne obnove posljednjih godina pokrenute i provedene u svrhu njihove zaštite.

Ključne riječi: Velikogoričko-odranski dekanat, sakralna likovna baština, umjetnička horografija, župne crkve, kapele

Ja, Valentina Radoš, diplomantica na Istraživačkom smjeru - modulu Umjetnost renesanse i baroka diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom Likovna baština Velikogoričko-odranskog dekanata rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, ožujak 2019.

Vlastoručni potpis

ZAHVALE

Prije svega veliku zahvalnost želim izraziti mentorima profesorici dr. sc. Sanji Cvetnić i docentu dr. sc. Danku Šoureku na podršci koju su mi pružili pri odabiru ove teme diplomskoga rada te iskazanom entuzijazmu, pomoći, strpljenju i usmjeravanju na svakom koraku obrade ovako opširnog područja kao što je Velikogoričko-odranski dekanat. Zatim se zahvaljujem dekanu i župniku župe Vukovina vlč. Đuri Saboleku na odobrenju teme i ohrabrenju koje mi je pružio te svakom pojedinom župniku ostalih deset župa dekanata bez čijeg odobrenja i korisnih podataka ovaj diplomski rad ne bi bilo moguće dovršiti. Zahvaljujem se voditelju Nadbiskupijskog arhiva u Zagrebu dr.sc. Stjepanu Razumu na ustupljenim izvorima poput spomenica i putnih bilježnica Anđele Horvat koji su osim dosad neobjavljenih podataka sadržavali i one podatke koji su me potaknuli da razmislim o problematici obrađivanih sakralnih građevina, ali i otvorili oči pred izazovima s kojima su se naši preci suočavali, a s kojima se suočavamo i mi danas. Veliko hvala djelatnicama Konzervatorskog odjela u Zagrebu, arhitektici Vandi Karač i posebno povjesničarki umjetnosti Martini Ožanić koja je s velikim strpljenjem i razumijevanjem podijelila sa mnom svoja saznanja i rezultate istraživanja odjela. Zahvale i gospodinu Stipi Biliću na korisnim razgovorima i podacima o povijesti župa. I naposljetku, zahvaljujem se svojoj obitelji koja mi je bila vrijedan suputnik na svakom crkvenom pohodu te na svakom koraku najveća podrška.

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	VELIKOGORIČKO-ODRANSKI DEKANAT – CRKVENA I PROSTORNA OBILJEŽJA	4
3.	PREGLED LIKOVNIH ZNAČAJKI BAŠTINE U VELIKOGORIČKO-ODRANSKOM DEKANATU.....	8
3.1.	SAKRALNO SLIKARSTVO	8
3.1.1.	Zidno slikarstvo.....	8
3.1.2.	Štafelajno slikarstvo	9
3.2.	OLTARNA ARHITEKTURA I SAKRALNA SKULPTURA	11
3.3.	VITRAJI.....	12
3.4.	PROPOVJEDAONICE	13
4.	ŽUPA BUKEVJE.....	14
4.1.	ŽUPNA CRKVA SV. ANTUNA PADOVANSKOG	14
4.1.1.	LIKOVNA BAŠTINA	15
	SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA BUKEVJE.....	19
5.	ŽUPA DONJA LOMNICA.....	25
5.1.	ŽUPNA CRKVA SV. TRI KRALJA.....	25
5.1.1.	LIKOVNA BAŠTINA	26
5.2.	FILIJALNA KAPELA SV. MIHAELA ARKANĐELA, PETROVINA	30
5.3.	FILIJALNA CRKVA SV. ANTUNA PADOVANSKOG, GRADIĆI	30
	SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA DONJA LOMNICA.....	31
6.	ŽUPA NOVO ČIČE.....	37
6.1.	ŽUPNA CRKVA SV. IVANA KRSTITELJA	37
6.1.1.	LIKOVNA BAŠTINA	38
6.2.	FILIJALNA KAPELA RANJENOGA (TRPEĆEGA) ISUSA.....	44
6.2.1.	LIKOVNA BAŠTINA	44
	SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA NOVO ČIČE.....	47
7.	ŽUPA LUKAVEC	58
7.1.	ŽUPNA CRKVA MAJKE BOŽJE FATIMSKJE	58
7.1.1.	LIKOVNA BAŠTINA	58
	SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA LUKAVEC	60
8.	ŽUPA ODRA	62
8.1.	ŽUPNA CRKVA SV. JURJA I IMENA MARIJINA.....	62
8.1.1.	LIKOVNA BAŠTINA	63
8.2.	FILIJALNA KAPELA SV. JOSIPA RADNIKA, BUZIN.....	68

SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA ODRA	69
9. ŽUPA ŠČITARJEVO.....	78
9.1. ŽUPNA CRKVA SV. MARTINA BISKUPA	78
9.1.1. LIKOVNA BAŠTINA	79
SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA ŠČITARJEVO	85
10. ŽUPA NAVJEŠTENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE, VELIKA GORICA I	93
10.1. ŽUPNA CRKVA NAVJEŠTENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE	93
10.1.1. LIKOVNA BAŠTINA.....	94
10.2. FILIJALNA KAPELA SV. LOVRE, VELIKA GORICA.....	101
10.2.1. LIKOVNA BAŠTINA.....	101
SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA NAVJEŠTENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE, VELIKA GORICA	103
11. ŽUPA SV. PETRA I PAVLA, VELIKA GORICA II	111
11.1. ŽUPNA CRKVA SV. PETRA I PAVLA	111
11.1.1. LIKOVNA BAŠTINA	111
SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA SV. PETRA I PAVLA, VELIKA GORICA	113
12. ŽUPA BL. ALOJZIJA STEPINCA, VELIKA GORICA III	115
12.1. ŽUPNA CRKVA BL. ALOJZIJA STEPINCA.....	115
12.1.1. LIKOVNA BAŠTINA	115
12.2. FILIJALNA KAPELA RANJENOG ISUSA, PLESO.....	118
12.2.1. LIKOVNA BAŠTINA	118
12.3. GROBLJANSKA KAPELA SV. FILOMENE, VELIKA GORICA	120
12.3.1. LIKOVNA BAŠTINA	120
SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA BL. ALOJZIJA STEPINCA, VELIKA GORICA	121
13. ŽUPA VELIKA MLAKA	128
13.1. KAPELA SV. BARBARE	128
13.1.1. LIKOVNA BAŠTINA	129
SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA VELIKA MLAKA	135
14. ŽUPA VUKOVINA	141
14.1. ŽUPNA CRKVA POHODA BLAŽENE DJEVICE MARIJE	141
14.1.1. LIKOVNA BAŠTINA	142
14.2. FILIJALNA KAPELA SV. IVANA KRSTITELJA (SV. APOSTOLA), BUŠEVEC ...	146
14.2.1. LIKOVNA BAŠTINA	146
14.3. FILIJALNA KAPELA SV. FABIJANA I SEBASTIJANA, KUČE	152
14.3.1. LIKOVNA BAŠTINA	152
14.4. FILIJALNA KAPELA SV. VIDA, MRACLIN	157

14.4.1. LIKOVNA BAŠTINA	157
SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA VUKOVINA	160
15. ZAKLJUČAK	184
16. LITERATURA I ARHIVSKI IZVORI.....	186
17. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA (iz Slikovnih priloga pojedinih župa)	193
18. POPIS KARTOGRAFSKIH PRILOGA	198
19. SUMMARY	199

1. UVOD

Velikogoričko-odranski dekanat dio je Turopoljskoga arhidakonata koji je sastavni dio Zagrebačke nadbiskupije.¹ Spomenuti dekanat obuhvaća jedanaest župa sa župnim crkvama i pripadajućim filijalnim kapelama: Bukevje, Donja Lomnica, Lukavec, Novo Čiče, Odra, Šćitarjevo, Velika Gorica I (Navještenje Blažene djevice Marije), Velika Gorica II (sv. Petar i Pavao), Velika Gorica III (bl. Alojzije Stepinac), Vukovina i Velika Mlaka. Sačuvana likovna baština župnih crkava i kapela nastala je u rasponu od XVII. pa sve do XXI. stoljeća. Dekanat se zemljopisno proteže na području Turopolja, a dio dekanata je u povijesnom i političkom smislu bio sastavni dio Plemenite općine Turopolje sve do 1947. godine koja je uvelike dirigirala i potpomagala izgradnju i opremanje pojedinih crkava.² Na crkve, njihovu izgradnju i opremanje, ali i stupanj održavanja (ili neodržavanja) opreme, utjecalo je više okolnosti: prva i najopćenitija jest nekadašnja trošnost crkava i kapela u XIX. i XX. stoljeću,³ a time i njihovog inventara koja podrazumijeva koliko nebrigu župljana toliko i nedostatak financijskih sredstava. Ta se okolnost najviše očituje u činjenici da je mnogo drvenih kapela, takozvanih *turopoljskih ljepotica*, propalo (mora se uzeti u obzir činjenica da drvena gradnja ne može odolijevati prolasku vremena kao što to može primjerice kamena gradnja iako se u većini slučajeva radilo o kvalitetnom hrastu lužnjaku kojim je Turopolje nekoć obilovalo).⁴ Drugi odlučujući utjecaj na očuvanost baštine, a i svi koji slijede tiču se povijesne situacije u kojem se našlo područje dekanata u svojoj prošlosti. Kronološki gledano prva veća nedaća koja je uvelike utjecala na očuvanje likovne baštine su provale Osmanlija od kojih se ističe provala Hasan-paše u Turopolje 1592. godine.⁵ Taj događaj

¹ Usp. Krunoslav Draganović, Srećko Brezić, Josip Crnković, Rafael Lešnik, Ivan Mršo, Zdravko Reven, Hinko Weber (ur.), *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Zagreb: Biskupska konferencija Jugoslavije, 1974., str. 108., »Odredbe Nadbiskupskoga duhovnoga stola«, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 3 (2001.), str. 107–112.

² Usp. Plemenita općina turopoljska <http://turopolje.hr/> (pregledano 18. siječnja 2019.)

³ Zbog trošnosti propala je i nekadašnja župna crkva sv. Jurja u Starom Čiču o kojoj se nije vodila briga od 1805. godine. Također se zbog loših temelja urušio zvonik župne crkve sv. Tri kralja u Donjoj Lomnici koji je djelomice ošteti glavni brod pa se obnovi pristupa 1862. godine, a nekadašnje drvene kapele u Buševcu i Kučama zamijenjene su zidanom gradnjom u prvom desetljeću XX. stoljeća. Usp. Emilij Laszowski uz suradništvo Janka Barleà, *Povijest plem. općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane. Općinske uredbe, povijest crkvi i odnosi nekih crkvenih redova prema općini turopoljskoj*, sv. II. Zagreb: tiskom Antuna Scholza, 1911., str. 256, 274, 281, 339.

⁴ O drvenom graditeljstvu u Turopolju, pogotovo hrastovini kao materijalu vidi u: Višnja Huzjak, *Drveno graditeljstvo Turopolja*, Muzej Turopolja, Velika Gorica, s. a. [1969.].

⁵ Usp. Emilij Laszowski uz suradništvo dr. a Velimira Deželića i dr. a Milana Šenoe, *Povijest plem. općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane. Zemljopis, narodopis i povjesni prijelaz*, sv. I. Zagreb: tiskom Antuna Scholza, 1910., str. 159.

je prvi presudan za nestanak pojedinih umjetnina crkava i kapela.⁶ Sljedeći bitan povijesni događaj je veliki potres 1880. godine koji je, osim ostalih područja nadbiskupije i područje Velikogoričko-odranskog dekanata. Stupanj oštećenosti sakralnih građevina dekanata zasigurno je ovisio i o kvaliteti izgradnje, ali jedno je sigurno, svaka crkva bila je na neki način, više ili manje, oštećena i u svakom se slučaju pristupilo obnovi i sanaciji štete. Tu je veliku ulogu odigrao zagrebački arhitekt Herman Bollé koji je obnovio neke crkve dekanata (župna crkva Navještenja Blažene djevice Marije u Velikoj Gorici i župna crkva sv. Martina biskupa u Šćitarjevu),⁷ ali njegovo sudjelovanje u obnovama turopoljskih crkava nosilo je pogubne posljedice za preostali barokni inventar.⁸ Sljedeće kronološki bitno razdoblje je Drugi svjetski rat koji se na ovim područjima očitovao u lokalnim sukobima suprotstavljenih strana.⁹ To razdoblje je utjecalo na nestanak historicističkog inventara pojedinih crkava, a za koje bi se moglo tvrditi da je izrađen u kvalitetnim i tada poznatim radionicama s područja Habsburške Monarhije.

Prva sustavna obrada sakralnih građevina dekanata je ona Janka Barlèa iz 1911. godine u sklopu troknjižja *Povijest plemenite općine Turopolje* Emilija Laszowskoga. Barlè se više fokusira na povijest župa proučavajući spomenice i kanonske vizitacije, inventar se dakako spominje, ali nije umjetnički vrednovan. Njegovo djelo danas predstavlja prvi povijesni i topografski pregled crkava i kapela Turopolja te je temeljna literatura za proučavanje baštine ovog područja koja u sebi nosi i komparativnu vrijednost ako uspoređujemo stanje građevina nekad i danas. U komparativnom smislu nezaobilazna su popisivanja i fotografska snimanja umjetničkih spomenika iz 1938. i 1939. godine Artura Schneidera koji svojim izvješćima i fotografijama donosi sustavni pregled stanja tadašnjih spomenika i inventara (od kojih brojna do

⁶ Kao primjer navodim kapelu sv. Ivana Krstitelja u Buševcu, župnu crkvu Navještenja Blažene Djevice Marije u Velikoj Gorici, nekadašnju župnu crkvu sv. Petra u Petrovini, nekadašnju drvenu kapelu u Donjoj Lomnici i nekadašnju župnu crkvu sv. Jurja u Starom Čiču. Vidi u: Laszowski, Barlè, 1911., str. 253, 307, 315, 331, 335.

⁷ Za obnove na župnoj crkvi u Šćitarjevu vidi u: Dragan Damjanović, »Herman Bollé i obnova građevina zagrebačkog Stolnog kaptola nakon potresa 1880. godine«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 34 (2010.), str. 131–148 (141).; Za obnove na župnoj crkvi u Velikoj Gorici vidi u: Dragan Damjanović, »Problemi neoromaničkoga opusa Hermana Bolléa«, u: *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam* 2 (2013.), str. 264–281 (276) i Petar Puhmajer, Kristina Vujica, Maja Vahčić Lušić, Gordan Murat, *Arhitektura Velike Gorice*, Velika Gorica: Turistička zajednica Grada Velike Gorice, 2005.

⁸ U starijoj literaturi, ali i sveopćem mišljenju u hrvatskim povijesno-umjetničkim krugovima Bolléa se okrivljava za nestanak i uništavanje baroknih inventara u mnogim crkvama što u velikoj mjeri utječe na proučavanje tog razdoblja na području sjeverozapadne Hrvatske. Bollé je zasigurno odigrao veliku ulogu kao zagovaratelj historicističkih stilova, ali mora se uzeti u obzir i činjenica da je povratak povijesnim stilovima bio trend toga doba te da su veliku riječ u obnovama imali i župnici. Za u ovom slučaju kritiku Bolléu i historicističkim obnovama vidi u: Gjuro Szabo, »O oltarima u našim crkvama«, u: *Narodne starine* 2 (1923.), str. 217–239. Zatim ga revalorizira Dragan Damjanović opširnom monografijom, vidi u: Dragan Damjanović, *Arhitekt Herman Bollé*, Zagreb: Leykam International i Muzej za umjetnost i obrt, 2013.b.

⁹ Prvi svjetski rat ne navodim kao bitan događaj jer nije u velikoj mjeri utjecao na sakralne građevine dekanata i njihovo opremanje. U sačuvanim župnim spomenicama toga razdoblja ne spominju se štete, jer glavna bojišta nisu bila u Turopolju, ali se ističu primjerice popisi muškaraca iz pojedinih župa koji su bili regrutirani za bojišta diljem Europe, ali i za koje je došla vijest da su poginuli.

danas nisu sačuvana) u crkvama Buševcu, Novom Čiču, Velikoj Gorici, Velikoj Mlaci, Odri i Plesu.¹⁰ Bitan je i članak Anđele Horvat (1961.) pod nazivom *Prilog poznavanju spomenika NO općine Velika Gorica (Turopolje)* u kojem je objavila cijeli niz dotad nepoznatih podataka o crkvama današnjeg dekanata koje je godinama skupljala i zapisivala u putne bilježnice. U povijesno-umjetničkom smislu pionirska je i iznimno važna studija Đurđice Cvitanović (1974., 2008.) o drvenim kapelama Turopolja. Iz milja ih autorica naziva *turopoljskim ljepoticama* te se sintagma ustalila u literaturi koja slijedi. Sljedeća, ali i prva koja piše o Velikogoričko-odranskom, ali i Pokupsko-vukomerički dekanatu u smislu upravo takve crkvene podjele je Katja Matković Mikulčić (1998.). Navodi sve župne crkve i kapele dekanata uz kratke prikaze i fotografije tadašnjeg stanja, ali više u svrhu vodiča nego sustavne valorizacije arhitekture i likovne baštine. Napisane su i monografije triju župa na području dekanata – monografija župe Vukovina u kojoj je o likovnoj baštini pisala Sanja Cvetnić (2005.) i monografija župe Velika Mlaka kao projekt studenata odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu pod vodstvom spomenute profesorice (2008.), a objavljivanju povijesti i povijesno-umjetničke analize likovne baštine župe Novo Čiče pridonijela je Jasmina Jergovski (2007.). Pojedini inventar obrađivan je u sklopu doktorskih radova i nekoliko članaka u povijesno-umjetničkim časopisima.

Ovaj diplomski rad predstavlja pregled podataka iz postojeće literature i arhivskih izvora te rezultata terenskih istraživanja uz fotografsko dokumentiranje. Svrha mu je pružiti sve bitne podatke i na temelju toga prijedlog valorizacije likovne baštine crkava i kapela Velikogoričko-odranskog dekanata. U tom smislu ovaj diplomski rad blizak je umjetničkoj horografiji kao opisu nekoga kraja koja atributom umjetnička dobiva novo značenje. U slučaju ovog rada radi se o modificiranom pojmu umjetničke horografije gdje je u žarištu područje crkvene podjele odnosno dekanat koji dakako podrazumijeva i zemljopisno područje jednog grada i više manjih naselja, a u središtu istraživanja i dokumentiranja je isključivo sakralna baština uz dodatak kratkih crtica o arhitekturi kako bi se поближе odredio crkveni prostor unutar kojeg se navedena sakralna baština nalazi.

¹⁰ Vidi u: Artur Schneider, »Popisivanje i fotografsko snimanje umjetničkih spomenika godine 1938.«, u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1937./38.*, sv. 51. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1939., str. 168–180. Artur Schneider, »Popisivanje i fotografsko snimanje umjetničkih spomenika godine 1939.«, u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1938./39.*, sv. 52. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1940., str. 171–186. Za pojedine reproducirane fotografije vidi u: Đuro Vandura, Borivoj Popovčak, Sanja Cvetnić, *Schneiderov fotografski arhiv*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1999.

2. VELIKOGORIČKO-ODRANSKI DEKANAT – CRKVENA I PROSTORNA OBILJEŽJA

Dekanat (lat. *decanatus*) je »teritorijalna jedinica u sastavu biskupije. Obično se sastoji od deset župa, ali taj broj nije obavezan. Dekanat nema nikakve samostalnosti, a svrha njegova postojanja jest više administrativne prirode, da se olakša nadzor nad vršenjem crkvene discipline.«¹¹ Na čelu dekanata je dekan čiji se izbor provodi svakih nekoliko godina, a dužnosti dekana uvijek obavlja jedan od župnika dekanata. Pozicija dekana spominje se u VI. stoljeću, a posebno se razvija od IX. stoljeća.¹² Kako s vremenom njihova služba postaje manje bitna, tako da se primjerice u raspravama Tridentskoga sabora (1545. – 1563.) niti ne spominju, opet na važnosti počinju dobivati od krajevnog crkvenog sabora u Milanu 1565. godine pod vodstvom sv. Karla Boromejskog.¹³ Tek proglašenjem Zakona o kanonskom pravu (*Codex iuris canonici*) 1917. godine od pape Benedikta XV. biskupije i nadbiskupije, odnosno arhidakonati bivaju pravno i geografski podijeljeni u dekanate.¹⁴

Velikogoričko-odranski dekanat dio je Turopoljskoga arhidakonata kojeg je osnovao biskup Ivan Paxy 1771. godine kao dio Zagrebačke biskupije, a danas nadbiskupije.¹⁵ Turopoljski arhidakonat nalazi se na području Turopolja nekoć nazivanog Zagrebačko polje (lat. *Campus Zagrebiensis*) ili Turovo polje (lat. *Campus Turouo*),¹⁶ koji obuhvaća »dio Posavine južno od Zagreba, između desne obale Save na sjeveroistoku i Vukomeričkih gorica na jugozapadu.«¹⁷ Osim spomenutog Velikogoričko-odranskog dekanata turopoljski arhidakonat još čine Pokupsko-vukomerički, Samoborsko-okički i Svetonedeljeski dekanat.¹⁸

Zemljopisne granice Velikogoričko-odranskog dekanata su Šćitarjevo na sjeveru, Rakitovec na jugu, Buzin na zapadu i Bukevje na istoku. Ovakva crkvena podjela ne poštuje

¹¹ Anđelko Badurina (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006. [1979.], str. 225., sub voce Dekanat [Anđelko Badurina].

¹² Vidi u: Pero Pranjić, »Dekanat, dekan i dekanska služba u općem pravu Katoličke crkve« u: *Crkva u svijetu* 2 (1998.), str. 122–133 (122).

¹³ Isto, str. 123.

¹⁴ Isto, str. 124.

¹⁵ Usp. Dragutin Kniewald (ur.), *Kulturno povijesni zbornik Zagrebačke nadbiskupije u spomen 850. godišnjice osnutka*, Zagreb: Izdanje Hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, 1944., str. 60.

¹⁶ Usp. Laszowski, Deželić, Šenoa, 1910., str. 35.

¹⁷ Za zemljopisno određenje Turopolja preuzeta je definicija iz Hrvatske enciklopedije <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62804> (pregledano 20. rujna 2018.). O različitim određenjima zemljopisnih granica Turopolja u literaturi vidi u: Borna Fuerst-Bjeliš, »Turopolje - što je to? Historijskogeografski pogled na prostorni pojam i identitet tradicijske regije«, u: *Luč, časopis Ogranka Matice hrvatske Velika Gorica* 1 (2012.), str. 13–19.

¹⁸ Usp. [s.a.], »Odredbe Nadbiskupskoga duhovnoga stola«, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 3 (2001.), str. 107–112 (111).

granice županija, općina, gradova i naselja tako da se primjerice u sklopu dekanata nalaze mjesta koja pripadaju pod Grad Zagreb i zagrebačku županiju. Bitno je napomenuti da je u povijesnom smislu bitna Plemenita općina Turopolje koja je od svoga osnutka 1278. godine pa sve do ukidanja 1947. godine bitno utjecala i na crkvene zajednice u današnjim granicama dekanata.¹⁹ Uprava plemenite općine bila je organizirana u dva kotara: Vrhovlje (*Montes S. Catherinae*) i Polje (*Campus*) koji su se sastojali od više sučija (lat. *iudicatus*), a činilo ih je jedno ili više sela.²⁰ Za potrebe ovoga rada važne su sučije kotara Polje: Buševac, Velika Gorica, Mala Gorica, Hrašće, Kobilić, Kuće, Kurilovec, Donja Lomnica, Gornji i Donji Lukavec, Velika Mlaka, Mraclin, Pleso i Rakitovec. Tako je primjerice plemenita općina donirala financijska sredstva za obnovu župne crkve Navještenja Blažene djevice Marije u Velikoj Gorici, kapele sv. Lovre u Velikoj Gorici, kapele sv. Ivana Krstitelja u Buševcu i kapele sv. Barbare u Velikoj Mlaci.²¹ Ostala naselja koja ovdje nisu navedena ovisila su najčešće o plemićkim obiteljima u čijem su posjedu bila, darovima župljana ili Vjerozakonskoj zakladi.

Današnji prostorni opseg dekanata ovisio je o odlukama Povjerenstva Nadbiskupije zagrebačke za preispitivanje granica dekanata osnovanog u rujnu 1999. godine dekretom Nadbiskupskog duhovnog stola br. 2040/ 1999.,²² ali i pape Benedikta XVI. koji 2009. godine daje dopuštenje za osnivanje Sisačke biskupije.²³ Tako primjerice 2001. godina svjedoči o postojanju trinaest župa u Velikogoričko-odranskom dekanatu – Velika Gorica I (Navještenje Blažene Djevice Marije), Velika Gorica II (sv. Petar i Pavao), Velika Gorica III (Ranjeni Isus, danas bl. Alojzije Stepinac), Odra (Ime Marijino i sv. Juraj), Bukevje (sv. Antun Padovanski), Donja Lomnica (sv. Tri kralja), Lukavec (Majka Božja Fatimska), Novo Čiče (sv. Ivan Krstitelj), Peščenica (Uznesenje Blažene Djevice Marije), Šćitarjevo (sv. Martin), Veleševac (sv. Petar), Velika Mlaka (sv. Barbara) i Vukovina (Pohod Blažene Djevice Marije).²⁴ Do promjene dolazi upravo osnivanjem Sisačke biskupije 5. prosinca 2009. godine kada se osim određenih dekanata i određene župe izuzimaju iz Zagrebačke nadbiskupije i postaju sastavni dio Sisačke biskupije.

¹⁹ Usp. Plemenita općina turopoljska <http://turopolje.hr/> (pregledano 18. siječnja 2019.)

²⁰ Usp. Turopoljska baština/ Plemenita općina turopoljska <http://www.gorica.hr/turopoljska-bastina/> (pregledano 20. rujna 2018.)

²¹ O tome koliko je Plemenita općina sudjelovala u obnovama navedenih crkava i kapela vidi u: Laszowski, Barlè, 1911., str. 222, 223, 281, 326, 341.

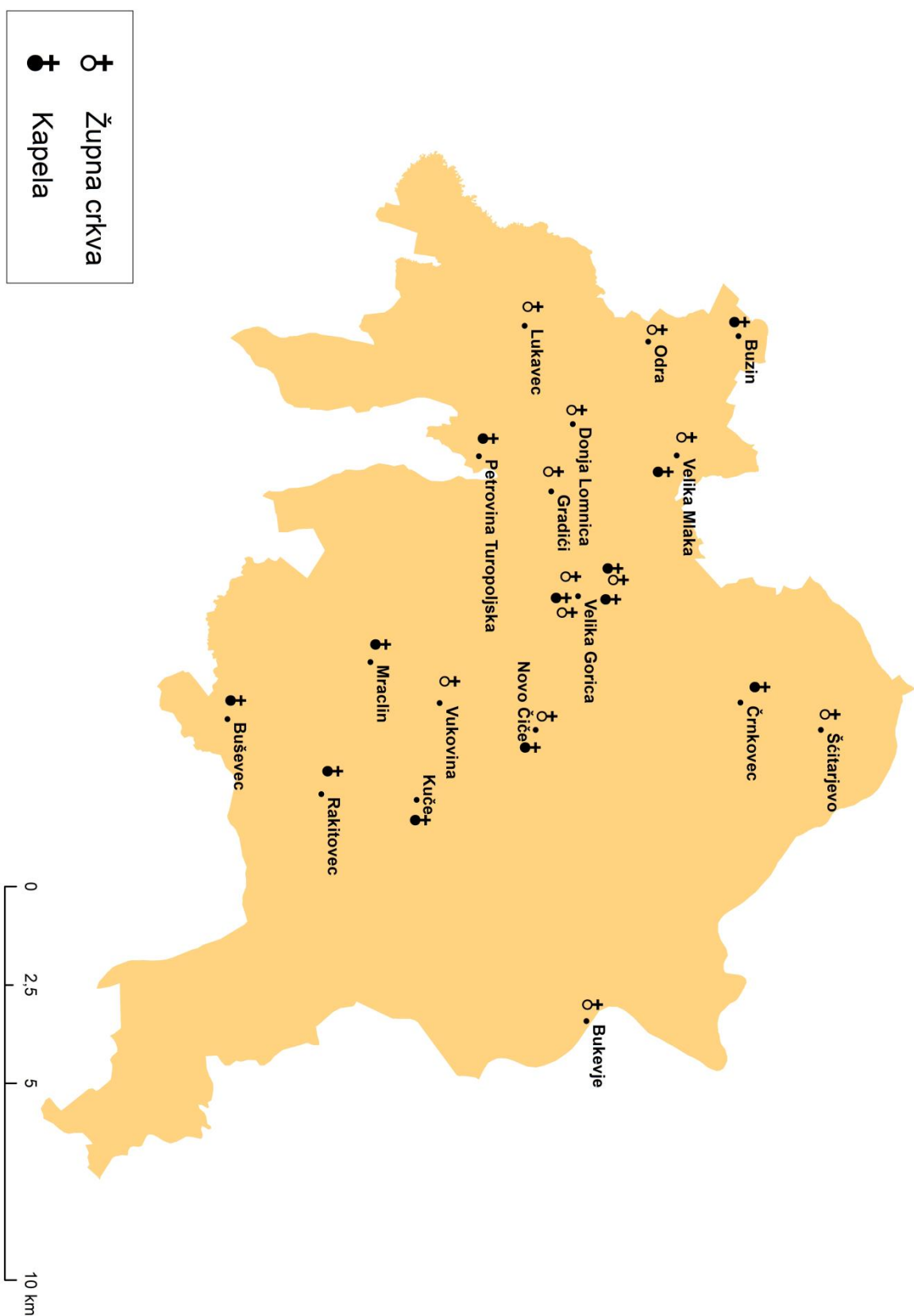
²² Usp. [s.a.], »Odredbe Nadbiskupskoga duhovnoga stola«, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 3 (2001.), str. 107–112.

²³ Usp. [s.a.], »Papa Benedikt XVI. utemeljio Sisačku i Bjelovarsko-križevačku biskupiju«, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 5 (2009.), str. 257–259 (257).

²⁴ Godine 2001. odlukom nadbiskupa Josipa Bozanića dolazi i do promjene imena dekanata iz Odranski u Velikogoričko-odranski dekanat. Za usporedbu, na karti granica dekanata iz 1997. godine još uvijek se Odra ističe kao sjedište dekanata. Usp. [s.a.], »Zagrebačka nadbiskupija u novim granicama«, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 5 (1997.), str. 143–144.

Kao posljedica toga župe Peščenica i Veleševac postaju dio Sisačke biskupije odnosno Katedralnog arhidakonata te preciznije Sisačko-pešeničkog dekanata što vodi to toga da Velikogoričko-odranski dekanat postaje manji za dvije župe te i danas broji jedanaest župa.²⁵

²⁵ Usp. [s.a.], »Obavijest župnim uredima«, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 5 (2009.), str. 259.

Karta 1. Velikogoričko-odranski dekanat (izradila: Matea Radoš)

3. PREGLED LIKOVNIH ZNAČAJKI BAŠTINE U VELIKOGORIČKO-ODRANSKOM DEKANATU

U ovom poglavlju koji prethodi pregledu župa prema abecednom redoslijedu lokaliteta slijedi i kratak pregled likovnih značajki baštine Velikogoričko-odranskog dekanata kao uvodno poglavlje o zidnom slikarstvu, štafelajnom slikarstvu, oltarnoj arhitekturi i sakralnoj skulpturi, vitrajima i propovjedaonicama. Potrebno je napomenuti da je u istraživanju u potpunosti izostavljeno liturgijsko posuđe i misno ruho jer su značajniji predmeti spomenuti ili obrađeni u spomenutim monografijama, a u brojnim župama stariji primjerci liturgijskih posuda i ruha nisu ni sačuvani. Obrada svake župe u glavnom dijelu diplomskoga rada započinje kratkom poviješću župe i njezinih filijala, crticama o arhitekturi crkava i kapela jer je neophodno spomenuti sakralni prostor u kojem se baština nalazi, a zatim slijedi opis opreme koji je podijeljen na oltare i kipove, zidni oslik, štafelajne slike, propovjedaonice i vitraje. Sve župne crkve su opisane u ovom pregledu, a kapele novije izgradnje spomenute su osnovnim podacima.

3.1. SAKRALNO SLIKARSTVO

3.1.1. Zidno slikarstvo

Zidni oslik sačuvan je u nekolicini crkava dekanata poput onog u župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u Novom Čiču, župnoj crkvi Navještenja Blažene djevice Marije u Velikoj Gorici, župnoj crkvi Pohoda Blažene djevice Marije u Vukovini i župnoj crkvi sv. Jurja i Imena Marijina u Odri. U ponekim zidanim objektima postoji ornamentalni oslik bez figuralnih kompozicija kao primjerice u kapeli sv. Vida u Mraclinu i župnoj crkvi sv. Antuna Padovanskog u Bukevju. Oslik tabulata i drvenih stijena sačuvani su u kapeli sv. Barbare u Velikoj Mlaki, kapeli sv. Ivana Krstitelja u Buševcu i kapeli Ranjenog Isusa u Novom Čiču.

Lovro Sirnik iz Krapine 1938. godine obnavlja zidni oslik župne crkve u Novom Čiču, ali i nanovo slika osam malih i tri veće slike.²⁶ Osam malih zidnih slika uključuje četiri evanđelista i četiri sveca, a dvije velike slike prikazuju scene iz života sv. Ivana Krstitelja dok posljednja, treća prikazuje Krista Kralja. Osim za posljednje navedenu kompoziciju slikar zasigurno koristi grafičke predloške.²⁷ Župnu crkvu Navještenja Blažene djevice Marije u Velikoj Gorici, ali i župnu crkvu Pohoda Blažene djevice Marije u Vukovini oslikava Marko Antonini 1893.

²⁶ Usp. Jasmina Jergovski, »Sakralna baština župe sv. Ivana Krstitelja u Novom Čiču«, u: *Croatica Christiana Periodica* 59 (2007.), str. 105–142 (122).

²⁷ Isto, str. 123.

godine.²⁸ U Velikoj Gorici radi se o dvije zidne slike Poklonstva kraljeva i Uskrsnuća Kristova, a u Vukovini slika Presv. Trojstvo, četiri crkvena oca, dvanaestoricu apostola, Susret Marije s Elizabetom i Navještenje. U župnoj crkvi sv. Jurja i Imena Marijina u Odri zidni oslik izvodi Petar Rutar 1908. godine.²⁹ Njegov oslik uključuje ne toliko uspjeti prikaz iluzionističke arhitekture u svetištu, prizor Krunjenja Bogorodice u svodu te u medaljonima svodova četiri crkvena oca, četiri evanđelista i četiri *putta*-svirača.

Kapelu sv. Barbare u Velikoj Mlaci krasi različiti prikazi od četiriju evanđelista u svetištu do različitih svetaca i svetica na stijenama lađe, a u osliku dominira crtež kao oblikovno sredstvo uz samo poneki uspjeti pokušaj dočaravanja prostorne dubine i točnih proporcijskih odnosa. Osim figuralnih prikaza oslik kapele upotpunjuju različiti florealni motivi, slikane vaze s cvijećem i girlande. Kapela je specifična i zbog prikaza sv. Kümmerisse, ali i za to doba zastarjelog tipa Bogorodice zaštitnice. U Buševcu je osim svetica, svetaca i prizora Raspeća u svetištu naslikan i prizor Rastanka apostola. U kapeli Ranjenog Isusa u Novom Čiču je tabulat oslikan različitim vegetabilnim i florealnim motivima.

3.1.2. Štafelajno slikarstvo

Štafelajno slikarstvo u ovom slučaju najviše podrazumijeva oltarne pale pojedinih crkava i kapela kojeg s obzirom na jedanaest župa i istraživane sakralne objekte u dekanatu ima u jako malom broju. Među najstarijim oltarnim slikama su one iz 1679. godine u kapeli sv. Barbare u Velikoj Mlaci koje na glavnom oltaru prikazuju svetu Barbaru na središnjoj slici većeg formata i jednoj manjega naatici oltara te prizorima iz života sv. Barbare i Muke Kristove na krilnim dijelovima retabla oltara.³⁰ U najvećem broju su štafelajne slike sačuvane u kapeli sv. Ivana Krstitelja u Buševcu s kraja XVII. i iz XVIII. stoljeća.³¹ Radi se o sljedećim prikazima:

²⁸ Usp. Sanja Cvetnić, »Likovna i graditeljska baština Župe Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini i povijesne Župe sv. Jurja u Starom Čiču/ Vukovina«, u: *Župa Pohoda Blažene Djevice Marije Vukovina: povijest baštine i pastoralni rad*, (ur.) Ljubica Pernar-Robić, Sanja Cvetnić, Vukovina: Župa Pohoda Blažene djevice Marije, 2005., str. 91–108 (102–103).; Stipo Bilić, *Župa Navještenja Blažene Djevice Marije Velika Gorica: kratki povijesni pregled župe i župne crkve*, Velika Gorica: Župa Navještenja Blažene Djevice Marije, 1997., str. 34.; Petar Puhmajer, »Katalog djela/ župna crkva Navještenja Marijina«, u: *Arhitektura Velike Gorice*, (ur.) Petar Puhmajer, Velika Gorica: Turistička zajednica Grada Velike Gorice, 2005. str. 162.; Damjanović, 2013., str. 276.; Laszowski, Barlè, 1911., str. 327

²⁹ Usp. Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu (dalje: NAZ), *Župna spomenica Odra II* (1898.–1980.), str. 15.; Laszowski, Barlè, 1911., str. 212.

³⁰ Usp. Đurđica Cvitanović, *Turopoljske ljepotice: drvene seljačke crkve* (dopunjeno i prošireno izdanje), Zagreb: Kajkavsko spravišće, 2008. [1974.], str. 22.; Martina Čermak, Tanja Šolić, »Glavni oltar svete Barbare«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 137–153.

³¹ Usp. Sanja Cvetnić, »Likovna i graditeljska baština župe Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini i povijesne župe sv. Jurja u Starom Čiču/ Buševac«, u: *Župa Pohoda Blažene djevice Marije Vukovina: povijest baštine i*

Uznesenje Marijino, Oproštaj Krista od apostola, sv. Josip s Djetetom, Raspeće i sv. Juraj kako ubija zmaja, a sve ih karakterizira ekspresivnost izraza. U kapeli u Kučama sačuvana je najstarija oltarna pala u dekanatu iz 1648. godine s prikazom sv. Fabijana i Sebastijana, a nedavno je otkrivena slika Preobraženja Gospodinova iz 1762. godine.³² U kapeli u Mraclinu je u noviji oltar ukomponirana starija slika Mučeništva sv. Vida iz druge polovice XVIII. stoljeća koja se prije nalazila na oltaru srušene drvene kapele.³³ U Bukevju su dvije slike nepoznatog autora i mjesta izrade nastale vjerojatno prije 1870. godine kao oltarne pale bočnih oltara,³⁴ radi se o Prikazanju u hramu i sv. Florijanu koji su dodatno na predelama upotpunjeni frontalnim prikazima Srca Isusova i Srca Marijina. Iz 1886. godine je oltarna pala Krštenja Kristova s glavnog oltara župne crkve u Novom Čiču, a autor Eduard Gerisch rješenje kopira s istoimene slike Guida Renija koja se danas čuva u *Kunsthistorisches Museum* u Beču.³⁵ U istoj župi, ali u kapeli Ranjenog Isusa je oltarna pala bočnog oltara sv. Roka s vedutom iste te kapele tako da je slika vjerojatno nastala nakon 1905. godine, a postoji mogućnost da je djelo Ivana Druzanija koji je obnavljao kapelu.³⁶ U Donjoj Lomnici na glavnom oltaru je pala sv. Tri kralja nepoznatoga slikara koja je možda starija slika iz druge polovice XIX. stoljeća uklopljena u novi oltar, ili je nastala za vrijeme nabave novih oltara početkom XX. stoljeća. Velika slika sv. Ivana Krstitelja nalazi se iznad ulaza u sakristiju iste crkve. Potpis svjedoči o autoru L. Bibiću i vjerojatno je nastala tijekom druge polovice XX. stoljeća. Na bočnim zidovima izduženog svetišta župne crkve sv. Jurja i Imena Marijina su portreti velikih dimenzija koji prikazuju bl. Alojzija Stepinca i sv. papu Ivana Pavla II., djelā akademskog slikara Smiljana Popovića s kraja XX. stoljeća. Nakon 2003. godine nastale su intarzije akademskog slikara Milana Nadinića u župnoj crkvi bl. Alojzija Stepinca u Velikoj Gorici koje prikazuju sv. Obitelj, Krštenje Kristovo i Uskrsnuće.

pastoralni rad, (ur.) Ljubica Pernar-Robić, Sanja Cvetnić, Vukovina: Župa Pohoda Blažene djevice Marije, 2005., str. 139–150 (148–149).

³² Usp. Martina Ožanić, Ksenija Škarić, »Iz kulta u muzej i natrag: putovanje jedne turopoljske umjetnine«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 41 (2017.c), str. 141–156 (144).

³³ Sanja Cvetnić dolazi do zaključka da se radi o drugoj polovini XVIII. stoljeća na temelju protokola kanonskih vizitacija. Vidi u: Sanja Cvetnić, »Likovna i graditeljska baština župe Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini i povijesne župe sv. Jurja u Starom Čiču/ Mraclin«, u: *Župa Pohoda Blažene djevice Marije Vukovina: povijest baštine i pastoralni rad*, (ur.) Ljubica Pernar-Robić, Sanja Cvetnić, Vukovina: Župa Pohoda Blažene djevice Marije, 2005., str. 131–138 (135–136).

³⁴ Usp.[s.a.], »Dopis iz odranskog kotara«, u: *Zagrebački katolički list* 38 (1870.), str. 369.

³⁵ Usp. Jergovski, 2007., str. 116.

³⁶ Isto, str. 137.

3.2. OLTARNA ARHITEKTURA I SAKRALNA SKULPTURA

Najstariji oltari s izvornim kipovima (ukoliko ih ima) dekanata nalaze se u kapeli sv. Barbare u Velikoj Mlaci, kapeli sv. Ivana Krstitelja u Buševcu i kapeli sv. Fabijana i Sebastijana u Kučama. Oltar sv. Barbare je manirističke ornamentike i forme krilnog oltara, u Buševcu svjedočimo prisutnosti Komersteinerove radionice u obliku oltarnoga nastavka podijeljenog u registre obilno ukrašenim baroknim akantom, a u Kučama su sačuvana dva kipa »Majstora širokih usta«, također sljedbenika Komersteinerove radionice.³⁷ U Šćitarjevu su u neostilske oltare XIX. stoljeća (oltari i kipovi glavnog oltara su vjerojatno djelo radionice Runggaldier)³⁸ ukomponirani stariji kipovi Claudiusa Kautza i njegovih suradnika.³⁹ U Donjoj Lomnici sačuvani su oltari, kipovi i reljefi radionice Kaplan iz Zagreba,⁴⁰ a u Bučevju oltari i kipovi nepoznate radionice iz Beča. Glavni oltar župne crkve u Novom Čiču je projektirao Hecktor Eckel, 1897. godine a njegova izvedba je vjerojatno djelo nekog franjevačkog stolara,⁴¹ bočni oltari su neostilski i nastali u nepoznatoj radionici krajem XIX. stoljeća,⁴² a kipovi Blažene djevice Marije i sv. Antuna Padovanskog djelo su Johanna Komersteinerja i njegovih suradnika s kraja XVII. stoljeća.⁴³ Glavni oltar obližnje kapele Ranjenog Isusa je djelo nepoznatog majstora iz 1757. godine,⁴⁴ bočni oltar sv. Roka iz 1799. godine i bočni oltar sv. Josipa iz XIX. su stoljeća, a barokni kip *Ecce homo* nepoznatoga majstora je iz 1716. godine.⁴⁵ U Odri pronalazimo ostatke neostilskog oltara i to u obliku kipa sv. Jurja kako ubija zmaja. Za izradu glavnog i dva bočna oltara župne crkve Navještenja Blažene Djevice Marije bio je zadužen Slavoljub Wagmeister 1893. godine,⁴⁶ a za izradu kamenog kipa sv. Lucije i grba Plemenite općine Turopolje na pročelju Bogoljub Flora 1892. godine.⁴⁷ Također je kip sv. Nikole na oltaru Srca Isusova zasigurno izradio Josef Obletter o čemu svjedoči metalna pločica s njegovim

³⁷ Podatci o oltarima u Buševcu i Kučama preuzeti su iz najrecentnijeg pregleda djela Johanna Kommersteinerja, vidi u: Nela Tarbuk, *Kipar Johannes Komersteiner i njegov krug*, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2016., str. 127–137.

³⁸ Usp. Irena Kraševac, *Neostilska sakralna skulptura i oltarna arhitektura u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 2005., str. 203.

³⁹ Usp. Doris Baričević, »Claudius Kautz, kipar kamenog spomenika Bezgrešnog Začeca Marijina na Markovom trgu u Zagrebu«, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 33 (1990.), str. 95–112 (106.); Doris Baričević, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Zagreb: Školska knjiga, Institut za povijest umjetnosti, 2008., str. 112.

⁴⁰ Na podatku se najsrdacnije zahvaljujem Martini Ožanić, djelatnici Konzervatorskog odjela u Zagrebu.

⁴¹ Usp. Jergovski, 2007., str. 116.

⁴² Isto, str. 113–114.

⁴³ Usp. Martina Ožanić, »Novi prilozi opusu Johanna Komersteinerja« u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 60 (2017.b), str. 47–60.

⁴⁴ Usp. Martina Ožanić, *Atektonsko građeni oltari XVIII. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017.a, str. 424.

⁴⁵ Za više o oltarima sv. Roka i sv. Josipa te kip *Ecce homo* vidi u: Jergovski, 2007., str. 133–137.

⁴⁶ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 327.; Bilić, 1997., str. 34.; Puhmajer, 2005., str. 162.; Damjanović, 2013., str. 276.

⁴⁷ Usp. Puhmajer, 2005., str. 162.

potpisom. U Vukovini je za isti posao bio zadužen Ferdinand Stuflesser,⁴⁸ a za kip Srca Isusova Josip Reiffer.⁴⁹ U kapeli sv. Vida u Mraclinu oltare je izradio domaći stolar Štrukelj nakon izgradnje nove, zidane kapele koji su također u historicističkom stilu s ornamentalnim naznakama secesije.⁵⁰ Crkva bl. Alojzija Stepinca posjeduje kamene klesane kipove Srca Isusova i Marijina, sv. Antuna Padovanskog i Bogorodice, te jedan drveni kip i jedan odljev u bronci bl. Alojzija Stepinca.

3.3. VITRAJI

Većina navedenih crkava ima vitraje, bilo u obliku figuralnih, bilo u obliku ornamentalnih uresa koji nerijetko uključuju motiv poznat (iako neispravnoga naziva) kao starohrvatski pleter.⁵¹ Većina oslika na staklu je dar župljana što je i navedeno na samim vitrajima. U Odri pronalazimo sljedeće vitraje: sv. Juraj ubija zmaja iz 1972. godine, Uznesenje Bogorodice iz 1972. godine i sv. Obitelj iz 1973. godine. Za sva tri vitraja nacrt je izradio Josip Poljan. Vitraj Uskrsnuće i Uznesenje djela su Pavla Sušilovića iz 1978. godine. Svi vitraji izrađeni su u radionici *Staklo* iz Zagreba. Vitraji župne crkve u Lukavcu predstavljaju postaje Križnog puta. Vitraji su izrađeni u radionici Žaja 1997. godine prema nacrtima akademskog slikara Josipa Biffela. U Donjoj Lomnici su tri vitraja prema nacrtima jednog od članova obitelji Sušilović i izrade radionice *Staklo* iz Zagreba, nastali 1991. godine i prikazuju sv. Josipa i Isusa u stolarskoj radionici, sv. Anu i malu Mariju te Krista kao početak i kraj svijeta. Vitraje isključivo ornamentalnih rješenja ima kapela sv. Vida u Mraclinu vjerojatno iz prve polovine XX. stoljeća.. Kapela u Kučama ima vitraje s prikazima sv. Lucije, bl. Alojzija Stepinca, Uskrsloga Krista, sveca, sv. Ivana evanđelista, Gospe Vukovinske, a najstariji vitraj s prikazom sv. Josipa s Djetetom iz 1957. godine. Za vitraje vukovinske župne crkve nacrt je izradila Sandra Krnjajić-Šabat, a sama izrada je djelo Branka Čolovića Pulske iz 1996. i 1997. godine.⁵² Posvećeni su sv. Antunu Padovanskom, sv. Vidu, svetim Petru i Pavlu i bl. Alojziju Stepincu, a u svetištu crkve je prikaz sv. Jurja kako ubija zmaja. Vitraji u župnoj crkvi blaženog Alojzija Stepinca nastali su prema nacrtu Darija Dudašeka, a izveo ih je Drago Jurić. Najnarrativniji su

⁴⁸ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 269.; Kraševac, 2005., str. 201.; Irena Kraševac, »Kipar Ferdinand Stuflesser. Doprinos tirolskom sakralnom kiparstvu druge polovice 19.stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 27 (2003.), str. 230–239 (234); Cvetnić, 2005., str. 101.

⁴⁹ Usp. Cvetnić, 2005., str. 102.; Kraševac, 2005., str. 201.

⁵⁰ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 278

⁵¹ O autorstvu i izradi većine vitraja svjedoče napisi na samim vitrajima, ukoliko se isti spominju u literaturi to se posebno naznačuje u fusnotama.

⁵² Usp. Cvetnić, 2005., str. 108.

vitraji župne crkve Navještenja Blažene djevice Marije u Velikoj Gorici. Vitraji svetišta sv. Florijan i sv. Josip djelo su radionice majstora Kocha u Zagrebu iz 1923. godine. Vitraj sv. Cecilije, nepoznatog majstora izrade 1942. godine prikazuje zborovođu Nikolu Totha koji je ubijen u II. svjetskom ratu dok su preostali vitraji nacrtala Ružica Dešković i izrade Marijana Ilića iz Zagreba iz osamdesetih godina XX. stoljeća.⁵³ U Šćitarjevu je vitraj Srca Isusova i Marijina iz 1948. godine, i noviji vitraji iz 2016. godine s prikazima sv. Martina, sv. Stjepana Prvomučenika i sv. Josipa s Djetetom u naručju. U crkvi sv. Petra i Pavla su vitraji akademskog slikara Ivana Šaška.

3.4. PROPOVJEDAONICE

Sačuvanih propovjedaonica ima jako malo, sveukupno pet u svim navedenim sakralnim objektima. Zacijelo najstarija, ali i najjednostavnija je ona iz Buševca, vjerojatno iz XVII. stoljeća. Konceptijski se sastoji od dvije strane i prilaznih stuba. Na objema stranama nalaze se uklade koji funkcioniraju kao okviri dvaju slika koje svojim stilom podsjećaju na štafelajne slike kapele. Po svojoj jednostavnosti vjerojatno je rad nekog domaćeg majstora. Kronološki slijedeća je propovjedaonica župne crkve u Novom Čiču iz 1746. godine.⁵⁴ Ona je predstavnik stilske retardacije jer svojom koncepcijom podsjeća na propovjedaonice početka XVII. stoljeća, a ornamentikom na one iz četrdesetih godina istoga stoljeća. Zatim slijedi peterostrana propovjedaonica u Šćitarjevu koja je vjerojatno iz XIX. stoljeća. Četverostrana propovjedaonica iz Bukevja je zasigurno nastala prije 1870. godine i svojim neogotičkim stilom uklapa se u ostatak inventara crkve. Posljednja je vukovinska propovjedaonica, djelo radionice Ferdinanda Stuflessera iz 1907. godine koja se stilski podudara s glavnim i dva bočna oltara.⁵⁵

⁵³ Podatci o vitrajima u župnoj crkvi Navještenja Blažene Djevice Marije u Velikoj Gorici vidi u: Bilić, 1997., str. 36, 45–46.

⁵⁴ Usp. Dorotea Baričević, *Propovjedaonice 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj* sv. II, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1971.b, str. 46.

⁵⁵ Usp. Cvetnić, 2005., str. 108.

4. ŽUPA BUKEVJE

Naselje Bukevje nalazi se na istočnoj granici Velikogoričko-odranskog dekanata i upravo je sa svoje istočne strane omeđeno rijekom Savom. U administrativnom smislu je dio općine Orle.

Župa Bukevje osnovana je 1789. godine.⁵⁶ To vremensko razdoblje poklapa se s odredbama cara i kralja Josipa II. (1780. – 1790.) iz 1782. godine o osnivanju novih župa na području čitave Monarhije koje na području kontinentalne Hrvatske provodi tadašnji zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac (1787. – 1827.), a brojne izgradnje financiraju se iz Vjerozakonske zaklade.⁵⁷ Do 1642. godine Bukevje je bilo dio župe Nart, a nakon toga dio župe Oborovo sve do osnutka samostalne župe.⁵⁸ Župom je u posljednjim godinama upravljao župnik Veleševca, a danas njome upravlja župnik Novog Čiča.

4.1. ŽUPNA CRKVA SV. ANTUNA PADOVANSKOG

Prva kapela bila je vjerojatno drvena,⁵⁹ a zidana župna crkva sv. Antuna Padovanskog sagrađena je 1870. godine i jedna je od prvih neogotičkih sakralnih građevina na području sjeverozapadne Hrvatske čemu svjedoče kontrafori, šiljasto zaključeni prozori, rozeta na pročelju i svodjenje križnim svodovima s jakim susvodnicama.⁶⁰ Zasluga za gradnju crkve pripisuje se tadašnjem župniku Petru Vlašiću sredstvima iz riznice Vjerozakonske zaklade.⁶¹ Oprema crkve je u potpunosti neogotička i velikim dijelom iz razdoblja podizanja crkve u periodu od 1868. do 1870. godine te je u jednom dopisu objavljenom u *Katoličkom listu* navedeno da je inventar

⁵⁶ Usp. Draganović, Brezić, Crnković, Lešnik, Mršo, Reven, Weber (ur.), 1974., str. 108.; Aleksandar Božić, *Posavina turopoljska: općina Orle 1995.-2015.*, Orle: Općina Orle, 2015., str. 112.

⁵⁷ Usp. Dubravka Botica, »„Dugo 18. stoljeće“ u sakralnoj arhitekturi – tipologija sakralne arhitekture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Štajerskoj u drugoj polovici 18. stoljeća i na početku 19. stoljeća«, u: *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*, (ur.) Miha Preinfalk, Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU; Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, 2011., str. 167–182 (170).

⁵⁸ Usp. Janko Barlé, *Zagrebački arcidijakat: do god. 1642.*, Zagreb: [s.n], 1903., str. 50–51.

⁵⁹ Usp. [s.a.], »Dopis iz odranskog kotara«, 1870., str. 369., Anđela Horvat, »Prilog poznavanju spomenika NO općine Velika Gorica (Turopolje)«, u: *Spomenici kulture Turopolja*, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske 5 (1961.), str. 141–156 (154)

⁶⁰ Osim crkve u Bukevju u stilu neogotike sagrađene su i crkve u Voloderu 1863. godine, Luki 1864. godine, Veleševcu 1869.–1871. godine i Macincu 1878. godine. Vidi u: A. Ht. i R. [Anđela Horvat i Redakcija], »Historicizam«, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. I, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 1995., str. 335.; Dragan Damjanović, »Bečka Akademija likovnih umjetnosti i hrvatska arhitektura historizma. Hrvatski učenici Friedricha von Schmidta«, u: *Bečka Akademija likovnih umjetnosti i hrvatska arhitektura historizma: hrvatski učenici Friedricha von Schmidta*, (ur.) Ariana Kralj, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Gliptoteka, 2011., str. 7–41 (10).

⁶¹ Usp. [s.a.], »Dopis iz odranskog kotara«, 1870., str. 369.; Horvat, 1961., str. 154.

dopremljen iz Beča.⁶² Inventar je u lošem stanju, primjetna su oštećenja slika, statike oltara, ali i cjelokupne crkve čije je oštećenje od vlage zaista veliko.

4.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Oltari i kipovi

Drveni, glavni oltar sv. Antuna Padovanskog (slika 1.) zasigurno je nastao u nepoznatoj radionici u Beču prije 1870. godine te je arhitektonskoga tipa i konceptijski se sastoji od drvene menze i antependija, stipesa s dvije stube, predele, središnjeg dijela i atike. Antependij je ukrašen plohami s većim rezbarijama florealnog motiva s dodatnim pozlaćenim, florealnim aplikacijama. Stube stipesa su oslikane nizom modrih odnosno crvenih romboidnih motiva. Visoka predela razdijeljena je na tri veća pravokutna polja ispunjena vertikalnim pravokutnim rezbarijama koje završavaju motivom modificiranog šiljatog luka. Od podnožja predele pa sve do otprilike sredine retable s nišama proteže se tabernakul pravokutne osnove. Vratašca tabernakula rezbarena su u obliku pozlaćene bife s rozetom na vrhu. Na gornjoj plohi tabernakula postavljena je forma oblika paviljona. Otvor na dva stupa iznad kojeg je trokutasti zabat ispunjen ornamentima gotičkoga stila i gotičkim fijalama dodatno je naglašen unutrašnjom plohom s naslikanim stupom na kojeg su privezane palmine grane, na vrhu stupa je pijetao, te je sve uokvireno akantovim vijencem. Taj prizor simbolički prikazuje Petrovu izdaju, ali i muku Kristovu. Glavnina retable vertikalno je podijeljena u tri niše od kojih je središnja postavljena više u odnosu na dvije bočne, a ujedno je šira i duža. Unutar središnje niše je kip sv. Antuna Padovanskog s djetetom Isusom flankiran dvama stupovima s kompozitnim kapitelima. Nišu nadvisuje trokutasti zabat ukrašen fijalama. Gornji dio niše obojen je modrom bojom, a donji dio imitira tkaninu brokatnog uzorka. Sv. Antun prikazan je u svojoj tipičnoj ikonografiji kao redovnik u franjevačkom habitu s ljiljanom u desnoj ruci i knjigom u lijevoj na kojoj sjedi Dijete Isus. Lice sv. Antuna je naglašenog čela, rumenih obraza, sklopljenih očiju ispod tankih i kratkih obrva i malenih, napućenih usana. U blagom je kontrapostu, a franjevački habit se u dubokim vertikalnim naborima spušta sve do stopala. Isus je prikazan realistično i skladnih proporcija kao bucmasti dječak u bijeloj haljinici koji desnicom blagoslivlja. U bočnim nišama su prvaci Katoličke crkve, lijevo sv. Petar i desno sv. Pavao također prikazani sa svojim atributima – sv. Petar s ključevima raja i pakla te svitkom, odnosno sv. Pavao s mačem i svitkom. Njihova draperija bogatije je nabrana u usporedbi s kipom sv. Antuna. S vanjskih strana bočnih niša su plošna krila s

⁶² Usp. [s.a.], »Dopis iz odranskog kotara«, 1870., str. 369., Horvat, 1961., str. 154.

ukladama i fijalama. Iza zabata bočnih niša su plohe s nizanjem sličnih ornamenata kao na predeli te sve završava gotičkim fijalama.

Drveni, bočni oltari Prikazanja u Hramu (slika 2.) na strani Poslanice i sv. Florijana (slika 3.) na strani Evanđelja su koncepcijski isti oltari XIX. stoljeća (vjerojatno također nastali prije 1870. godine u nepoznatoj radionici u Beču) s visokom predelom s ornamentiranim ukladama pravokutnog oblika i slikom Srce Marijino odnosno Srce Isusovo u središtu te retablom. Ploha retabla definirana je oltarnom palom formata vertikalno postavljenog pravokutnika s prizorom Prikazanja u hramu, odnosno sv. Florijana. Pala je postavljena u okvir šiljatoga zaključka koji je u donjem dijelu ukrašen četverolistima upisanima u rozete pozlaćenog obruba, a s gornje strane (u šiljatom zaključku) su motivi trolista i ribljeg mjehura. Okvir je flankiran elementima koji nalikuju na kontrafore iz kojih se nastavljaju fijale u području trokutastog zabata. Ispred predele oltara Prikazanja u hramu je maleni samostojeći kip Majke Božje Lurdske vjerojatno s kraja XX. stoljeća.

Samostojeći kip sv. Antuna Padovanskog s djetetom Isusom (slika 4.) nalazi se postavljen na stolicu u kutu južnoga i istočnoga zida crkve, ispod pjevališta i točno nasuprot Božjeg groba. Radi se o kipu masovne proizvodnje i umanjene umjetničke vrijednosti, zasigurno radu XX. stoljeća.

Slikarstvo

Oltarna pala Prikazanje u Hramu, formata vertikalno postavljenog pravokutnika, u središtu asimetrične kompozicije prikazuje frontalno okrenuta starca Šimuna kako drži malenoga Isusa. Na desnoj strani nalazi se usamljena Bogorodica u profilu odjevena u crvenu haljinu i modri plašt, pogleda uprtog u Dijete, a u rukama drži upaljenu svijeću. S lijeve strane se grupiraju tri lika – dva muškarca u uspravnom stavu, od kojih je onaj u prvom prostornom pojasu sv. Josip prikazan u profilu kako u rukama drži golubicu dok je onaj u pozadini gotovo frontalno sa ženom koja ispred njega kleči u poluprofilu. Oni kao grupa promatraju prizor koji se događa unutar hrama što se vidi u pozadinskom zidanom otvoru s dvije upaljene svijeće. Veliku ulogu u dočaravanju draperije i volumena likova igra boja i odnos svijetla i sjene što se najbolje vidi na žutom ogrtaču muškoga promatrača na lijevoj strani kompozicije. Svjetlost dolazi iz lijevog, donjeg kuta i pravilno pada na sve prikazane likove, a dodatni izvori svjetlosti su svijeće u niši iza Šimuna i ona koju Bogorodica drži u lijevoj ruci. Bogorodičinu svijeću možemo promatrati kao simbol njezina očišćenja nakon poroda. Vrsnoća slike je solidna, pogotovo dočaravanje dubine prostora uz pomoć smještaja samih likova. Na predeli istoga oltara je slikani prikaz Srca

Marijina formata vertikalno postavljenog pravokutnika. Marija je prikazana frontalno do razine struka te je odjevena u crvenu halju i modri plašt koji joj je u naborima prebačen preko desne ruke, a preko glave nosi prozirni veo. Pozadina je tamna tako da boje draperije dolaze do izražaja. Lice joj karakteriziraju velike, bademaste oči ispod tankih obrva, ravan nos i malena, rumena usta. Oko njezine glave nalazi se dvanaest zvijezda. Desnom rukom dodiruje srce iz kojeg izlazi plamen i svjetlosne zrake, a koje je ujedno probodeno mačem boli. Ovu sliku moguće je tematski povezati s oltarnom palom Prikazanja u Hramu jer je Šimun prepoznao Isusa kao Mesiju, a Bogorodici je navijestio da će joj mač boli probosti dušu.⁶³ Od XVIII. stoljeća ovaj ikonografski način prikaza Marije koja sudjeluje u Kristovim mukama postaje pandan pobožnosti Srca Isusova,⁶⁴ čiji se prikaz u ovoj crkvi nalazi na suprotnom oltaru sv. Florijana.

Oltarna pala sv. Florijana na istoimenom oltaru, formata vertikalno postavljenog pravokutnika, prikazuje frontalnog, mladog i bradatog muškarca odjevenog kao rimskog vojnika sa zlatnim oklopom koji ocrta njegovu anatomiju i dugačkim crvenim plaštem kako lijevom nogom kao osloncem kleči na oblaku, a desna noga mu je ispružena prema lijevom, donjem kutu slike. U desnoj ruci drži vjetrovnu kuglu kojom gasi požar na krovu kuće koja se nalazi u donjem, desnom kutu slike, a lijeva ruka mu je podignuta iznad razine ramena. Na oblaku na lijevoj strani ostavio je svoj šljem, a na oblaku iza njegovih leđa naslonjena je velika zastava s križem. Cijeli prizor smješten je u ružičasto obojene oblake s tamnijim nijansama boje pa postoji dojam da se prizor odvija u suton. Nema naznake krajolika osim dvije kuće u donjem desnom kutu. Radi se također o vrsno slikanom djelu iz druge polovine XIX. stoljeća u kojoj boja i sjenčanje grade lik i prostor oko njega. Na predelu istog oltara je prikaz Srca Isusova u formatu vertikalno postavljenog pravokutnika. Pozadina slike je također tamna te je Isus prikazan, kao i Marija na suprotnom oltaru, frontalno i do razine struka odjeven u crvenu halju i modri plašt koji se u njegovo slučaju nabire preko obje ruke. Facijalne karakteristike su slične kao na prikazu Marije, ali su kapci nešto više spuštjeni, a iz glave mu izlaze zlatne zrake u obliku križa. Lijevom rukom pokazuje na srce iz kojeg izlazi plamen ljubavi i zlatne zrake, a desnicom blagoslivlja. Slika je oštećena, vidi se ljuštenje boje u jednoj vertikalnoj liniji s Isusove desne strane. Na malenom zabatu iznad slike su aplicirana slova »IHS«.

Spomenuti kip sv. Antuna Padovanskog flankiran je uokvirenim reprodukcijama Raspeća i portreta bl. Alojzija Stepinca zasigurno nastalim u XX. stoljeću.

⁶³ Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 517–518, sub voce Prikazanje u Hramu [Branko Fučić].

⁶⁴ Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 574., sub voce Srce Marijino [Branko Fučić].

Propovjedaonica

Drvena neogotička propovjedaonica (slika 5.) vjerojatno je nastala u istoj nepoznatoj radionici u Beču i dopremljena u Bukevje prije 1870. godine. Nalazi se na strani Poslanice i postavljena je na visok postament sa stubama koje završavaju u zidu gdje se nekoć vjerojatno nalazio ulaz u sakristiju. Četverostrana je, a plohe su jednostavno ukrašene pravokutnim ukladama s polukružnim završetkom. Iznad balkona propovjedaonice je oktogonalni baldahin koji je na vijencu ukrašen rezbarenim gotičkim akroterijima.

Božji grob

Drveni i oslikani Božji grob (slika 6.) velikih je dimenzija i smješten je u kutu južnog i zapadnog zida ispod pjevališta. Bočna strana oslikana je prizorom stražara koji čuvaju veliki polukružno zaključeni otvor groba flankiranog sa stupovima i istaknutog kamena na tjemenu otvora. Iznad otvora je naslikana stijena u svijetlo i tamno sivim tonovima u čijem se središtu, u središnjoj osi otvora, nalazi Veronikin rubac koji prikazuje Kristovu glavu okrunjenu trnovom krunom. Stražar na lijevoj strani prikazan je u poluprofilu, odjeven u odjeću rimskog vojnika sa šljemom i oklopom, bogato nabranim crvenim plaštem i kopljem u desnoj ruci i štitom u lijevoj. Stražar na suprotnoj, desnoj strani, je odjeven u nešto moderniju odoru i također nosi koplje i štit. Prednja strana Božjeg groba prikazuje naslikani nastavak špilje u gornjem dijelu i zalazeće sunce.

SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA BUKEVJE

Slika 1. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Oltar sv. Antuna Padovanskog (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)

Slika 2. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Oltar Prikazanja u hramu (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)

Slika 3. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Oltar sv. Florijana (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)

Slika 4. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Kip sv. Antuna Padovanskog i reprodukcije Raspeće i bl. Alojzije Stepinac (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)

Slika 5. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)

Slika 6. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Božji grob (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)

5. ŽUPA DONJA LOMNICA

Donja Lomnica je naselje zapadno od Velike Gorice i leži u nizini kojom protječe potok Lomnica. Administrativno je dio Grada Velike Gorice.

Župa Donja Lomnica pod današnjim imenom osnovana je 1976. godine i obuhvaća župnu crkvu sv. Tri kralja i filijalne crkve sv. Mihaela Arkandela u Petrovini i sv. Antuna Padovanskog u Gradićima.⁶⁵

Crkva u Donjoj Lomnici je prvotno pripadala pod župu Petrovina, zatim župu Odra (oko 1649. godine), zatim župu Velika Gorica (oko 1668. godine),⁶⁶ te se naposljetku župu Donja Lomnica osniva u XX. stoljeću. Smatra se da je već u prvoj polovici XVII. stoljeća ovdje bila prva kapela, možda sagrađena nakon provale Hasan-paše 1592. godine kao zavjet pobjede u čast sv. Tri kralja.⁶⁷

5.1. ŽUPNA CRKVA SV. TRI KRALJA

Svoj današnji izgled crkva je dobila 1862. godine, u obnovi nakon urušavanja zvonika..⁶⁸ Dio svetišta je vjerojatno kasnobarokni iz 1778. godine,⁶⁹ o čemu svjedoči svođeni slavluk koji povezuje brod i svetište kao arhitektonski element koji svoj uzor pronalazi u štajerskom baroku, a pridonosi sceničnosti prostora.⁷⁰ Janko Barlè (1911.) navodi da su tri nova oltara bila nabavljena iz zagrebačke radionice. Riječ je o glavnom oltaru sv. Tri kralja i bočnim oltarima Presv. Trojstva i sv. Bartola koji su i danas u crkvi.⁷¹ Crkva je djelomično obnovljena 2006. i 2007. godine nakon požara u sakristiji na Badnjak 2004. godine zbog čega je nestao zidni oslik iz XIX. stoljeća. Zid svetišta obojen je u bijelo, oltari su očišćeni od čađe, a historicistički oslik prebojan je u bijelo i nije restauriran. Prema fotografijama koje prikazuju zidni oslik prije

⁶⁵ Na podatku o godini osnutka župe Donja Lomnica srdačno se zahvaljujem gospodinu Stipi Biliću.

⁶⁶ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 333.

⁶⁷ Usp. Isto, str. 335.

⁶⁸ Usp. Isto, str. 339.

⁶⁹ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 339.; Horvat, 1961., str. 150.

⁷⁰ Svođeni slavluk u župnoj crkvi u Donjoj Lomnici prva spominje Anđela Horvat i povezuje taj utjecaj s pokrajinom Štajerskom. Vidi u: Anđela Horvat, »Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj«, u: Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Krno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982., str. 3–381 (53, 299 (bilj. 160)). Kao bitan konstruktivni element, ali i element koji sveukupno pridonosi dojmu i baroknoj sceničnosti prostora svođeni slavluk igra veliku ulogu u četverolisnim crkvama, a time utječe i na prisutnost istoga u longitudinalnim crkvama. Tako se primjerice u okolici Lomnice svođeni slavluk mogao i prije izgradnje 1778. godine vidjeti u Pokupskom, Donjoj Kupčini, Šišincu i Žažini. Vidi u: Dubravka Botica, *Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj: prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća*, Zagreb: Školska knjiga, 2015., str. 33–34.

⁷¹ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 340.

požara, bio je to rad bez veće umjetničke vrijednosti, a za čiju bi obnovu bila potrebna znatna financijska sredstva.⁷²

5.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Oltari i kipovi

Drveni, pozlaćeni i polikromirani glavni oltar sv. Tri kralja (slika 7.) zajedno s bočnim oltarima sv. Bartola i sv. Trojstva nastali su u radionici Kaplan iz Zagreba oko 1900. godine i izrađeni su u historicističkom stilu.⁷³ Za Josipa Kaplana i njegovu radionicu poznato je da su izrađivali kipove, oltare i slike Križnoga puta, a najpopularniji je bio kao trgovac devocionalijama.⁷⁴ Glavni oltar sv. Tri kralja je horizontalno podijeljen na predelu, retabl i atiku. Središtem predele dominira tabernakul s vratašcima oslikanima motivom križa i flankiran s plitkim kaneliranim pilastrima. Predela je s obje strane ukrašena pravokutnim poljima koji su ornamentirani motivom zlatnih vitica. Gređe predele ornamentirano je pozlaćenim okulima. Retabl se vertikalno sastoji od tri dijela. Bočni dijelovi s nišama i kipovima sv. Valentina i sv. Florijana koji se nalaze na postamentima kvadratnog presjeka na čijim su prednjim stranama potpisi svetaca »S.VALENTIN« i »S. FLORIAN«. Niše su flankirane plitkim kaneliranim pilastrima s toskanskim kapitelima. Friz iznad niša ukrašen je pozlaćenim krugovima, a iznad njega je jednostavan vijenac. Središnji dio retabla je rizalitno istaknut, širi i viši od bočnih dijelova. U ovom polju dominira polukružno zaključena oltarna pala s prikazom sv. Tri kralja. Iznad oltarne pale su dva simetrična polja sa obje strane centralne osi ukrašena zlatnim viticama, zatim slijedi zaključno gređe i postament pravokutnoga presjeka sa dvjema, pozlaćenima i stiliziranim motivima hrskavica iznad kojih je postavljen križ. Iznad bočnih, nižih dijelova retabla smješteni su anđeli svirači posjednuti na kvadratne postamente i sa svake strane niz od četiri stilizirane volutice.

Bočni oltari su po arhitektonskom rješenju jednaki i smješteni na prijelazu iz broda u svetište, podno svođenog slavluka. Konceptijski se sastoje od jednostavne predele, retabla i atike. Predela sadrži pravokutna polja ispunjena naslikanim vegetabilnim motivima, a iznad je gređe s motivima pozlaćenih krugova. Retabl oltara Presv. Trojstva nalazi se na strani Poslanice

⁷² Za navedene informacije o obnovama najsrdacnije se zahvaljujem djelatnici Konzervatorskog odjela u Zagrebu dr.sc. Martini Ožanić.

⁷³ Na podatku se najsrdacnije zahvaljujem dr.sc. Martini Ožanić.

⁷⁴ Usp. Olga Maruševski, »Prikaz knjige: Stjepan Kožul, Sakralna umjetnost Bjelovarskoga kraja«, u: *Tkalčić 4* (2000.), str. 431–436 (435).; Ksenija Škarić, *Polikromija i polikromatori oltara 17. i 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.b, str. 536–537.

i sadrži plitki reljef Presv. Trojstva (slika 8.), a retabl oltara sv. Bartola (slika 9.) nalazi se na strani Evanđelja i ima duboku nišu s kipom sv. Bartola na postamentu kvadratnog presjeka i potpisom »SV. BARTOL«. Niše su flankirane plitkim, kaneliranim pilastrima sa stiliziranim kapitelima. Sa svake strane retabla nalaze se predimenzionirane, stilizirane volute. Iznad polukružno zaključene niše je trokutasti zabat koji zaključen rezbarenim pozlaćenim voluticama u čijem se središtu nalazi križ. Na svakoj strani atike smješteni su akroteriji koji se nalaze u osi pilastara retabla. Plitki reljef Presv. Trojstva istoimenog oltara u trokutastoj kompoziciji prikazuje Isusa Krista, Boga Oca i Duha Svetoga. Krist u lijevoj ruci pridržava raspelo sa golubicom Duha Svetoga koja u kljunu nosi hostiju s upisanim slovima »IHS«, a na desnoj strani je Bog Otac. Likovi su naslonjeni na oblake, a ispod stopala im je kugla zemaljska. Sv. Bartol s istoimenog oltara prikazan je kao bradati muškarac koji u lijevoj ruci pridržava nož kao atribut mučeništva. Odjeven je u bogatu draperiju od koje se najviše ističe zeleni plašt koji se u svojem središtu nabire u trokutastim naborima.

Kip Srca Isusova (slika 10.), zacijelo nastao u XX. stoljeću, smješten je na zapadnom kutu gdje brod prelazi u svođeni slavoluk na strani Evanđelja. Isus je odjeven u bijelu halju s nanizanim i izrazito istaknutim vertikalnim naborima draperije, na prsima je simbol srca, a ruke pruža prema vjernicima pokazujući svoje rane. Smješten na istočnom uglu na strani Poslanice je kip Majke Božje Fatimske (slika 11.) u bijeloj halji sa zlatnim obrubom i modrim pojasom s čijih ruku u molitvi visi ružarij. Posljednji kip je onaj sv. Antuna Padovanskog s malim Isusom, smješten ispod pjevališta na dva stupa. Ova tri kipa ne posjeduju osobitu umjetničku vrijednost i pripadaju inventaru masovne proizvodnje XX. stoljeća.

Slike

Oltarna pala sv. Tri kralja u tehnici ulja na platnu prikazuje susret triju kraljeva pred Jeruzalemom uzimajući u obzir da dolaze iz različitih smjerova te ne prikazuje samu scenu poklonstva. Baltazar je prikazan kao mladi Afrikanac koji prstom upire u zvijezdu repaticu na nebu, zatim Gašpar kao starac i Melkior kao muškarac. U rukama nose poklone – zlato, tamjan i smirnu. Sva trojica nose krunu, a jedino je Baltazar odjeven na orijentalni način, dok su ostala dvojica prikazani u haljama s bogatim plaštevima. Baltazar i Melkior prikazani su u gotovo frontalnom stavu i svojim stavom više sugeriraju statičnost dok je Gašpar prikazan u profilu i iskorakom lijeve noge djeluje dinamično. Veliku ulogu u oblikovanju likova čini kolorit, dok je crtež sekundaran. Postoji mogućnost da se radi o starijoj oltarnoj pali iz druge polovine XIX.

stoljeća koja je inkorporirana u noviji oltar, a što se same kvalitete tiče radi se o solidnom djelu nekog nepoznatog slikara.

Iznad ulaza u sakristiju nalazi se slika velikih dimenzija u tehnici ulja na platnu slikara potpisanog kao L. Bibić s prikazom sv. Ivana Krstitelja (slika 12.). Sv. Ivan Krstitelj prikazan je kao mišićavi muškarac u kontrapostnom i frontalnom stavu kako u lijevoj ruci pridržava križ, a desnom pokazuje na nebo. Oko bedara mu je perizoma od životinjske kože. Lik je smješten u stjenovit krajolik sa spiljom iz koje izvire potok na lijevoj strani te nebom i zelenilom koji ulaze u dubinu na desnoj strani. Boja i linija su primarni likovni graditelji ovog prizora.

Posljednja slika je ona nepoznatog slikara iz XX. stoljeća u tehnici tempere na platnu koja prikazuje portret sv. Leopolda Mandića smješten ispod pjevališta. Leopold Mandić (Herceg Novi, 12. V. 1866. – Padova, 30. VII. 1942.) bio je franjevac kapucin koji je djelovao u Zadru, Rijeci, Kopru, Padovi i Veneciji čijim su se zagovorima pripisivala ozdravljenja i milosti te ga je zbog toga papa Ivan Pavao II. 1983. godine proglasio svetim.⁷⁵ Prikazan je frontalno do struka kako blagoslivlja desnicom odjeven u franjevački habit i ljubičastu stolu.

Vitraci

Crkva ima tri vitraja od kojih se dva nalaze u glavnom brodu i jedan u svetištu.

U glavnom brodu nalazi se polukružno zaključeni vitraj jarkih boja s prikazom sv. Josipa i Isusa u stolarskoj radionici (slika 13.). Prikazuje sv. Josipa u poluprofilu koji predaje stolarski alat malome frontalno prikazanom Isusu, a sama radionica nalazi se u otvorenom prostoru gdje se vidi kameni zid, krajolik i arhitektura. Cijelu scenu uokviruje motiv pletera. Potpis glasi: »Darovala obitelj/ Josipa i Barice/ Deverić/ D. Lomnica, Lukavečka 16« i »Darovala obitelj/ Ivana i Marije/ Kraljević/ D. Lomnica, Odranska 37«. Osim toga zapisana je godina 1991., nacrt je napravio član obitelji Sušilović, a izradila stakloslikarska radionica *Staklo* iz Zagreba što sugerira natpis na samom vitraju.

U glavnom brodu se također nalazi polukružno zaključeni vitraj Sv. Ana i mala Marija (slika 14.) također iz 1991. godine. Frontalna sv. Ana sjedi na kamenom zidu i maloj Mariji rukom pokazuje na list knjige koji joj se nalazi na koljenima. U pozadini se nadzire stup i arhitektura, a donji i bočni dijelovi ispunjeni su ružama. Prizor je također uokviren motivom pletera. Potpisi glase: »Darovala obitelj / Vladimira i Barbare / Stepanić / D. Lomnica, Školska 5« i »Darovala obitelj/ Nikole i Slave / Arbanas / D. Lomnica, Odranska 35/3«. Prema sličnosti

⁷⁵ Mandić, Leopold, sv. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38573> (pregledano 20. siječnja 2019.)

izrade, motiva i godine na vitraju smatram da je ovaj vitraj također nacrt člana obitelji Sušilović i izrade stakloslikarske radionice *Staklo* iz Zagreba.

Vitraj u svetištu prikazuje Krista Kralja koji na glavi ima krunu, odjeven je u albu i stolu sa velikim crvenim plaštem. Desnicom blagoslivlja, a ljevicom drži palmu mučeništva. Na vrhu vitraja iz oblaka izlaze vrpce sa slovima *A* i *Ω* koja označavaju Krista kao početak i kraj svijeta. Podno Kristovih nogu nalaze se sjedeća dva anđela od kojih jedan pokazuje knjigu, a drugi u rukama pridržava mač. Cijeli prizor okružen je oblacima, a bordure vitraja su u obliku starohrvatskog pletera. Potpis vitraja glasi: »Darovala obitelj / Jurja i Barice / Dijanežević / Staro Čiče br.9« Autor nacrt, radionica i godina izrade nisu poznati.

5.2. FILIJALNA KAPELA SV. MIHAELA ARKANĐELA, PETROVINA

Petrovina Turopoljska je selo jugozapadno od Velike Gorice i u neposrednoj blizini Donje Lomnice i Gradića. Administrativno je dio Grada Velike Gorice.

Župa Petrovina bila je najstarija turopoljska župa koja se spominje 1279. godine, a župi su pripadala obližnja sela Lomnica i Donji Lukavec.⁷⁶ Crkva je nastradala nakon provale Hasan-paše 1592. godine, a kako sugerira usmena predaja nisu je opljačkali Osmanlije nego pohlepni stanovnici toga sela koji su građu crkve iskoristili za vlastite potrebe.⁷⁷ Crkva je nakon 1622. godine obnovljena i dobiva novi glavni oltar sv. Petra i bočni oltar sv. Pavla.⁷⁸ U kanonskoj vizitaciji iz 1642. godine napominje se da župom upravlja velikogorički župnik. Zatim 1649. godine Nikola Erdödy daje petrovinsku crkvu odranskom župniku, pa tako crkva sv. Petra zajedno sa Lomnicom postaje dio odranske župe, ali niti dvadeset godina kasnije (1668.) opet postaje dio velikogoričke župe.⁷⁹ U vizitacijama XVIII. stoljeća piše se da ima oslikani tabulat, da se gradi nova sakristija i da je u predvorju smješten kip Majke Božje Žalosne. Nažalost, krajem istog stoljeća mnoge crkve se napuštaju i postoji sumnja da se isto dogodilo crkvi sv. Petra u Petrovini jer se u vizitacijama od 1805. godine više ne spominje.⁸⁰

Danas se u mjestu Petrovina nalazi crkva sv. Mihaela Arkandžela koja je dovršena i posvećena 2002. godine te je sastavni dio župe Donja Lomnica. Radi se o manjoj pravokutnoj građevini sa stupnjevanim plohamo zidova i krovništva te zvonikom koji se oslanja na bočni zid crkve. Ukrašena je zidnom slikom sv. Mihaela kako ubija zmaja u svetištu i raznovrsnim vitrajima.

5.3. FILIJALNA CRKVA SV. ANTUNA PADOVANSKOG, GRADIĆI

Crkva sv. Antuna Padovanskog u Gradićima izgrađena je za vrijeme Domovinskog rata i posvećena 18. rujna 1994. godine od kardinala Franje Kuharića o čemu svjedoči mramorna ploča postavljena na vanjski zid crkve. Crkva se sastoji od jedinstvenog središnjeg prostora kružnog tlocrta i dvaju bočnih dvorana. Vitki zvonik četverokutnog presjeka smješten je izvan tijela same crkve i dominira okolnim prostorom. Minimalističko uređenje naglašavaju brojni vitraji.

⁷⁶ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 330.

⁷⁷ Isto, str. 331.

⁷⁸ Isto, str. 332.

⁷⁹ Isto, str. 333.

⁸⁰ Isto, str. 334.

Slika 7. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Oltar sv. Tri kralja (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)

Slika 8. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Oltar Presv. Trojstva (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)

Slika 9. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Oltar sv. Bartola (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)

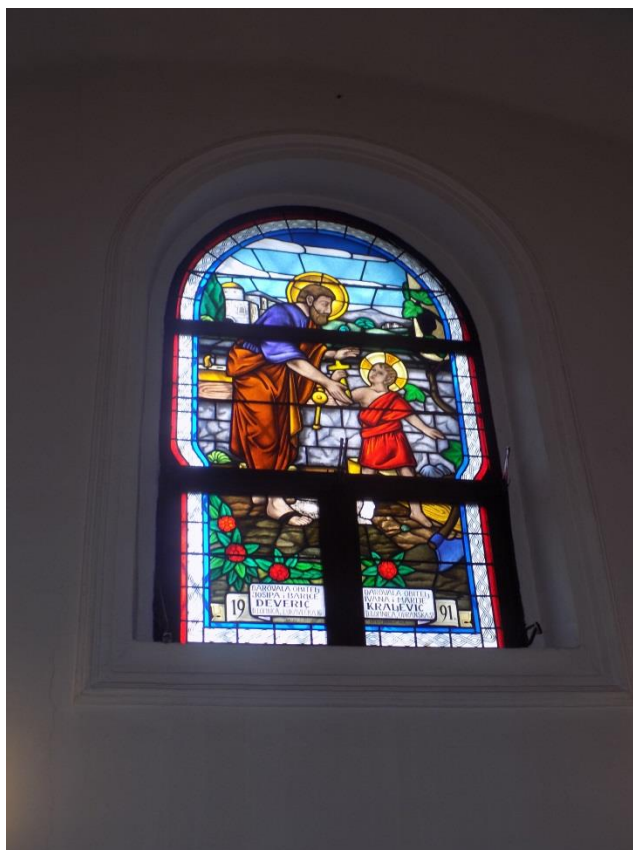
Slika 10. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Kip Srca Isusova (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)

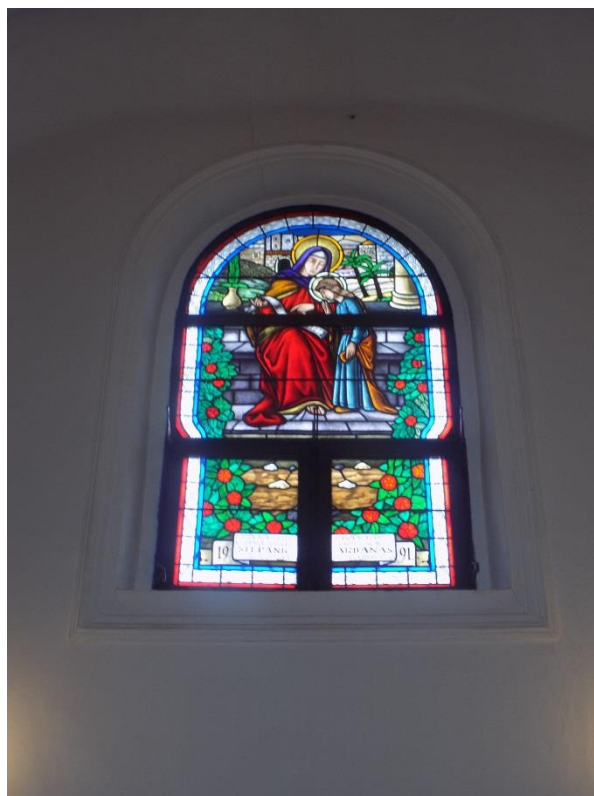
Slika 11. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Kip Majke Božje Lurdske (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)

Slika 12. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Slika sv. Ivana Krstitelja (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)

Slika 13. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Vitraj sv. Josip i Isus u stolarskoj radionici (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)

Slika 14. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Vitraj sv. Ana i mala Marija (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)

6. ŽUPA NOVO ČIČE

Novo Čiče je naselje jugoistočno od Velike Gorice pod čijom je administrativnom upravom. Leži uz kanal Sava-Sava te se u prirodnom smislu radi o nizinskom području.

Župa Novo Čiče obuhvaća župnu crkvu sv. Ivana Krstitelja i filijalnu kapelu Ranjenoga Isusa udaljenu samo nekoliko stotina metara od župne crkve.

Župa se prvi puta spominje u prvom popisu župa Zagrebačke nadbiskupije arhidakona Ivana Goričkog iz 1334. godine kao »ecclesia sancti Johannis baptiste de Selin«, a 1501. godine spominje se Ivan, župnik u Novom Čiču: »Johannes plebanus in nova Chycha«.⁸¹ Jasmina Jergovski (2007.) proučavanjem župne spomenice doznaje da je župa bila pod patronatom obitelji Erdödy de Moyorokerek do 1871. godine nakon što je posjed prodan obitelji Turn i Taxis.⁸² Obje obitelji imale su utjecaj na župu općenito i župnu crkvu te su tako imale pravo birati župnike, a spomenica svjedoči tome da su utjecali na izgradnju i opremanje sakralnih građevina župe.

6.1. ŽUPNA CRKVA SV. IVANA KRSTITELJA

Prva crkva je vjerojatno bila drvena i na istom mjestu kao današnja zidana, a godine 1829. gradi se nova zidana crkva koja je podignuta troškom obitelji Erdödy de Monyorokerek,⁸³ te se radi o jednobrodnom prostoru nadsvođenom češkim kapama sa zvonikom u osi pročelja. Inventar koji se danas nalazi u crkvi je uglavnom izrađen početkom XX. stoljeća i neostilskih je odlika. To se najviše odnosi na glavni oltar sv. Ivana Krstitelja i bočne oltare Blažene Djevice Marije i sv. Antuna Padovanskog. Recentna istraživanja Martine Ožanić (2017.b) otkrivaju da su kipovi bočnih oltara stariji, iz razdoblja baroka, te da su uklopljeni u nove oltare, a atribuirao ih Johannesu Komersteineru i njegovoj radionici,⁸⁴ dok su kipovi glavnog oltara vjerojatno tirolskog podrijetla,⁸⁵ a slika Krštenja Kristova je djelo slikara Eduarda Gerischa iz 1886. godine, a uzor joj je istoimena slika Guida Renija.⁸⁶ Propovjedaonica svojom formom, odnosno

⁸¹ Josip Buturac, »Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine«, u: *Starine* 59, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1984., str. 43–108 (68).

⁸² Usp. Jergovski, 2007., str. 107.

⁸³ Isto, str. 110.

⁸⁴ Usp. Ožanić, 2017.b, str. 47–60.

⁸⁵ Usp. Jergovski, 2007., str. 120.

⁸⁶ Isto, str. 116.

ornamentikom upućuje na izradu XVIII. stoljeća.⁸⁷ Godine 1886. unutrašnjost crkve oslikao je August Posilović,⁸⁸ a zidni je oslik svoj današnji izgled dobio za obnove Lovre Sirnika iz 1938. godine.⁸⁹

6.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Oltari i kipovi

Drveni glavni oltar sv. Ivana Krstitelja (slika 15.) iz 1902. godine nalazi se u svetištu crkve te je riješen na arhitektonski način, polikromiran i pozlaćen.⁹⁰ Konceptijski se sastoji od predele, rizalitno naglašenog središnjeg dijela ili retabla i gornjeg dijela sa središnjim segmentnim zabatom i položenim, bočnim volutama. Središtem predele dominira tabernakul kojeg flankiraju anđeli adoranti pozlaćenih krila. Iza anđela adoranta nalaze se slikane pravokutne površine ornamentirane stiliziranim florealnim motivima, a između tabernakula i anđela ponavljaju se slikane pravokutne površine istih motiva, ali nešto užeg formata. Iznad predele razvija se retabl definiran središnje postavljenom oltarnom palom formata vertikalno postavljenog pravokutnika s polukružnim zaključkom flankiranom bočnim nišama s kipovima sv. Petra (lijevo) i sv. Pavla (desno). Kipovi su u blagom kontrapostu, frontalno okrenuti promatraču te u rukama drže svoje atribute. Sv. Petar u desnoj ruci drži ključeve raja i pakla, a u desnoj knjigu. Odjeven je u halju žuto-smeđe boje dok mu crveni plašt i s prednje i sa stražnje strane seže sve od torza do koljena. Nabori halje su izrazito vertikalni i prate liniju nogu, a plašt na predjelu prsa i prepona s prednje strane stvara nabore trokutaste formacije, a ispod desne podlaktice duboke nabore lučnog oblika. Lice dubokih duplji očiju, ravnoga nosa i malih usana uokvireno je prosjedom kosom i bradom s površnim naznakama kovrča. Sv. Pavao u desnoj ruci drži mač, a u lijevoj također knjigu. Također je prikazan u kontrapostu s nešto smjelije riješenom draperijom plašta koji se na valovit način skuplja u lijevoj ruci kojom pridržava knjigu. Lice je obrađeno sa sličnim značajkama kao i sv. Petar. Što se ikonografije tiče ova dva kipa se u potpunosti poklapaju s tipičnom ikonografijom dvaju svetaca kao prvaka Katoličke crkve, a što se obrade tiče o neposrednom autorstvu oltara i kipova Jasmina Jergovski (2007.) navodi: »Tako znamo da je glavni oltar izveden po nacrtu H. Eckhela (a izvodi ga stolar kojeg je preporučio franjevac Kajetan [Kuhanec]), ali ne znamo majstora kipova svetaca istog oltara, koji se čak čine

⁸⁷ Usp. Dorotea Baričević, *Propovjedaonice 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj* sv. I., doktorski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 1971.a, str. 36.

⁸⁸ Usp. Jergovski, 2007., str. 110, 120.

⁸⁹ Usp. Isto, str. 122–126.

⁹⁰ Usp. Isto, str. 116.

i slabije rješeni s obzirom na kvalitetu izvedbe samog arhitektonskog dijela oltara. Mogao je to biti jedan od majstora Tirolaca, koji aktivno preplavljaju tržište u to vrijeme, djelujući u ne tako udaljenim mjestima i crkvama, ili neki od domaćih majstora koji su, zajedno s Eckhelom, bili ili učitelji ili đaci u Obrtnoj školi u Zagrebu.⁹¹ Kipovi se nalaze u nišama koje su u svojem gornjem dijelu definirane školjkastim formama, a flankirane kaneliranim pilastrima. Isti takvi pilastri uokviruju središnju oltarnu palu sa pozlaćenim okvirom koji umnaža motiv listića s krilatom andeoskom glavicom u tjemenu lučnog zaključka. Na arhitravu se izmjenjuju stilizirani triglifi i ovulusi, a pod vijencem se nižu denti. Segmentni zabat gornjeg dijela je u širini središnjeg dijela oltara s oltarnom palom. Bočne dijelove (iznad bočnih niša s kipovima) definiraju zaobljeni dijelovi koji se vizualno penju do središnjeg, ali i najvišeg dijela oltara. U segmentnom zabatu nalazi se Kristov monogram u središtu, dok je ostatak površine ukrašen listolikim, pozlaćenim formama koji se ponavljaju i na bočnim, segmentnim dijelovima. Posrednik za narudžbu ovoga oltara je franjevac Kajetan Kuhanec koji je vjerojatno prenio župnikovu molbu Hektoru Wilhelmu Friedrichu Marie von Eckhelu (Trst, 1855. – Zagreb, 1934.)⁹² za izradu nacrtu oltara.⁹³ Hektor pl. Eckhel poznat je kao suradnik Hermana Bolléa na čiji je poziv 1881. godine došao u Zagreb raditi na obnovi katedrale, ujedno je bio predavač na Obrtnoj školi i izradio je brojne nacрте za oltare i spomenike.⁹⁴

Drveni, bočni oltar Blažene djevice Marije (slika 16.) djelo je nepoznate radionice iz 1897. godine.⁹⁵ Radi se o arhitektonskom oltaru sastavljenom od predele, središnjeg dijela i atike. Predela je jednostavna bez dodatne dekoracije u obliku oslika ili rezbarija s tabernakulom u središtu. Središnji dio definiran je nišom s kipom Blažene djevice Marije flankiranim kaneliranim pilastrima. Nadalje se niže arhitrav dekoriran pozlaćenim motivima ovula, vijenac s dentima, a površ svega je atika s krilatom andeoskom glavicom unutar pozlaćenog kvadratnog okvira flankiranog kandelabrima na kvadratnim postamentima u osi pilastara središnjeg dijela.

Kip Blažene djevice Marije je »simbioza prikaza Marije kraljice (*Regina Celi*) i Bezgrješne (*Immaculata*)«. ⁹⁶ Ovaj kip je bio sastavni dio starijeg baroknog oltara za kojeg je usprkos mnogim promjenama i pregradnjama župnog inventara odlučeno da će upotpuniti novi historicistički oltar. Marija je prikazana u frontalnom kontrapostu odjevena u modru halju sa

⁹¹ Jergovski, 2007., str. 120.

⁹² Olga Maruševski, »ECKHEL, Hektor«, u: Hrvatski biografski leksikon <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5626> (pregledano 10. studenog 2018.)

⁹³ Podatak iz župne spomenice prenosi Jasmina Jergovski. Vidi u: Usp. Jergovski, 2007., str. 116.

⁹⁴ Usp. Kraševac, 2005., str. 243.

⁹⁵ Isto, str. 113.

⁹⁶ Isto, str. 114.

smeđom maramom ukrštenom u predjelu prsa te prepona omotana crvenim plaštem koji pri dnu tvori trokutasti oblik. Anatomija tijela se preko draperije jasno naslućuje. U svojoj desnoj ruci drži žezlo, a u lijevoj Dijete Isusa bucmastog trbuščića i prekrivenih nogu koji desnom rukom blagoslivlja, a u lijevoj ruci je vjerojatno nosio globus koji danas nedostaje. Martina Ožanić (2017.b) ovaj je kip iz oko 1693. godine pripisala poznatom baroknom kiparu Johannesu Komersteineru na temelju komparativne analize i stilskih značajki njegove radionice kao što su »elegantne, profinjene figure suzdržanih gesta i otmjenog držanja unutar čvrsto zatvorenih obrisa, a stoje u tipičnim kontrapostnim stavovima [...] odjeće izbrazdane u naborima [...] dok se ispod naziru volumeni tijela. Komersteinerov biljeg prepoznajemo i u snažnim vratovima, pravilnim lijepim licima naglašene četvrtaste čeljusti s ovalnom bradom, markantnim nosovima između krupnih očiju i lukova obrva te mekim punašnim usnicama, [...] i za njegov opus tipična modelacija dugačkih prstiju, mršavih i koščatih, te vrhovima s usječenim noktima.«⁹⁷ Za kip Djeteta tvrdi da se vide manjkavosti te da je vjerojatno djelo Komersteinerovih suradnika.⁹⁸

Kip sv. Antuna Padovanskog (slika 17.) nalazi se na oltaru koji je konceptijski, oblikovno i dekorativno jednak bočnom oltaru Blažene djevice Marije. Radi se vjerojatno o paru oltara naručenih iz iste nepoznate radionice nastalom 1897. godine.⁹⁹ Sv. Antun prikazan je frontalno okrenut promatraču, u punoj figuri i blagom kontrapostu. Odjeven je u franjevački habit svezan konopom oko struka. U desnoj ruci drži knjigu, a u lijevoj je nekoć zacijelo držao ljiljan, svoj poznati atribut. Na temelju istih značajki i odlika kao i na kipu Blažene djevice Marije Martina Ožanić i ovaj kip približava radu Johannesa Komersteinera i datira ga oko 1695. godine, ali kako je nešto lošije izvedbe i prisutnih manjkavosti u tehnici, zaključuje da je djelo suradnika ili pomoćnika Komersteinerove radionice.¹⁰⁰

Slike

Ranija oltarna pala Krštenja Kristova glavnoga oltara izrađena u tehnici ulja na platnu uklopljena je u novi, neostilski oltar. Radi se o prikazu Krštenja Kristova s glavnim akterima Isusom Kristom i sv. Ivanom Krstiteljem u trokutastoj kompoziciji s Duhom Svetim. Noćni prizor upotpunjuju još tri anđela, dva u središtu prizora, i jedan bočno iza Kristovih leđa. Slikar Eduard Gerisch 1886. godine uzor za prikaz ove pale pronalazi se u poznatoj slici Guida Renija

⁹⁷ Ožanić, 2017.b, str. 54.

⁹⁸ Isto, str. 54.

⁹⁹ Usp. Jergovski, 2007., str. 114.

¹⁰⁰ Usp. Ožanić, 2017.b, str. 54

Krštenje Kristovo koje se čuva u *Kunshistorisches Museum* u Beču.¹⁰¹ Novočička pala je nešto manjih dimenzija i drukčijeg formata, ali se slikar u rješenju potpuno oslanja na original, a poneke intervencije primjećuju se u dodavanjima i promjeni odjeće (dimenzijom veća Kristova perizoma, lik sv. Ivana Krstitelja je više pokrivenoga tijela).¹⁰²

Propovjedaonica

Drvena, pozlaćena i polikromirana propovjedaonica (slika 18.) nalazi se na strani Evanđelja i nastala je 1746. godine.¹⁰³ Postavljena je na postolje s prilaznim stubama.¹⁰⁴ Balkon propovjedaonice je poligonalnog oblika s četiri plohe odvojene arhitektonskim elementima kao što su volutne konzole i stupovi, a istaci trabeacije prate poligonalan oblik. Plohe su dekorirane ovalnim okvirima koji su dodatno uokvireni uglatim motivima listastih formi. Unutar okvira nalaze se naslikani evanđelisti (s lijeva na desno) sv. Matej, sv. Marko, sv. Luka i sv. Ivan. Svi su prikazani u sjedećem položaju sa svojim atributima anđelom, lavom, volom i orlom. Svi evanđelisti nalaze se pred neutralnom pozadinom žućkaste boje, jedino se sv. Ivan nalazi u definiranom krajoliku. Njihovim prikazom dominira crtež, s pojedinim naglascima boja u svrhu izražavanja volumena draperije, a time i anatomije. Vijenac je ukrašen pozlaćenim školjkastim i vrpčastim ornamentima, a istaci iznad stupova pozlaćenim rozeticama. Doris Baričević (1971.) ističe da je ova propovjedaonica svjedočanstvo stilske retardacije jer konceptijski pripada početku XVIII. stoljeća, ali po ornamentici četvrtom desetljeću XVIII. stoljeća.¹⁰⁵

Zidni oslik

Današnji zidni oslik crkve potječe iz 1938. godine kada Lovro Sirnik iz Krapine obnavlja postojeći oslik Augusta Posilovića iz 1886. godine, ali i sam izvodi osam malih i tri veća prizora.¹⁰⁶ Osam malih prizora nalaze se u bazama svoda prvog i trećeg traveja crkve. U trećem traveju do svetišta su prikazi četiriju evanđelista (slika 19.), a u prvom traveju do ulaza su prikazi sv. Cecilije, sv. Florijana, nepoznatog sveca i sv. Ane koja podučava Mariju (slika 20.). Od tri velika oslika dva se nalaze u srednjem traveju i prikazuju početak i kraj života sv. Ivana Krstitelja, odnosno prizor Navještaja rođenja sv. Ivana Krstitelja Zahariji i Glavosjek sv. Ivana Krstitelja (slika 21.), a treći prizor se nalazi iznad sakristije i prikazuje Krista Kralja (slika 22.).

¹⁰¹ Usp. Jergovski, 2007., str. 116.

¹⁰² Usp. Jergovski, 2007., str. 117.

¹⁰³ Usp. Baričević, 1971.b, str. 46.

¹⁰⁴ Te stube su prema tumačenju Doris Baričević kasniji dodatak. Usp. Baričević, 1971.b, str. 46.

¹⁰⁵ Usp. Baričević, 1971.a, str. 36.

¹⁰⁶ Usp. Jergovski, 2007., str. 122.

Prikazi evanđelista definirani su »pravokutnim, trapezoidnim, segmentno završenim dekorativnim okvirima«¹⁰⁷ Na desnoj odnosno južnoj strani su prikazani sv. Marko i sv. Ivan, a na lijevoj odnosno sjevernoj strani sv. Matej i sv. Luka. Svi su naslikani u sjedećem položaju na oblacima, a izražen je blagi prijelaz u nebo svjetlomodne boje. Prikazom samih likova dominira linija odnosno crtež, a pozadinom postepena gradacija boje.

Četiri prikaza svetaca obrubljena su istim tipom okvira kao i kod četiriju evanđelista. Sličnosti postoje i u izvedbi s razlikom da su ovi prikazi nešto narativniji. Na južnoj strani su oslici Sv. Ana podučava Mariju i sv. Cecilija, a na sjevernoj strani Sv. Florijan i nepoznati nepoznati svetac. Sv. Ana sjedi na oblacima i grli malu Mariju, a desnom rukom kao da podučava. Sv. Cecilija je kao zaštitnica crkvene glazbe prigodno smještena u blizini pjevališta, a prikazana je kako svira orgulje u društvu pjevajućih anđela. Sv. Florijan, poznati svetac zaštitnik od vatre i sveprisutan na području Turopolja, prikazan je u rimskoj vojničkoj odori kako u društvu anđela vjedrom vode gasi požar. Posljednji prikaz je svetac odjeven u habit, u lijevoj ruci drži raspelo, a u desnoj palmu mučeništva. Njegovo mučeništvo još sugerira i plamen podno njegovih nogu. S obzirom da je više svetaca mučenika prikazano na ovakav način, ne može se sa sigurnošću reći o kojem se svecu radi.¹⁰⁸

Prizor *Navještaj rođenja sv. Ivana Krstitelja Zahariji* smješten je unutar pravokutnog, horizontalno postavljenog okvira u brodu crkve. Dva glavna aktera su Zaharija i arkandeo Gabrijel u hramu koji je u ovom slučaju definiran hramskom zavjesom i oltarom s deset Božjih zapovijedi. Zaharija je prikazan kao starac koji maše kadionicom, okrenut je prema Gabrijelu, a promatrači ga vide s leđa. Gabrijel je prikazan u frontalnom stavu na desnoj strani, a desna ruka mu je podignuta u znak nagovještaja.

Prizor *Glavosjek sv. Ivana Krstitelja* vremenski je određen trenutkom odmah nakon presijecanja glave sv. Ivana Krstitelja. Njegove ruke su i dalje privezane za zid, a tijelo je u ležećem, izvinutom položaju. Ispred tijela je krvnik koji je izvršio svoj zadatak okrenut promatraču leđima koji predaje pladanj s glavom Salomi na lijevoj strani. Saloma je prikazana u poluprofilu, a društvo joj pravi još jedna ženska osoba u središtu prikaza. Cijeli prizor odvija se u zatvorenoj prostoriji, s desne strane su rešetke zatvora, a u središtu dva prozora kroz koja prizor gledaju Herod i ostali uzvanici gozbe. Slikar je zasigurno slikao ovaj prizor (kao i *Nagovještaj*

¹⁰⁷ Usp. Isto.

¹⁰⁸ Jasmina Jergovski u članku nastoji dati prijedloge o kojem se svecu radi. Tako spominje tri sveca o kojima bi mogla biti riječ: sv. Antun Opat, sv. Franjo Paulski ili Polikarp iz Smirne. Vidi u: Jergovski, 2007., str. 125.

Zahariji) prema uzorima u vidu grafičkih predložaka što se vidi po građenju prostora, detaljnoj draperiji i anatomiji likova, bogatom koloritu i samoj kompoziciji.¹⁰⁹

Na zidnoj slici *Krist Kralj* središnjom osi dominira frontalno prikazan sjedeći, okrunjeni Krist na prijestolju. Odjeven je u bijelu halju s istaknutim srca na grudima, ogrnut crvenim plaštem s dvostrukom krunom na glavi koja je dodatno naglašena zrakastim svetokrugom. U lijevoj ruci drži žezlo, a desnom blagoslivlja. Okružuju ga članovi seoske obitelji odjeveni u narodne nošnje. Svi su prikazani u profilu i raspoređeni tako da su s lijeve strane klečeća majka i sin u uspravnom stavu, a nasuprot njih otac koji kleči i stojeća kći. Njihovi pogledi uprti su u Krista. Prostor je gotovo apstrahiran, perspektiva se naslućuje u paru stepenica i platou na kojem se nalazi tron, a pozadinu čine oblaci iz kojih izviruju anđeli. Prema postavu likova, obradi draperije i anatomije vide se manjkavosti u usporedbi s prethodna dva velika prizora što upućuje na to da oslik nije izveden prema grafičkim predlošcima kao što je učinjeno na prethodna dva velika oslika u drugom traveju.¹¹⁰

¹⁰⁹ Usp. Jergovski, 2007., str. 123.

¹¹⁰ Usp. Jergovski, 2007., str. 124.

6.2. FILIJALNA KAPELA RANJENOGA (TRPEĆEGA) ISUSA

Na mjestu nekadašnjeg drvenog poklonca danas se nalazi zidana kapela sagrađena 1905. godine prema projektu Hektora Wilhelma Friedricha Marie von Eckhela.¹¹¹ Izvorno je oko kapele bio i drveni trijem koji je služio kao ophodni trijem za brojne hodočasnike uklonjen između 1974. i 1977. godine.¹¹² Izvana se ističe potkrovni vijenac naglašen slijepim arkadicama koje dodatno pridonose neoromaničkom karakteru građevine, a u unutrašnjosti glavni oltar Ranjenog Isusa, bočni oltari sv. Roka i sv. Josipa, kameni kip *Ecce homo* i oslikani tabulat.

6.2.1. LIKOVNA BAŠTINA¹¹³

Oltari i kipovi

Arhitektonski komponiran nastavak glavnoga oltara (slika 23.) s naglašenim atektonskim tendencijama sastoji se od predele, retabla i atike. Predela oltara s tabernakulom svjedoči razvedenom tlocrtu oltara s elementima koji ulaze u prostor i tako stvaraju konveksno-konkavne linije. Osim oslikanih vratašca tabernakula ostatak predele urešen je mramoriziranim ploham oblika vertikalno postavljenih pravokutnika. Glavnina oltarnog nastavka odlikuje se baroknom sceničnošću kako u izvedbi oltarne arhitekture tako i u rješenju kipova Trpećeg Krista flankiranog kipovima sv. Ivana i sv. Marije. U središnjoj osi, u niši zaključenoj polukružnim lukom ispunjenoj zrakama s apliciranim oblacima i anđeoskim glavicama, dodatno naglašenim crvenom, nabranom tkaninom s pozlaćenim resastim završetcima, nalazi se kip Trpećega Krista naslonjenog na stup. Njega okružuju kipovi sv. Ivana na lijevoj strani i sv. Marija na desnoj. Kipovi su flankirani parovima stupova, pri čemu je unutrašnji par – koji ujedno omeđuje i središnju nišu – snažnije istaknut u prostor. Oba kipa odlikuju izrazite barokne geste i izražajnost, obavijeni su slobodno pokrenutim draperijama halja i plašteva. Stupovi nose arhitrav s visećim, pozlaćenim lambrekenima i glatki friz koji prate razvedenu tlocrtnu liniju oltara. Središnji dio retabla dodatno je istaknut kartušom s Kristovim monogramom i godinom 1757. koja se nalazi u osi središnjeg otvora. Iznad zone gređa slijedi bogata atika u čijem je središtu Božje oko u trokutu iz kojeg izlaze pozlaćene zrakaste forme s apliciranim anđeoskim

¹¹¹ Usp. Jergovski, 2007., str. 128–129.

¹¹² Usp. Jergovski, 2007., str. 129. Da je kapela imala drveni trijem vidi se i na brojnim razglednicama Velike Gorice i okolice. Vidi u: Stipo M. Crnjak, *Pozdrav iz Velike Gorice: Velika Gorica na razglednicama od 1898. do 2006. godine*, Zagreb: Cropro, 2006., str. 55, 85.

¹¹³ Kapela je za vrijeme pisanja ovog diplomskog rada bila u postupku obnove koju provodi Konzervatorski odjel u Zagrebu. Sve analize napisane su na temelju članka Jasmine Jergovski i fotografija koje mi je ustupila dr.sc. Martina Ožanić, djelatnica odjela. Na tome joj se srdačno zahvaljujem.

glavicama. Tu formu dodatno flankiraju četiri anđela (dva sa svake strane) na masivnim volutama koji drže simbole Kristove muke (*Arma Christi*) u obliku kliješta, biča, čekića i polomljenog koplja. Završni dio atike je polukružni segmentni vijenac urešen visećim, pozlaćenim lambreckenima. Ovaj oltar je izvanredan primjer barokne altaristike s izražajnim kipovima i razvedenom siluetom polikromiranog i mramoriziranog oltara s brojnim pozlaćenim aplikacijama i rezbarijama. Kao autora samog retabla Martina Ožanić (2017.a) navodi da se radi o nepoznatom majstoru, a kiparski rad i ornamentika pripisuju se Antunu Reineru iz 1757. godine.¹¹⁴

Drveni nastavak bočnog oltara sv. Roka (slika 24.) iz 1799. godine pravokutnoga je oblika i nalazi se na strani Poslanice. Radi se o atektonskom oltaru što znači da je bez arhitektonskih elemenata i oblika retabl okvira (njem. *Rahmenretabel*).¹¹⁵ Na plohi predele aplicirane su kanonske tablice u pravokutnim okvirima s posrebrenim okvirom koji se sastoji od niza plošnih listova akanta. Jedino je lijevi otisnuti tekst unutar okvira kanonske tablice sačuvan. Oltarnu palu okružuje plitak okvir s apliciranim i djelomično pozlaćenim plošnim akantnim formama, a na vrhu su tri anđeoske glave u trokutastoj kompoziciji. Okvir je na svojim vanjskim obrubima ukrašen djelomično pozlaćenim trakama koji se volutasto savijaju na krajevima.

Drveni arhitektonski nastavak bočnog oltara sv. Josipa (slika 25.) polikromiran je mramoriziran i pozlaćen te smješten na strani Evanđelja. Sastoji se od predele i središnjeg djela. Središte predele definira medaljon s Kristovim monogramom uokviren pravokutnim okvirom od pozlaćenih vitica i dekorativnim poljima mrežica što je čest motiv u umjetnosti rokoka. U središnjoj osi retabla nalazi se niša sa školjkastom formom kao zaključkom i kipom sv. Josipa s djetetom Isusom. Niša je uokvirena bogatim, pozlaćenim okvirom volutastih formi i flankirana s po parom kaneliranih stupova sa svake strane. Sv. Josip prikazan je u kontrapostu s bogato nabranom draperijom lučnih i valovitih završetaka, u naručju desne ruke drži dijete Isusa rastvorenih ruku, a u lijevoj ruci ljiljan. Radi se najvjerojatnije o kipu izrađenom u jednoj od tada popularnih tirolskih radionica s kraja XIX. i početka XX. stoljeća.¹¹⁶ Grede i vijenac nisu kontinuirani nego se prekidaju u središnjoj osi oltara, te su time prisutni samo iznad stupova. Ukrašeni su nizom astragala, plitkim rezbarijama i pozlaćenim medaljonom u središtu. Iznad trabeacije je ukras u obliku kandelabra. Središnja os, gdje je prekinuta trabeacija, uzdiže se u

¹¹⁴ Usp. Ožanić, 2017.a, str. 424., Baričević, 2008., str. 133., Kristina Kaponja, *Antun Reiner – monografska obrada*, diplomski rad, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2014., str. 42 – 47, 124.

¹¹⁵ Usp. Jergovski, 2007., str. 136.

¹¹⁶ Tu tezu postavlja Jasmina Jergovski. Vidi u: Jergovski, 2007., str. 137.

širini središnje niše. Prvi niz ornamenata gornjeg dijela retabla definiran je središnjim medaljonom s napisom »ALTARE / PRIVILEGIA / TUM« flankiranim sličnim dekorativnim poljima isprepletenih traka kao i na predeli, zatim traka sa uvinutim krajevima u obliku volute, te u najvišem dijelu završava medaljonom sa upisanim slovima »S, F, e« trakom s uvinutim voluticama na krajevima, Srcem Isusovim iz kojeg izlaze pozlaćene, aplicirane zrake i križom na samom vrhu. Prema stilskim karakteristikama oltara nastao je vjerojatno u drugoj polovici XVIII. stoljeća. Oltar je prvotno bio posvećen sv. Nikoli kako se i spominje u protokolima kanonskih vizitacija 1851. godine i 1868. godine,¹¹⁷ a titular se mijenja vjerojatno oko 1870. godine kada raste popularnost sv. Josipa.¹¹⁸

Kameni i polikromirani kip *Ecce homo* (slika 26.) nepoznatoga majstora iz 1716. godine potječe iz prvog, drvenog poklonca koji je stajao na istom mjestu kao i današnja zidana crkva.¹¹⁹ Prikazuje Krista naslonjenoga na stup, vezanih ruku, oko bedara mu je crvena, u stražnjem dijelu duga perizoma i trnova kruna na glavi. Prikazu nedostaju simboli Kristove muke (*Arma Christi*) koja su zacijelo bila prisutna.

Slike

Oltarna pala bočnog oltara sv. Roka prikazuje sv. Roka u okviru formata vertikalno postavljenog pravokutnika s koso odrezanim gornjim uglovima. Veličinom dominira lik sv. Roka koji pokazuje svoje kužne rane u društvu svog vjernog pratioca psa. Prizor je smješten u krajolik, a pozadinu definira veduta kapele Ranjenog Isusa što ujedno sugerira dataciju slike nakon 1905. godine. Postoji mogućnost da je sliku izradio Ivan Druzani koji je u doba izgradnje nove zidane kapele obnavljao bočne oltare.¹²⁰

¹¹⁷ Autorica napominje da se oltar sv. Nikole spominje u kanonskoj vizitaciji iz 1851. godine. Vidi u: Jergovski, 2007., str. 136.

¹¹⁸ Usp. Isto, str. 137.

¹¹⁹ Usp. Isto, str. 133.

¹²⁰ Usp. Isto, str. 137.

Slika 15. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Ivana Krstitelja (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

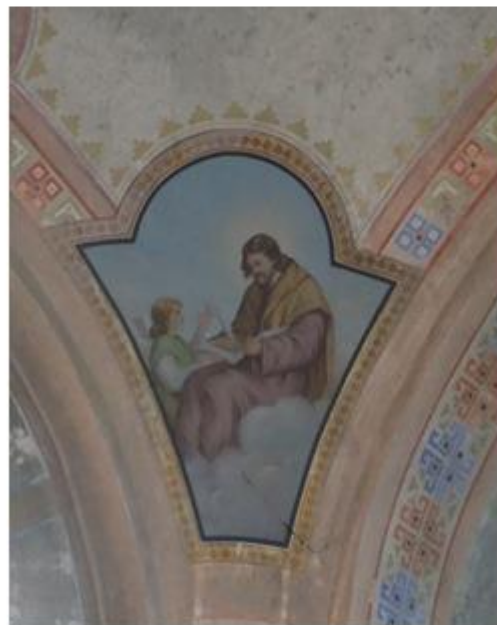
Slika 16. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Oltar Blažene Djevice Marije (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

Slika 17. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Antuna Padovanskog (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

Slika 18. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, svibanj 2015.)

Slika 19. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Zidni oslik četiri evanđelista (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

Slika 20. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Zidni oslik s prikazom nepoznatog sveca, sv. Cecilije, sv. Ane s malom Marijom i sv. Florijana (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

Slika 21. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Zidni oslik s prikazom Glavosjeka sv. Ivana Krstitelja i Navještaj rođenja sv. Ivana Krstitelja Zahariji (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

Slika 22. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Zidni oslik Krist Kralj (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

Slika 23. Novo Čiče, kapela Ranjenoga Isusa; Oltar Ranjenoga Isusa (foto: Martina Ožanić, 2017.)

Slika 24. Novo Čiče, kapela Ranjenoga Isusa; Oltar sv. Roka (foto: Martina Ožanić, 2017.)

Slika 25. Novo Čiče, kapela Ranjenoga Isusa; Oltar sv. Josipa (foto: Martina Ožanić, 2017.)

Slika 26. Novo Čiče, kapela Ranjenoga Isusa; Kip *Ecce homo* (foto: Martina Ožanić, 2017.)

7. ŽUPA LUKAVEC

Lukavec je naselje jugozapadno od Velike Gorice omeđeno Petrovinom, Gradićima i Donjom Lomnicom. Prije samog ulaza u naselje nalazi se veliki kanal kroz koji protječe rijeka Odra.

Župa Lukavec je jedna od mlađih i manjih župa dekanata u kojoj je jedina sakralna građevina većih razmjera župna crkva Majke Božje Fatimske.

Župa u Lukavcu posvećena je Majci Božjoj Fatimskoj, čije se čašćenje razvilo na temelju ukazanja Bogorodice u Fatimi 1917. godine.¹²¹ Lukavečka župa jedna je od mlađih župa Velikogoričko-odranskog dekanata osnovana 1980. godine.¹²² Ujedno je i prva, ali i zasad jedina župa toga titulara u Zagrebačkoj nadbiskupiji.¹²³

7.1. ŽUPNA CRKVA MAJKE BOŽJE FATIMSKJE

Gradnja crkve započeta je 1960. godine, kao dio župe Odra, na inicijativu tadašnjeg župnika Ladislava Loine.¹²⁴ Proširenje crkve napravljeno je 1989. godine prema nacrtu dipl. ing. arh. Maje i Miše Balenovića,¹²⁵ te je danas pravokutnog tlocrta, nadstvođena drvenim koritastim svodom i zvonikom iz 1966. godine,¹²⁶ koji slobodno stoji uz crkvu. Oprema je nabavljena u drugoj polovici XX. stoljeća, a sačinjavaju je kipovi Majke Božje Fatimske, Uskrsloga Krista i sv. Josipa s Djetetom, slika sv. Lucije i vitraji koji su ujedno postaje Križnoga puta.

7.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Kipovi

Oltar se sastoji od jednostavne mramorne menze sive boje. Kip Majke Božje Fatimske (slika 28.), dar dr. Velimira Čapeka,¹²⁷ okrunjen je zlatnom krunom i odjeven u bijelu halju i

¹²¹ Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 272, sub voce Gospa Fatimska [Branko Fučić].

¹²² Usp. Lukavec će imati Park msgr. Ladislava Loine, http://www.kronikevg.com/lukavec-ce-imati_park-msgr-ladislava-loine/ (pregledano 12. prosinca 2018.).

¹²³ Više o crkvama titulara posvećenog Gospi Fatimskoj u Hrvatskoj vidi u: Petar Lubina, »Aktualnost fatimske poruke u crkvama Gospe Fatimske u Crkvi u Hrvata«, u: *Bogoslovska smotra* 2 (2018.), str. 409–436.

¹²⁴ Usp. NAZ, *Župna spomenica Odra II* (1898.–1980.), str. 184.

¹²⁵ Usp. [N. P.], »Posvećena crkva „suzama zalivena“«, u: *Glas Koncila* 20 (2001.), str. 12.

¹²⁶ Usp. NAZ, *Župna spomenica Odra II* (1898.–1980.), str. 199.

¹²⁷ Župnik Loine spominje da je kip izrađen od alabaster gipsa i da je postavljen na konzolu na zidu. Kip je poslao Velimir Čapek iz Rima. Usp. NAZ, *Župna spomenica Odra II* (1898.–1980.), str. 187.

bijeli plašt obrubljen zlatom te stoji na oblaku nad stablom. Ruke s ružarijem su joj sklopljene na molitvu. Danas se nalazi na prozorskoj klupčici polukružno zaključenog prozora svetišta.

Osim tog kipa crkvu krase i kipovi Uskrsloga Krista, sv. Josipa s Djetetom Isusom i jedno raspelo, sve zasigurno radovi s kraja XX. stoljeća.

Slike

Desno od ulaza u crkvu je slika sv. Lucije (slika 28.), dar obitelji Cigetić, što sugerira i napis na samoj slici, koja u desnoj ruci na pladnju drži svoje oči, a u lijevoj ruci palmu mučeništva.

Vitraji

Svaka staklena površina postavljena je u obliku vitraja, koji su u ovoj crkvi utoliko specifični jer predstavljaju postaje Križnog puta (slika 29.). Vitraji su izrađeni u radionici Žaja 1997. godine prema nacrtima akademskog slikara Josipa Biffela.¹²⁸

¹²⁸ Da se radi o radionici Žaja piše na jednom o vitraja, a sam autor Josip Biffel spominje se u članku Glasu Koncila. Usp. [N. P.], 2001., str. 12.; Lubina, 2018., str. 418.

SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA LUKAVEC

Slika 27. Lukavec, župna crkva Majke Božje Fatimske; Kip Majke Božje Fatimske (foto: Milan Kušnjačić, 2017.)

Slika 28. Lukavec, župna crkva Majke Božje Fatimske; Slika sv. Lucije (foto: Milan Kušnjačić, 2017.)

Slika 29. Lukavec, župna crkva Majke Božje Fatimske; Vitraj Križnog puta (foto: Milan Kušnjačić, 2017.)

8. ŽUPA ODRA

Odra je naselje sjeverozapadno od Velike Gorice, a nalazi se u blizini Novog Zagreba. Administrativno je dio Grada Zagreba zajedno s naseljem Buzin.

Župa Odra danas obuhvaća župnu crkvu sv. Jurja i Imena Marijina u Odri i filijalnu kapelu sv. Josipa radnika u naselju Buzin.

Župna crkva sv. Jurja prvi puta se spominje 1331. godine kada zagrebački Kaptol izvješćuje ugarsko-hrvatskog kralja Karla o zemlji crve sv. Jurja »de Odra«.¹²⁹ O njoj također izvješćuje Ivan arhiđakon gorički u popisu iz 1334. godine kao o »ecclesie [...] de Odra sancti Georgii«.¹³⁰

8.1. ŽUPNA CRKVA SV. JURJA I IMENA MARIJINA

Kao i druge crkve u Turopolju i ova je nastradala za vrijeme osmanske provale u ljeto 1592. godine kada se Hasan-paša utaborio u obližnjoj Lomnici.¹³¹ Današnja jednobrodna crkva svođena češkim kapama sa zvonikom u ravnini pročelja sagrađena je između 1749. i 1780. godine.¹³² Za ovu crkvu XIX. i XX. stoljeće bila su zaista puna promjena, pogotovo što se tiče nabavke novih oltara, ali i ostalih intervencija. Tako je primjerice župnik Franjo Tuškan 1801. godine dao oslikati četiri evanđelista u svetištu od strane Bavarca Franje Schöna i nabavio nove orgulje Kajetana Moschatellija.¹³³ Župnik Alojzije Budić oko 1836. godine nabavlja nova dva oltara sv. Antuna i sv. Maksimilijana.¹³⁴ Crkva je stradala u potresu 1880. godine te 1897. godine, za vrijeme župnika Antuna Švarića, nastupa temeljita obnova.¹³⁵ On izbacuje sve oltare i

¹²⁹ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 202.

¹³⁰ Buturac, 1984., str. 67.

¹³¹ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 203.

¹³² Usp. Isto, str. 206.

¹³³ Usp. NAZ, *Župna spomenica Odra II/ Liber memorabilium parochiae Sancti Georgii martyris in Odra fundata...per Franciscum Tuskan parochum [loci et] vicearchidiacorum – Aloysium Budich parochum loci*, str. 8.

¹³⁴ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 209.

¹³⁵ Kamilo Dočkal, hrvatski crkveni i kulturni povjesničar, je četrdesetih godina XX. stoljeća sakupljao kako ih on naziva »odbačenim i odloženim« predmetima crkvene umjetnosti u svrhu izlaganja u novoosnovanom Dijecezanskom muzeju u Zagrebu. Iz njegovih knjižica saznajemo da je tadašnji odranski župnik Josip Majsec za potrebe muzeja donirao mramorizirane skulpture sv. Ćirila i Metoda, sv. Petra i Pavla i dva bijela anđela napominjući da se radi o devetnaestostoljetnim skulpturama s oltara sv. Antuna i sv. Maksimilijana koje je dao porušiti župnik Antun Švarić 1879. godine. Poslao je i sliku sv. Antuna Padovanskog iz 1825. godine i srebrno vječno svijetlo u baroknom stilu. Naknadno je poslao kamenu skulpturu Majke Božje Žalosne iz 1712. godine koja je krasila drvenu kapelu u Lomnici koja je tada bila dio odranske župe, a kasnije je prenesena u zvonik župne crkve sv. Jurja i Imena Marijina. Usp. Kamilo Dočkal, *Diecezanski muzej nadbiskupije zagrebačke I*, Zagreb: Tisak Narodne tiskare, 1940., str. 50.; Kamilo Dočkal, *Diecezanski muzej nadbiskupije zagrebačke II*, Zagreb: Tisak Narodne tiskare, 1944., str. 36–38.

naručuje nove: glavni oltar, djelo Ferdinanda Stuflessera iz 1907. godine,¹³⁶ bočni oltar sv. Antuna, djelo Slavoljuba Wagmeistera i bočne oltare Srca Isusova i Majke Božje Žalosne autora Ljudevita Budickog.¹³⁷ On također sklapa ugovor sa slikarom Petrom Rutarom koji je bio zadužen za oslikavanje svodova i zidova crkve 1908. godine.¹³⁸ Crkva je teško stradala u Drugom svjetskom ratu 1945. godine što je bitno utjecalo na to da nekadašnji inventar nije sačuvan,¹³⁹ a temeljitijoj obnovi crkve i nabavi novog inventara pristupa se tek 1954. godine za vrijeme župnika Ladislava Loine.¹⁴⁰ U njegovo razdoblje službe osposobljava se prostor u Buzinu za potrebe nove kapele sv. Josipa radnika.

8.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Zidni oslik

Zidni oslik odranske župne crkve najviše se ističe u svetištu. Zaključni zid se u gornjoj zoni oblikuje u konhu, a cjelokupni je prostor svetišta svođen, također oslikanom, češkom kapom. U svetištu je oslik iluzionističke arhitekture i *quadro riportato* s prikazom Posljednje večere iz 1908. godine, u kupolastom svodu do svetišta naslikano je *Krunjenje Bogorodice*, a na trompama svoda su medaljoni s prikazima četiriju evanđelista. Na trompama kupolastog svoda do ulaza su medaljoni s prikazima *putta*-svirača. Autor oslika je Petar Rutar iz Osilnice u Kranjskoj, te je u župnoj spomenici zabilježeno da je oslik izveden 1908. godine za cijenu od 3280 kr.¹⁴¹ Petar Rutar (Cerkno, 1856. – Osilnica, 1948.) graditelj oltara i slikar zanat je izučio u jednoj od tirolskih radionica da bi zatim otvorio vlastitu u Osilnici.¹⁴² Osim u Odri u Zagrebačkoj nadbiskupiji radio je u Ivanić-Gradu, Donjoj Zelini, Ludini, Mikloušu, Ilovi,

¹³⁶ Župnik ne spominje titular glavnog oltara kojeg je platio 4500 kr. Usp. NAZ, *Spomenica župe Odra II (1898.–1980.)*, str. 14. Titular glavnoga oltara posvećenog sv. Jurju spominje Anđela Horvat u svojim putnim bilješkama, vidi u: NAZ, *Putne bilješke/ Fond Anđele Horvat*, kutija 9, putna bilježnica I, 5. X. 1946., str. 9.

¹³⁷ Župnik Antun Švarić je u župnoj spomenici zapisao da je Wagmeisterov oltar sv. Antuna postavljen 1899. godine i plaćen 900 kr, oltar Srca Isusova Ljudevita Budickog 1900. godine cijene 1200 kr i oltar Majke Božje žalosne 1906. godine istog autora za 1200 kr. Nacrt za posljednji oltar izradio je Hecktor pl. Eckhel. Usp. NAZ, *Spomenica župe Odra II (1898.–1980.)*, str. 7–13.

¹³⁸ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 203–212.

¹³⁹ Osim ponekih podataka u župnoj spomenici iz toga razdoblja, župnik Josip Petrak detaljno izvještava o stanju crkve i njezinog inventara: »Stijena iz sakristije u crkvu je srušena, oltari, osobito glavni, silno oštećeni – gotovo srušeni. Propovjedaonica, stara i lijepa, te krstionica, na sitne komadiće su razbijene i po svojoj crkvi rastršene.« Vidi u: Stjepan Kožul, »Oštećene crkve i crkveni spomenici u Zagrebačkoj nadbiskupiji u Drugom svjetskom ratu i poraću«, u: *Tkalčić* 4 (2000.), str. 7–76 (61).

¹⁴⁰ Župnik Loine detaljno opisuje što je sve popravljeno i na koji način u župnoj spomenici Odra od strane 142. On je odlučio da se većina dotadašnjih slikarija iz 1908. godine prefarba u bijelo 1957. i 1961. godine i ujedno izbacio iz crkve tirolski oltar sv. Jurja zbog velikih oštećenja. Usp. NAZ, *Spomenica župe Odra II (1898.–1980.)*, str. 169, 186, 192.

¹⁴¹ NAZ, *Spomenica župe Odra II (1898.–1980.)*, str. 15.

¹⁴² Usp. Bogomir Štefanič, »Mojster ki je držal dano besedo. 60 let od smrti slikarja Petra Rutarja«, u: *Družina* (21.–25., svibnja 2008.), Ljubljana, 2008., str. 19.

Gornjem Raiću, Gornjim Bogičevcima, Starom Petrovom Selu, Novoj Kapeli i drugim crkvama.¹⁴³ Prema zapisima Janka Barlèa (1911.) oslik se sastojao od slika Uznesenja Blažene Djevice Marije u svetištu koju su okruživale djevice sv. Barbara, sv. Agneza, sv. Lucija i sv. Cecilija. Na svodovima koje Barlè naziva »kupulama« i na njihovim »boltama« u glavnom brodu bili su naslikani Isus Krist *Konsolator*, Smrt sv. Josipa i Rasipni sin u dvije slike. Također navodi prikaz četiri crkvena oca, a nad glavnim žrtvenikom sliku Posljednje večere. U nišama u glavnom brodu su bile slike apostola.¹⁴⁴

Danas većine tih oslika više nema te su sačuvani samo oni prethodno navedeni u ovom pregledu.¹⁴⁵ Iluzionirani oslik prelazi preko cijelog zaključnog zida svetišta i predstavlja iluzionistički prikazanu arhitekturu (slika 30.). Arhitektura, gledajući s donje strane, započinje sa smeđim stupovima s kompozitnim kapitelima koji se izdižu na visokim postamentima, zatim sivim stupovima obavijenim crvenom tkaninom, te se prema unutrašnjosti prikaza ističu dijagonalno postavljena dva para purpurnih stupova s kompozitnim kapitelima sa svake strane iza kojih se rastvara ravno zaključeni otvor koji omogućuje pogled na ostatak iluzionirane arhitekture u skraćenju i krajolik sugeriran u obliku brežuljka i modrog neba s bijelim i sivim oblacima. U iluzionirani otvor smješteno je drveno raspelo. Iznad zone stupova nastavlja se lomljeno gređe s ornamentima u obliku okula i anđeoskih glavica na lomljenim dijelovima koji prividno ulaze u prostor. Iznad gređa je bogato ornamentirani oslik, u osi drvenog raspela nalazi se iluzionirani *quadro riportato* s prikazom Posljednje večere iznad koje je u središtu ornament školjke, a flankirana je s unutrašnje strane s vijugavim ornamentima u čijem je središtu anđeoska glavica, a s vanjske strane s dvije volute na kojima se nalaze vaze s cvijećem, a iznad njih su malene volute s visećim vegetabilnim ornamentom. Na krajnjim bočnim stranama nalaze se monokromna polja, s lijeve strane je oslikan križ s natpisom »IN HOC SIGNO VINCES«, a s desne strane križ na koji su položeni sidro i srce i natpis »FIUES-SPES-CARITAS«. Sasvim iznad oslikana je balustrada iza koje se otvara pogled na modro nebo. Kao iluzionistička arhitektura ovaj je oslik manjkav i ne oslanja se na pravu arhitekturu kao njezin prirodni nastavak. Iluzionirani *quadro riportato* Posljednje večere u svojoj centralnoj osi prikazuje Krista za stolom na kojeg se oslanja sv. Ivan. Unatoč tome što se prizor čini kaotičnim zbog toga što je

¹⁴³ Usp. Krasanka Majer Jurišić, Kristina Krulić, Ana Škevin Mikulandra, »Izgradnja i uređenja kapele sv. Franje Ksaverskog u Rtiću«, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 36 (2014.), str. 107–123 (117) (bilj. 29). Za dodatne informacije vidi u: Andrija Lukinović, *Župa Ivanić-Grad*, Zagreb: Glas Koncila, 2007.; Ksenija Škarić, Ana Dumbović, »Inventar župne crkve u Kloštar Ivaniću: obnove i obnovitelji«, u: *Portal: godišnjak Hrvatskoga restauratorskog zavoda* 5 (2014.a), str. 161–178.

¹⁴⁴ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 212.

¹⁴⁵ Kao slično rješenje (kojeg u Odri većinskim dijelom nema) u kojem je i danas prisutan Rutarov oslik je župna crkva sv. Petra apostola u Ivanić-Gradu. Vidi u: Lukinović, 2007., str. 103–104.

u mali prostor smješteno puno likova on je u svojoj osnovi simetričan jer se oko središnje osi s Kristom i Marijom Magdalenom grupira po pet apostola sa svake strane. Autor neuspjelo pokušava individualizirati lica apostola. U pozadini se naslućuje arhitektura koja je perspektivno nevješto riješena. Gradnja volumenom igra veliku ulogu u oblikovanju, dok je crtež maglovit i neizražajan.

Oslik svoda svetišta predstavlja prikaz Krunjenja Bogorodice (ili kako ga Barlè naziva *Uzvišenje Blažene djevice Marije*) uokviren zborom anđela u nebu (slika 31.). Trokutasta kompozicija Boga Oca, Blažene Djevice Marije, Krista i Duha Svetoga je izrazito plošna te u prikazu dominiraju linije draperija spomenutih likova. Oslik je prisutan i u obliku arhitektonske profilacije svoda nastojeći sugerirati da se radi o pravoj kupoli, a na ortogonalnim osima se nalaze zlatno oslikani medaljoni modificiranog oblika kartuše u oponašajućim bijelim štuko okvirima s prikazima četiri evanđelista (slika 32.). Na ortogonalnim osima svodova broda crkve nalaze se slični medaljoni s prikazima četiri crkvena oca (slika 33.) i *putta* svirača (slika 34.). Oslik nastoji oponašati barokni stil, ali zbog izrazite plošnosti i proporcijских nepravilnosti ne može se tvrditi da je naročito dobro izveden.

Iluzionirani oslik koji oponaša mramor ili pak arhitektonske elemente poput pilastara i vijenca i štuko ukrase prisutan je također u osliku trijumfalnog luka.

Kipovi

U odranskoj župi se trenutno nalazi pet skulptura od kojih je vjerojatno najstarija ona s prikazom sv. Jurja kako ubija zmaja (slika 35.). Po stilskim karakteristikama ovaj kip zasigurno je potekao iz XIX. stoljeća te postoji mogućnost da je sv. Juraj tirolska skulptura, djelo Ferdinanda Stuflessera s nekadašnjeg glavnog oltara postavljenog 1907. godine. Stuflesser je nekoliko godina ranije izradio oltare i skulpture glavnog i bočnih oltara vukovinske župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije te postoji mogućnost da ga je tadašnji odranski župnik kontaktirao u doba te vukovinske narudžbe. Skulptura je izrazito dinamična što se posebno očituje u propetom konju i lepršavom plaštu sv. Jurja koji je odjeven kao tipični rimski ratnik s kacigom, oklopom i kopljem. Kipar je posvetio veliku pozornost detaljima kao što je Jurjeva odora i konjska griva, ali se vidi manjkavost u prikazu proporcija figura.

Podno trijumfalnog luka na mramornim stupovima nalaze se naturalističke skulpture Srca Isusova i Srca Marijina (slika 36.) odljevi u bronci iz sredine XX. stoljeća, te kipovi masovne proizvodnje XX./XXI. stoljeća: Majka Božja Lurdska prije ulaza u sakristiju i skulptura Sv.

Antuna Padovanskog s malim Isusom desno od ulaza u crkvu. Irena Kraševac (2005.) spominje kako je sačuvan kip Majke Božje žalosne (tal. *Pietà*) koji pripisuje Ferdinandu Stuflesseru te pokazuje njegovo umijeće dočaravanja anatomskih detalja,¹⁴⁶ ali se ona danas ne nalazi u crkvi.

Na zabatu pročelja nalazi se brončani plitki reljef sv. Jurja kako ubija zmaja (slika 37.), autora Josipa Marinovića iz 1997. godine.¹⁴⁷ Bista blaženog Alojzija Stepinca nalazi se u dvorištu crkve, izrađena je od bronce i prikazuje bl. Alojzija Stepinca pognute glave i sklopljenih ruku u molitvi. Bista je posvećena svim mučenima i poginulima u Domovinskom ratu s natpisom na bazi postolja obloženog mramorom: »BLAŽENI / ALOJZIJE / HRABRI MUČENIČE HRVATSKI / MOLIM ZA ŽUPU ODRA / OVAJ SPOMEN NAŠIM VELIKANIMA / MUČENICIMA I POGINULIMA / STRADALIMA I PATNICIMA / HRVATSKOG KRIŽNOG PUTA / PROGONJENIMA I PONIŽAVANIMA / ZA VJERU I SLOBODU / HRVATSKE / "ROD BO SAMO KOJI MRTVE SI ŠTUJE / NA PROŠLOSTI BUDUĆNOST SI SNUJE!"« U neposrednoj blizini crkve nalazi se poklonac sv. Izidora s kipom sveca prikazanim u tipičnoj ikonografiji. Navodno je poklonac postojao još od XVII. stoljeća, a današnji je rezultat obnove iz 1852. godine.¹⁴⁸

Slike

Jedine dvije štafelajne slike prikazuju bl. Alojzija Stepinca (slika 38.) i sv. papu Ivana Pavla II. (slika 39.) Formata su vertikalno postavljenog pravokutnika. Portret sv. pape Ivana Pavla II. nalazi se u prostoru svetišta ispod prozora, a točno nasuprot nje je slika bl. Alojzija Stepinca iznad ulaza u sakristiju. Obje slike su izrazito realistične, bl. Alojzije prikazan je u profilu, a papa frontalno kako sjedi na tronu. Boje su izražajne i jačaju u suprotnosti s tamnom pozadinom. Prema potpisu njihov je autor akademski slikar Smiljan Popović, a nastale su krajem XX. stoljeća.

Vitraji

Predložak za vitraj *Sv. Juraj ubija zmaja* (slika 40.) u formatu vertikalno postavljenog pravokutnika nacrtao je Josip Poljan 1972. godine, a izradila radionica *Staklo* iz Zagreba iste godine o čemu svjedoči potpis na vitraju. Prikazuje sv. Jurja u oklopu s hrvatskom šahovnicom

¹⁴⁶ Usp. Kraševac, 2005., str. 199.

¹⁴⁷ Usp. Katja Matković-Mikulčić, *Sv. Jurju u pohode: ikonografski prikaz sv. Jurja na širem području Turopolja*, Velika Gorica: Turistička zajednica grada Velike Gorice, 2003., str. 27.

¹⁴⁸ Sanja Cvetnić, *Loytre za ray nebeszki: križna drva i kapelice u Turopolju*, Zagreb: ArTresor, 2002., str. 138.

kako na raspetom konju kopljem ubija pomalo apstraktnog zmaja na dnu prizora. Boje koje prevladavaju su modra, bijela i zelena. Prema napisu vitraj su darovali Juraj i Barbara Carek.

Vitraj Uznesenje Bogorodice (slika 40.) postavljen je 1972. godine. Nacrta je i izrade istih autora kao vitraj sv. Jurja kako ubija zmaja. Radi se o prikazu Bogorodice okružene anđelima kako gleda seljane u donjem dijelu. Ovaj vitraj su »Darovali Veronika i obitelj Fiolić-Bregani«.

Vitraj sv. Obitelji (slika 40.) je također nacrtao Josip Poljan 1973. godine, a izradila radionica *Staklo* iz Zagreba koji su potpisani na vitraju. Vitraj u svojem središtu prikazuje malog Isusa kojeg pridržava Bogorodica, iza njih se sv. Josip bavi stolarskim poslom. Smješteni su u zidanu arhitekturu, a kroz prozor se nadzire krajolik s drvenim kućama. Na napisu je istaknuto da su donatori Josip i Marija Markulin.

Vitraji *Uskrsnuće* i *Uzašašće* (slika 41.) nalazi se u prostoru svetišta i formata su vertikalno postavljenog pravokutnika. Nacrt je izveo Pavao Sušilović 1978. godine, a izrada je djelo radionice *Staklo* iz Zagreba iste godine o čemu također svjedoči potpis na vitraju. Uskrsnuće prikazuje Uskrsloga Krista kako pokazuje svoje rane, a donji dio vitraja zauzimaju trojica rimskih vojnika. Uzašašće prikazuje Krista u gorenjem dijelu vitraja kako gleda u učenike u donjem dijelu. Vitraj s prikazom Uzašašća dala je, prema napisu postaviti »Obitelj PISAČIĆ iz ODRE k.br. 141«, a onaj s prikazom Uskrsnuća »Obitelj PISAČIĆ iz ODRE k.br. 139.«

8.2. FILIJALNA KAPELA SV. JOSIPA RADNIKA, BUZIN

Kapela sv. Josipa Radnika je filijalna kapela župe Odra. Župnik Ladislav Loina je za potrebe župljana s prebivalištem u Buzinu kupio prostor 1971. godine koji je uz dakako neophodne adaptacije proglašen objektom za vjerske svrhe.¹⁴⁹ Župnik Loina u spomenici piše kako je Buzin radničko naselje te da je tim povodom izabran i patronat sv. Josipa Radnika za novokupljeni prostor odnosno buduću kapelu.¹⁵⁰ Kako svjedoči zapis iz 1973. godine, kapela je u lošem stanju i zatražena je i dobivena dozvola za rekonstrukciju i popravak.¹⁵¹ Izgrađeni su zidovi od betona te je kapela pokrita i napokon spremna za bogoslužje. O tadašnjoj političkoj i vjerskoj situaciji, slično kao i kod crkve u Lukavcu, svjedoči događaj koji je bio šok i za župnika i za vjernike – kapela je srušena 8. i 9. studenog 1973. godine, a razlog koji je naveden je bespravna gradnja u naselju.¹⁵² Sljedećih godina župnik Loina poduzima sve mjere kako bi se kapela opet mogla izgraditi, što je i učinjeno 1979. godine.¹⁵³ Dipl. ing. Juraj Babić kapelu je proširio i dozidan joj je zvonik 1995. i 1996. godine.¹⁵⁴ Skromna oprema ne ističe se u smislu veće umjetničke vrijednosti.

¹⁴⁹ Župnik navodi da se radi o dekretu br. 3341/ 1971, 27. XI. 1971. Vidi u: NAZ, *Župna spomenica Odra II (1898. –1980.)*, str. 206.

¹⁵⁰ Župnik piše da je ovaj titular ove kapele prvi takav u Zagrebačkoj nadbiskupiji. Kasnije je crkva istog titulara podignuta u Gajnicama 1978. godine. Vidi u: NAZ, *Župna spomenica Odra II (1898. –1980.)*, str. 207.

¹⁵¹ Usp. NAZ, *Župna spomenica Odra II (1898. –1980.)*, str. 210.

¹⁵² Isto, str. 210.

¹⁵³ Isto, str. 223.

¹⁵⁴ Usp. Katja Matković Mikulčić, *Crkve i kapele Odranskog i Pokupskog dekanata: vodič kroz baštinu*, Velika Gorica: Narodno sveučilište Velika Gorica, Centar za kulturu, 1998., str. 47.

SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA ODRA

Slika 30. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik iluzionističke arhitekture i *quadro riportato* Posljednja večera (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

Slika 31. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik Krunjenje Bogorodice (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

Slika 32. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik s prikazom evanđelistu (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

Slika 33. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik s prikazom četiri crkvena oca (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

Slika 34. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik s prikazom putta svirača (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

Slika 35. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Kip sv. Jurja kako ubija zmaja (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

Slika 36. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; kipovi Srca Isusova i Srca Marijina (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

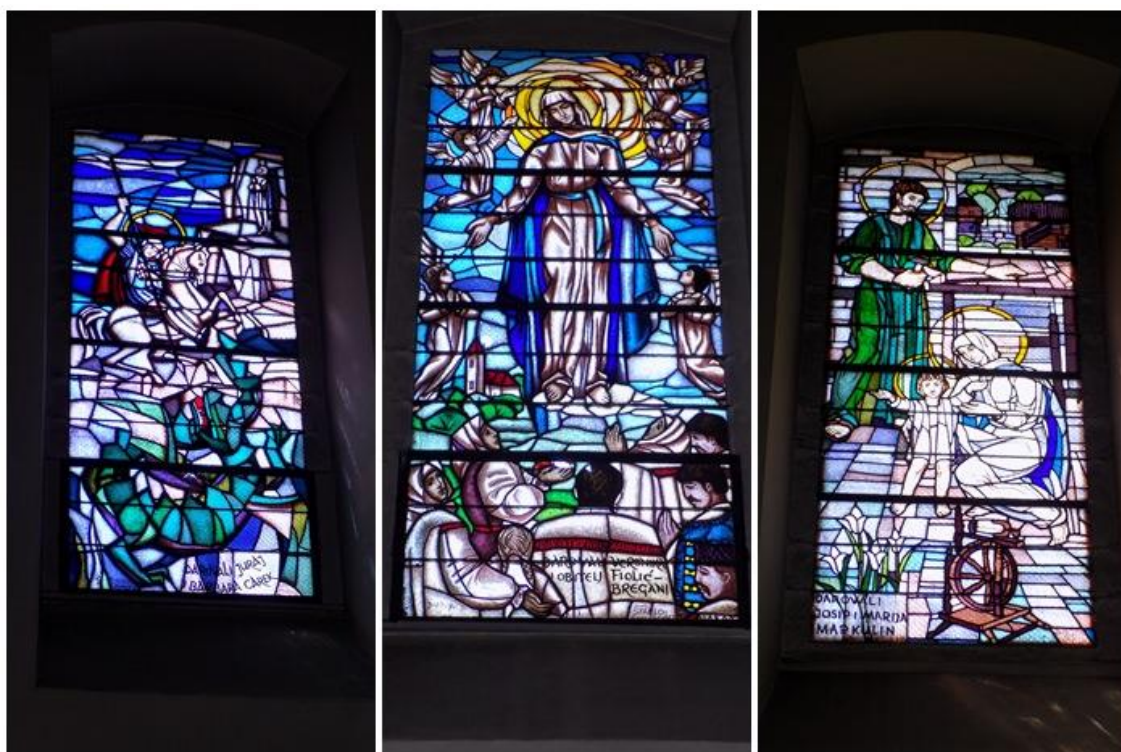
Slika 37. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Plitki reljef sv. Jurja kako ubija zmaja (Valentina Radoš, lipanj 2018.)

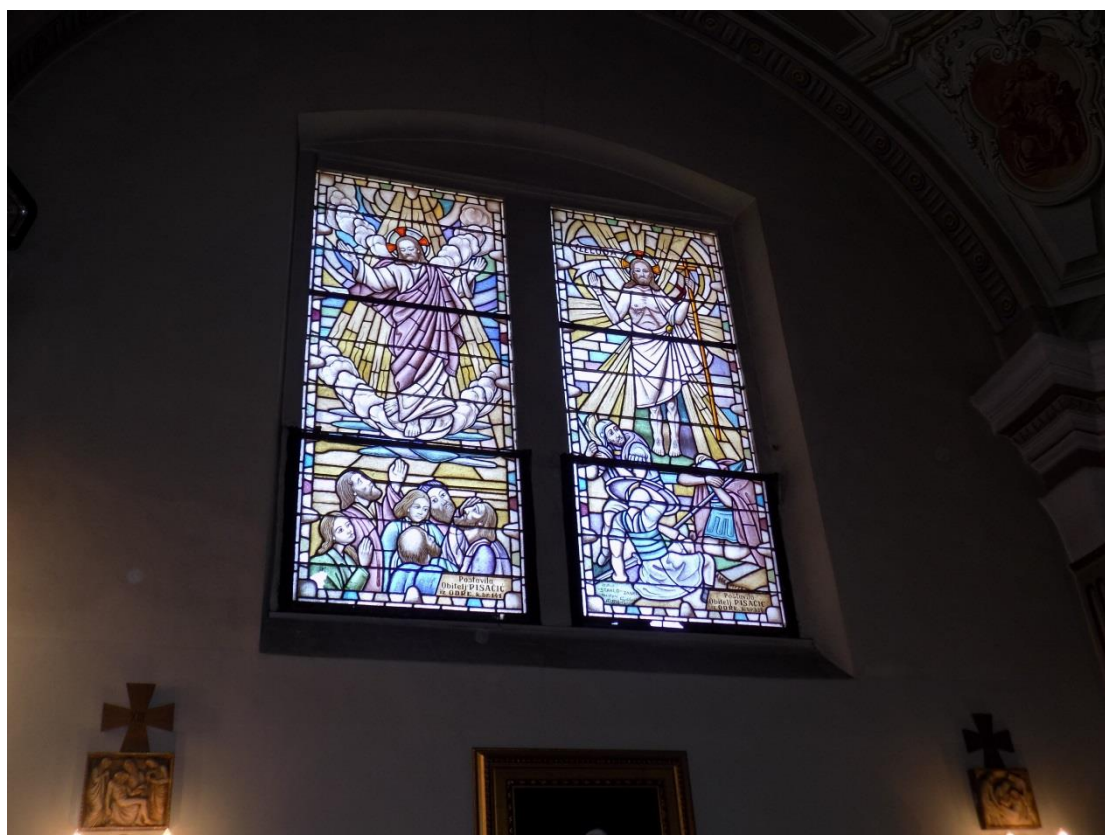
Slika 38. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Slika s prikazom bl. Alojzija Stepinca (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

Slika 39. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Slika s prikazom sv. pape Ivana Pavla II (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

Slika 40. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Vitraji sv. Juraj kako ubija zmaja (lijevo), Uznesenje Bogorodice (sredina) i Sv. Obitelj (desno) (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

Slika 41. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Vitraj Uskrsnuće i Uzašašće (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)

9. ŽUPA ŠĆITARJEVO

Šćitarjevo je naselje sjeveroistočno od Velike Gorice pod čiju upravu pripada. Leži u dolini rijeke Save koja je u prošlosti uzrokovala česte poplave. Naselje je najpoznatije po arheološkom parku Andautonia koji prezentira rimske iskopine naselja osnovanog u I. stoljeću.

Župa obuhvaća župnu crkvu sv. Martina biskupa i filijalnu zidanu kapelu sv. Antuna u Črnikovcu koja je pravokutnoga tlocrta sa zabatnim zvonikom i ističe se sa menzom oltara koja je smještena na lavljim šapama.

Prvi spomen župne crkve Martina bio je u popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334. godine, Ivana arhiđakona goričkog kao »ecclesia beatissimi Martini de Chicharia«.¹⁵⁵

9.1. ŽUPNA CRKVA SV. MARTINA BISKUPA

Crkva je također stradala za vrijeme osmanskih provala, ubrzo je popravljena, ali je gotovo ruševna 1630. godine te opet u potpunom redu 1642. godine.¹⁵⁶ Crkva je u današnjem obliku izgrađena između 1758. i 1768. godine s tim da je dio crkve, odnosno sjeverna kapela vjerojatno i starija.¹⁵⁷ Prateći kanonske vizitacije do 1843. godine vidi se da je imala četiri oltara koji su zacijelo bili u baroknom stilu, a radilo se o glavnom oltaru sv. Martina biskupa te bočnim oltarima Bogorodice Žalosne, Navještenja i sv. Križa.¹⁵⁸ Ti oltari su zamijenjeni tijekom obnove 1880-ih godina današnjim neostilskim oltarima pri čemu su pojedini barokni kipovi sačuvani i uklopljeni u nove oltare.¹⁵⁹ Obnovu crkve nakon potresa vodio je Herman Bollé između 1883. i 1884. godine i zasigurno je utjecao i na nabavu novih oltara i kipova.¹⁶⁰ Danas se u crkvi nalaze glavni oltar sv. Martina biskupa i bočni oltari sv. Vida, Majke Božje Žalosne i Ranjenoga Isusa. U bočne oltare sv. Vida i Majke Božje žalosne uklopljeni su stariji, barokni kipovi. Osim toga, na konzolama u svetištu postavljeni su kipovi sv. Nikole i sv. Kvirina – sa starog, baroknog glavnog oltara. Crkvu još krasi jedno barokno raspelo, propovjedaonica iz XIX. stoljeća i vitraji.

¹⁵⁵ Buturac, 1984., str. 68.

¹⁵⁶ Usp. Barlè, 1903., str. 80.

¹⁵⁷ Usp. Horvat, 1961., str. 152.

¹⁵⁸ »Altaria habet 4or Major sub Invocatione S. Martini epis. colateralis B. M. V. septem dolorum, Annuntiationis et ss. Crucis.« NAZ, Protokoli kanonskih vizitacija (dalje KV), Arhiđakonat Turopolje, Župa Šćitarjevo, 1843., (148/IVa), str. 32.

¹⁵⁹ Kanonske vizitacije iz 1895. i 1911. godine zbog svojeg oblika formulara ne otkrivaju puno o novim, neostilskim oltarima crkve, navodi se samo da ih ima četiri. Usp. NAZ, KV, Arhiđakonat Turopolje, Župa Šćitarjevo, 1895., (151/VII), str. 217.; NAZ, KV, Arhiđakonat Turopolje, Župa Šćitarjevo, 1911., (151/VII), str. 227.

¹⁶⁰ Za više informacija o obnovi crkve vidi u: Damjanović, 2010., str. 141.

9.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Oltari i kipovi

Oltar Ranjenoga Isusa (slika 42.) nalazi se u sjevernoj kapeli župne crkve sv. Martina biskupa. Oltar je drveni s pozlatom i polikromacijom i sastavljen od arhitektonskih dijelova. Horizontalno je podijeljen na predelu, središnji dio odnosno retabl i atiku. U središnjem dijelu predele smješten je impozantni tabernakul koji je arhitektonski razvijen te svojom visinom seže sve do središnje niše retabla. Tabernakul je oblika hrama, vratašca su flankirana pilastrima sa stiliziranim kapitelima, a na osnovno tijelo tabernakula nastavlja se arhitrav s motivima okula, vijenac, zatim stupići s korintskim kapitelima na koje se naslanja segmentni zabat s oslikanom krilatom anđeoskom glavicom i na vrhu križ. Bočni dijelovi predele su oblika pravokutnih površina ispunjenih oslikom vegetabilnih motiva kao što su vitice lišća i cvijeće. Retabl oltara je trodijelni u vertikalnoj podijeli sa središnjom nišom koja je blago rizalitno istaknuta, viša i šira od bočnih dijelova. Središnja niša je polukružno zaključena, na tjemenu luka nalazi se pozlaćena konzolica te je luk dodatno naglašen nizom pozlaćenih motiva u obliku bisera. U niši modre pozadine ispunjene zlatnim zvijezdama smješten je kip Krista okrunjenog trnovom krunom na postamentu kvadratnog presjeka. Frontalni kip Krista zaogrnut je crvenim plaštem čiji nabori prate položaj tijela i rastvaraju se prema stopalima. Posebno se ističu i realistično djeluju nabori oko laktova prekriženih ruku. Središnja niša je flankirana plitkim pilastrima sa stiliziranim pozlaćenim kapitelima u čijem je središtu motiv ljiljana, a zaključena je trokutastim zabatom u čijoj je luneti naslikan motiv cvijeta. Na vrhu se nalazi križ podno kojeg je smješten pozlaćeni ornament ljiljana. Iz središnje niše izlaze aplicirani ornamenti volutica koji postepeno prelaze na vrh bočnih dijelova oltara. Bočni dijelovi prate arhitektoniku i dekoraciju središnjeg dijela, a jedina je razlika što su zaključeni segmentnim zabatima. U nišama se nalaze frontalni kipovi slavenskih apostola sv. Ćirila i Metoda,¹⁶¹ u blagom kontrapostu na visokim postamentima kvadratnog presjeka, koji na svojim prednjim stranama sadrže napise s imenima svetaca. Sv. Ćiril je odjeven u monaški habit s prebačenom kukuljicom preko glave. U lijevoj ruci drži knjigu, a u desnoj štap. Sv. Metod odjeven je u biskupsku odoru i palij, na glavi nosi biskupsku kapu, a desnicom blagoslivlja. Prijelaz između središnjeg i bočnih dijelova retabla dodatno je

¹⁶¹ Sv. Ćiril i Metod, apostoli slavenskih naroda, se najčešće prikazuju zajedno. Preveli su na slavenski jezik bogoslužne knjige pisane glagoljicom. Zbog korištenja slavenskog jezika u svetim knjigama i prilikom propovijedanja optuživani su za krivovjerje. Djelovali su na području nekadašnje Moravske i današnje Mađarske i Slavonije. Kult im se naglo širi potkraj XIX. stoljeća posebno na području slavenskih zemalja čiji su i zaštitnici, a njihov blagdan se slavi 7. srpnja. Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 214, sub voce Ćiril i Metod [Marijan Grgić].

naglašen vertikalno postavljenim pravokutnim poljima ispunjenih pozlaćenim motivima lišća u izlomljenom nizu. Oltar je nastao u nepoznatoj radionici, moguće u nekoj vezanoj uz Obrtnu školu u Zagrebu nakon obnove crkve 1880. godine, a kipovi su zacijelo tirolskog podrijetla.

Drveni glavni oltar (slika 43.) posvećen je titularu župne crkve sv. Martinu biskupu i nalazi se u polukružno zaključenom svetištu crkve. Oltar je horizontalno sastavljen od predele, središnjeg dijela odnosno retabla i atike. Zonu predele u središtu krasi tabernakul čija su vratašca rezbarena i oslikana motivom kaleža i hostije. Tabernakul je flankiran dvama stupićima, a na vrhu tabernakula je minijturni pozlaćeni ciborij s bazom od četiri stupa u čijoj se sredini nalazi križ s raspetim Kristom. Predelu definiraju i anđeli adoranti na postamentima kvadratnog presjeka koji flankiraju tijelo tabernakula. Retabl oltara sastoji se od tri dijela od kojih je središnji dio viši od bočnih dijelova. Središnja niša je polukružno zaključena, a u njoj je frontalno postavljen kip sv. Martina biskupa u blagom iskoraku i kontrapostu, odjevenog u biskupsku odoru s guskom podno nogu. Plitki nabori draperije njegove halje skupljaju se u predjelu stopala, a misnica se u dubokim trokutastim naborima skuplja posred svečeva tijela. U lijevoj ruci drži knjigu, a desnicom blagoslivlja. Fizionomija lica izražava individualizaciju i očituje se u rumenim obrazima, jakim čeljusnim kostima, malenim i uskim usnama, ravnom i izduženom nosu i očima ispod nisko smještenih obrva. U bočnim nišama flankiraju ga prvaci Crkve – sv. Petar i sv. Pavao. Prikazani su sa svojim tipičnim atributima: sv. Petar sa zlatnim ključem neba i željeznim ključem pakla i sv. Pavao s mačem i svitkom svojih poslanica. Sv. Petar je slične impostacije kao sv. Martin biskup, ali u smeđoj halji i žutom plaštu čiji se duboki trokutasti nabori također skupljaju posred njegova tijela. Sv. Petar je uspravnoga stava u modrozelenoj haljini i crvenom plaštu. Krhka fizionomija tijela, neizražajna gestikulacija i nabori njegove haljine su u dodiru s tlom grublje i neprirodnije riješeni za razliku od kipova sv. Petra i sv. Martina biskupa. Sve tri niše flankirane su stupovima s pozlaćenim korintskim kapitelima, a polukalote niša dekorirane su školjkastim formama. Arhitrav i vijenac protežu se nad dvije bočne niše, a prekinuti su u polju središnje niše zbog njezine visine. Gređe i vijenac su lomljeni jer prate rizalitno istaknute stupove retabla. Arhitrav je dekoriran pozlaćenim i stiliziranim viticama lišća, a pod vijencem je niz denta. Isti motivi nalaze se na gređu i vijencu središnje niše. Na središnji dio nastavlja se trokutasti zabat koji je na unutrašnjim rubovima dekoriran nizom pozlaćenih ovula, a lunetom dominira pozlaćeni rezbareni list akanta. Na vanjskim, bočnim dijelovima zabata nalaze se plošni i pozlaćeni ornamenti vitica, a na vrhu je križ. Središnji dio je dodatno naglašen stiliziranim i pozlaćenim volutnim dekoracijama, a na samim bočnim krajevima smještene su vaze. Postoji mogućnost da je korišten Bolléov predložak

za izradu oltarne arhitekture, a kipovi su tirolskoga podrijetla, možda djela radionice Runggaldier.¹⁶²

Bočni oltari su parovi oltara oblika oltarnog retabla smješteni na sjevernom i južnom zidu glavnoga broda te su drveni, polikromirani i pozlaćeni. Oltar Majke Božje Žalosne (slika 44.) nalazi se na strani Poslanice i u svojoj se vertikalnoj podijeli sastoji od tri dijela. Središnji dio s nišom je rizalitno istaknut i širi od bočnih dijelova te je flankiran plitkim, kaneliranim pilastrima s pozlaćenim korintskim kapitelima. U središnjoj niši modre pozadine sa zlatnim zvijezdama nalazi se kip *Pietà* na postamentu pravokutnog presjeka. Ovaj kip je iz 1732. godine i stariji je od ostatka oltara i bočnih kipova, ali je repolikromiran tijekom restauracije 1907. godine.¹⁶³ Moguće da je kip Bogorodice sućutne (tal. *Pietà*, njem. *Vesperbild*) nastao prema nekom kiparskom uzoru ili grafičkom predlošku koji je uslijedio nakon bakroreza Johana Sadelera I. Prema istom uzoru došlo je do popularizacije ovog ikonografskog tipa u hrvatskoj baštini čemu danas primjerice svjedoče istoimeni kip Ivana Jakoba Altenbacha iz župne crkve Ranjenoga Isusa u Gradecu (1678.) i oltarna pala u crkvi sv. Franje na Kaptolu u Zagrebu (1720.).¹⁶⁴ Kip je izrazito ekspresivan – grafizam se očituje u rebrima Krista i ima odlike kasnobaroknog manirizma. U užim, bočnim nišama nalaze se kipovi sv. Ane i sv. Joakima koji su izvorna skulpturalna oprema novih neostilskih oltara. Kipovi pokazuju sličnost s kipovima s glavnog oltara što se tiče fizionomije lica i proporcionalnih nedostataka, ali i vertikalnih, plitkih nabora draperije koja se skuplja oko predjela stopala kipova. Viši središnji dio flankiraju stilizirane, pozlaćene volute, a zaključen je segmentnim zabatom s lunetom u kojoj je naslikana leteća anđeoska glavica. Tjeme luka zabata dekorirano je voluticama s ljiljanom u središtu te je cjelokupna struktura zaključena križem na vrhu. Oltar sv. Vida (slika 45.) nalazi se na suprotnoj strani oltara Majke Božje Žalosne (strana Evanđelja) i njegov je arhitektonski pandan uz iznimku da je središnji dio uži i time se prilagođava kipu sv. Vida. Sv. Vid prikazan je kao mladić u svjetlomodroj halji s izrazito vertikalnim naborima, a podno nogu se nalazi njegov atribut kotao. Fizionomija lica i nedostaci u proporcijama slični su kipovima s glavnoga oltara te Sv. Ani i Sv. Joakimu na drugom bočnom oltaru. U bočnim nišama nalaze se kipovi sv. Kristofora s Isusom na ramenima i sv. Roka. Ova dva kipa su izvorno s atike starog, baroknog oltara i djelo su kipara Claudisa Kautza koji je prvi poznati kipar Gradeca nakon Ivana Komersteinera, a njegova djela nastaju u razdoblju od 1717.

¹⁶² Osim za altaristiku i kipove glavnog oltara ista teza postavljena je i za tri bočna oltara. Usp. Kraševac, 2005., str. 203.

¹⁶³ Usp. Horvat, 1961., str. 152.

¹⁶⁴ Usp. Sanja Cvetnić, *Ikonografija nakon Tridentskog sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb: FF-press, 2007., str. 99–100.

do 1740. godine.¹⁶⁵ Sv. Kristofor odjeven je u blijedoružičastu halju koja mu seže do koljena i ogrnut je modrim plaštem. Na lijevom ramenu mu sjedi Isus koji u rukama nosi zlatnu jabuku. Kip je u blagoj torziji u struku i kontrapostu. Sv. Rok je prikazan u netipičnoj ikonografiji za tog sveca. Odjeven je u modro hodočasničko odijelo sa smeđim plaštem i školjkama na prsima i visokim čizmama. U desnoj ruci drži knjigu, s lijeve ruke mu visi tikva i drži štap. Inače se sv. Rok prikazuje kako rukom podiže halju i pokazuje svoju kužnu ranu, a često ga prati njegov atribut u obliku psa.¹⁶⁶ Okrenut je u lijevu stranu i u kontrapostnom je stavu. Još jedan takav prikaz sv. Roka istog kipara nalazi se u Turopolju, radi se o drvenoj kapelici sv. Antuna Padovanskog u Gustelnici gdje je oltar iz 1720. godine djelomično sačuvan.¹⁶⁷ Kipovi sv. Kristofora i sv. Roka, ali i kipova sv. Marije i sv. Ivana koji se nalaze u sakristiji šćitarjevske crkve pokazuju grublju obradu uspoređujući s kiparevim kasnijim djelima.¹⁶⁸ Ruke ne pokazuju finoću obrade, noge i stopala izlaze iz proporcijских okvira ostatka tijela, a nabori draperije su u gustim nizovima prutastih oblika i ne pridonose voluminoznosti likova, ali kipar zadržava svoje tipične fizionomije lica i gestikulaciju likova.¹⁶⁹ Što se tiče fizionomije lica ona je slična odnosno nije individualizirana bez obzira radi li se o kipu koji predstavlja sveticu ili sveca – jagodične kosti su visoko položene, nos je šiljast i ravan, usta srcolika, a oči ukošene ispod visoko položenih obrva.¹⁷⁰ Iz načina izrade i proporcija niša očigledno je da su ovi neostilski oltari rađeni za starije kipove.

Kipovi sv. Nikole (slika 46.) i sv. Kvirina (slika 47.) nalaze se na konzolama bočnih zidova svetišta i upotpunjuju današnji neostilski oltar. Nekada su bili dio starog glavnog oltara sv. Martina biskupa iz 1720. godine.¹⁷¹ Uspoređujući s drugim kipovima u ovoj crkvi, kipovi sv. Nikole i sv. Kvirina su najkvalitetnije izrade i najviše odražavaju stil Claudiusa Kautza. Kipovi su smješteni na postamente kružnog presjeka i točno su određeni svojim atributima, sv. Nikola s tri zlatne kugle, a sv. Kvirin s mlinskim kamenom podno njegovih nogu. Obojica su odjeveni u biskupsku odjeću s ornamentiranim pozlaćenim rubovima, a mitre su dekorirane uskom vrpcom povezanom listićima i cvjetovima. Kipovi su krhke i vitke tjelesne fizionomije s blagom torzijom u struku, malenih glava, izražajnih gestikulacija, ali generalno suzdržanih pokreta i delikatno

¹⁶⁵ Usp. Baričević, 1990., str. 106.; Baričević, 2008., str. 112.

¹⁶⁶ Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 543–544, sub voce Rok, sveti [Marijan Grgić]

¹⁶⁷ Usp. Baričević, 1990., str. 106.; Baričević, 2008., str. 126.

¹⁶⁸ Anđela Horvat piše da su ti kipovi svjedoci o nestalim baroknim kipovima prije restauracije, a time i promjene inventara crkve sv. Martina biskupa u Šćitarjevu. Usp. Horvat, 1961., str. 152.

¹⁶⁹ Usp. Baričević, 1990., str. 106.

¹⁷⁰ Usp. Baričević, 2008., str. 129.

¹⁷¹ Usp. Baričević, 1990., str. 106.

oblikovanih ruku. Nabori haljina su jednostavni i izrazito vertikalni padajući sve do stopala i ne pridonose voluminoznosti likova koliko to čine njihovi plaševi.

Ispred crkve se nalazi naturalistički kip sv. Martina biskupa (slika 48.) izrađen u drvu. Izradio ga je mjesni drvorezbar Stjepan Božić 2016. Godine o čemu svjedoči njegov potpis pri dnu kipa, a u svečevu knjigu urezan je napis »PATER NOSTER«. Na ulazu u naselje nalazi se kameni kip *Ecce homo* unutar četverokutnog poklonca. Izradio ga je nepoznati majstor 1711. godine i moguće je da se prije nalazio u sjevernoj kapeli župne crkve.¹⁷²

Propovjedaonica

Drvena i polikromirana propovjedaonica župne crkve (slika 49.) moguće iz XIX. stoljeća nalazi se na prijelazu iz glavnog broda u sjevernu kapelu. Propovjedaonica je peterostrana jer se jednim dijelom naslanja na zid, a prilaz je četverostrani ornamentiran pravokutnim i romboidnim ukladama. Glavno tijelo propovjedaonice ukrašeno je poljima s oslikanim motivima vitica, lišća i cvijeća, a duž bridova poligona nižu se plitki pilastri s korintskim kapitelima. Kao spojnik svih pet strana na dnu se nalazi pozlaćeni češer.

Vitraci

Crkva je ukrašena s pet vitraja nastalih u XX. i XXI. stoljeću. Dva se nalaze u sjevernoj kapeli, dva u glavnom brodu i jedan u svetištu.

Vitraj s tematikom sv. Martin na konju i prosjaka (slika 50.) nalazi se iznad južnog, bočnog ulaza u crkvu. Prikazuje sv. Martina na konju u vojničkoj odori kako mačem siječe svoj plašt kako bi njime ogrnuo prosjaka. Pozadina je žute boje, a sam prizor je smješten u zaseban okvir. Natpis se nalazi na dnu vitraja i glasi: »Daruje obitelj / Čukelj / iz Šćitarjeva / A.D. 2016.«

Vitraj sv. Josipa koji u naručju drži Isusa (slika 50.) nalazi se u glavnom brodu crkve. Vitraj je vertikalno podijeljen na dva dijela, u jednom je likovni prikaz sv. Josipa s Isusom, a u drugom dijelu je tekst kao zagovor ovom svecu koji je zaštitnik Hrvatske. Pri vrhu je hrvatska zastava s dvije godine: 1687. godina kada je sv. Josip proglašen zaštitnikom Hrvatske¹⁷³ i 1991. godina koja se smatra početkom Domovinskog rata. Tekst zagovora glasi: »Sveti Josipe, glavaru svete / Nazaretske obitelji / i čuvaru Crkve Božje, / tebi se kroz stoljeća / Crkva u Hrvata utjecala / kao svom zaštitniku / i Tvom je zagovoru / preporučivala svoje / obitelji i cijeli narod. / Tebi povjeravamo sve / obitelji hrvatskog naroda / da dnevnim molitvom, / nedjeljnom Euharistijom /

¹⁷² Usp. Horvat, 1961., str. 153.

¹⁷³ Vidi u: Andrija Lukinović, *Zagreb - devetstoljetna biskupija*, Zagreb: Glas Koncila, 1995., str. 212

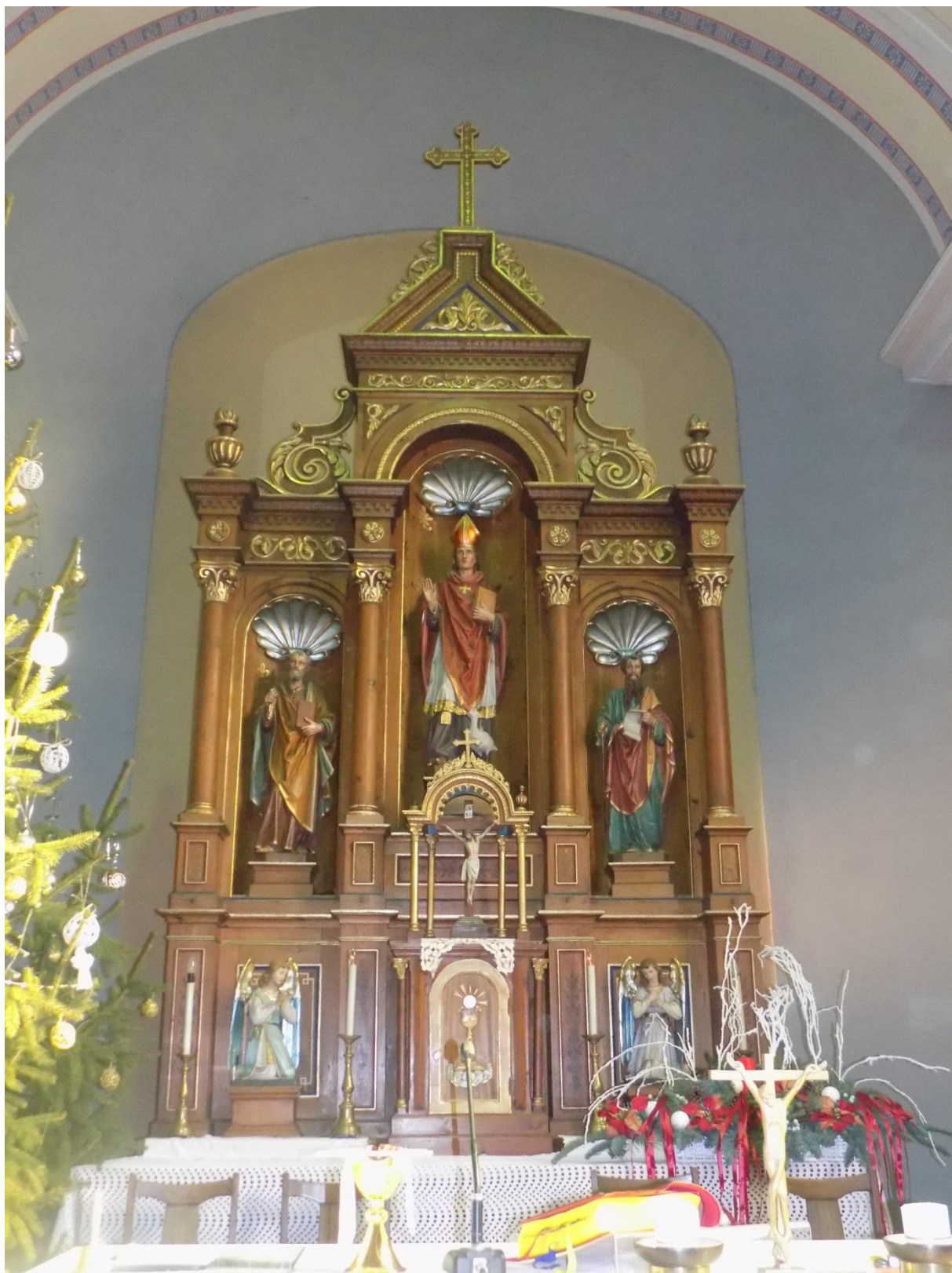
i poslušnošću volji Božjoj / ispunimo svoje / poslanje ljubavlju, / slogom i mirom. / U ovim teškim vremenima / izmoli hrvatskom narodu / i svim narodima zemlje / mir u pravednosti i ljubavi. / Zagovaraj nas pred / Presvetim Srcem Isusovim / da ostanemo vjerni / Isusu Kristu/ i Katoličkoj Crkvi / te prolazimo zemljom / čineći dobro! / Amen!« Pri dnu je natpis: »Dar obitelji Čurak / iz Črnkovca / 2016. godine«.

U sjevernoj kapeli nalaze se dva vitraja (slika 51.), jedan prikazuje sv. Stjepana Prvomučenika u đakonskoj odori s palminom granom u desnoj ruci i kamenom u lijevoj ruci te napisom koji glasi: »Darovali / Stjepan Kožić / župan / zagrebačke županije i Stjepan Kos / gradonačelnik / grada Velike Gorice«. Drugi prikazuje prizor *Agnus Dei* s uskrslim Kristom koji u ruci drži janje. Ispod prizora je napis koji glasi: »Daruje obitelj Lučić / iz Leknena / 2016. godine«.

U svetištu crkve nalazi se najstariji vitraj crkve s prikazom Srca Isusova i Marijina (slika 52.) koji je, prema jednom od napisa, dar župljana iz 1948. godine. Prizor je smješten unutar arhitekture, odnosno niša, a likovi Isusa i Marije djeluju kao skulpture. Dao ga je postaviti nekadašnji župnik Ladislav Loina što sugerira i napis na vitraju. Na napisima je zabilježena izrada i obnova vitraja: »Izrada / P. Sušilović / Kaptol 11 / Zagreb« a obnova: »Obnovio 2016. godine / prof. Georg Nemetschek«.

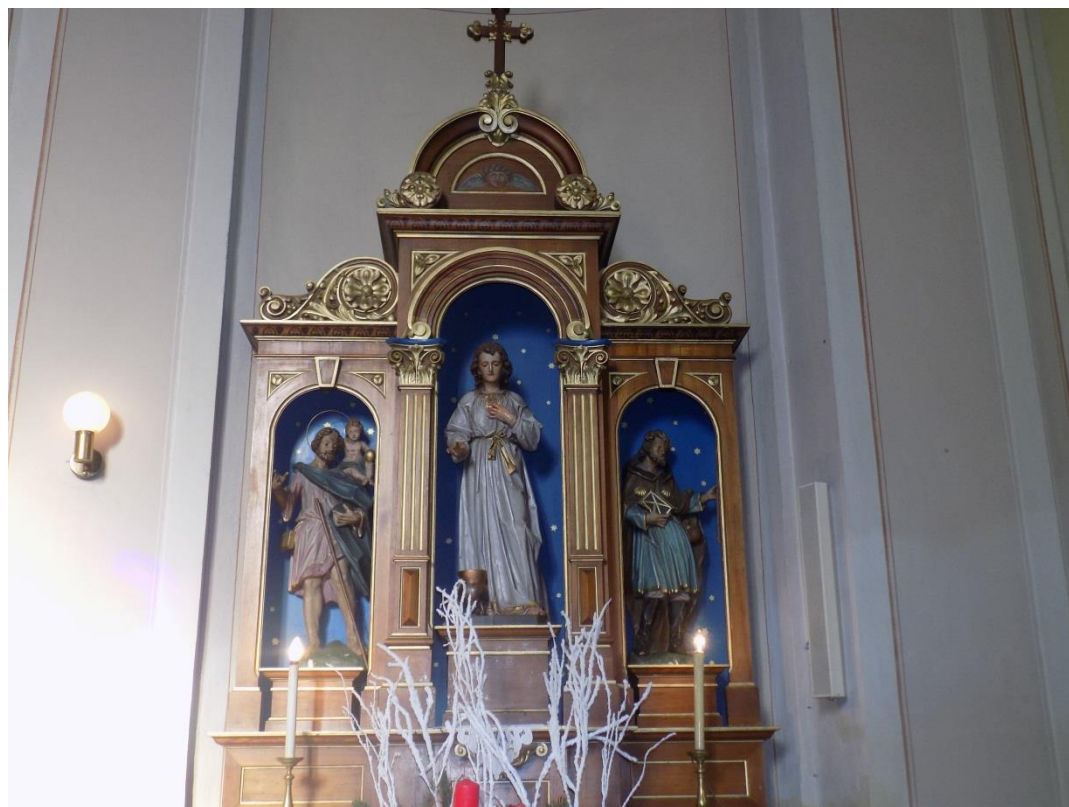
Slika 42. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Oltar Ranjenog Isusa (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

Slika 43. Ščitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Oltar sv. Martina biskupa (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

Slika 44. Ščitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Oltar Majke Božje Žalosne (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

Slika 45. Ščitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Oltar sv. Vida (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

Slika 46. Ščitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Kip sv. Nikole (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

Slika 47. Ščitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Kip sv. Kvirina (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

Slika 48. Ščitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Kip sv. Martina biskupa (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

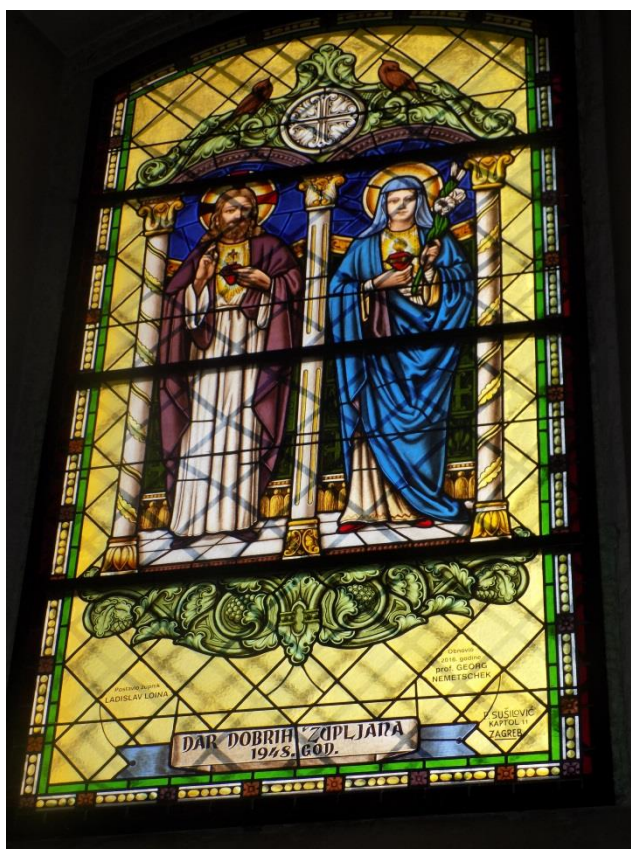
Slika 49. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

Slika 50. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Vitraji sv. Martina na konju i sv. Josipa s djetetom (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

Slika 51. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Vitraji sv. Stjepana prvomučenika i Agnus Dei (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

Slika 52. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Vitraj Presveto Srce Isusovo i Marijino (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

10. ŽUPA NAVJEŠTENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE, VELIKA GORICA I

Velika Gorica je grad, a ujedno i općina, koji se nalazi jugoistočno od Zagreba. Nalazi se između rijeke Save i Vukomeričkih gorica i zapravo obuhvaća sva naselja i sela navedena u ovom radu osim Bukevja.

10.1. ŽUPNA CRKVA NAVJEŠTENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE

Župa Navještenja Blažene Djevice Marije najstarija je župa na području Grada Velike Gorice. Uz župnu crkvu uključuje i kapelu sv. Lovre na nekadašnjem starom groblju.

Prvi spomen župne crkve u Velikoj Gorici bio je u popisu Ivana arhiđakona goričkog u popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334. i 1501. godine kao »ecclesie [...] beate virginis in Campo«.¹⁷⁴ Kao mnoge druge crkve na području Turopolja i ona je nastradala za vrijeme provale Hasan-paše 1592. godine,¹⁷⁵ ali je brzo popravljena i djelomično uređena.¹⁷⁶ Današnji izgled crkve Navještenja Blažene djevice Marije je primjer *Gesamtkunstwerka* i potječe iz vremena obnove 1890-ih godina u historicističkom stilu neoromanike pod vodstvom Hermana Bolléa koja je bila neophodna zbog velikog oštećenja crkve u potresu 1880. godine.¹⁷⁷ Dragan Damjanović (2013.) upozorava da se ne može sa sigurnošću utvrditi stupanj sudjelovanja Hermana Bolléa u ovom projektu (iako su u projektu redom sudjelovali njegovi bliski suradnici) jer se crkva obnavljala u više navrata u XX. stoljeću,¹⁷⁸ Nacrt za obnovu izradio je Herman Bollé, izvedba je bila pod nadzorom inženjera Koste Tomca,¹⁷⁹ a graditelji su bili Andrija Colussi i Ivan Butazzoni.¹⁸⁰ Upravo u to vrijeme je crkva opremljena neostilskim inventarom, a onaj barokni je najvjerojatnije u potpunosti izbačen.

¹⁷⁴ Buturac, 1984., str. 68.

¹⁷⁵ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 315.

¹⁷⁶ Isto, str. 315.

¹⁷⁷ Više o problemima crkve nakon potresa u pismenoj korespondenciji župnika s turopoljskom općinom koju vidi u: Petar Puhmajer, »Razvoj i izgradnja od feudalnog doba do kraja Drugog svjetskog rata«, u: *Arhitektura Velike Gorice*, (ur.) Petar Puhmajer, Velika Gorica: Turistička zajednica grada Velike Gorice, 2005., str. 9–66 (38).

¹⁷⁸ Usp. Damjanović, 2013.a, str. 276.

¹⁷⁹ Inženjer Kosta Tomac izradio je prvi projekt za obnovu crkve 1891. godine, radilo se o djelomičnoj rekonstrukciji koju očigledno Nadbiskupski duhovni stol nije odobrio te šalje Hermana Bolléa koji je već radio u okolici Turopolja na župnoj crkvi sv. Katarine u Dubrancu i kapeli sv. Antuna Padovanskog u Gustelnici. Usp. Puhmajer, 2005., str. 38.

¹⁸⁰ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 326.; Damjanović, 2013.a, str. 276.

10.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Zidni oslik

Zidni oslik dovršen je 1893. godine te su polja križno-rebrastih svodova crkve oslikana modrom bojom i ispunjena zlatnim zvjezdicama i time pokazuju sličnost s oslikom svoda u vukovinskoj župnoj crkvi Pohoda Blažene Djevice Marije koji je radio isti majstor Marko Antonini (1849. – 1937.).¹⁸¹ Marko Antonini je slikar rođen u Gemonu u Italiji, navodno se školovao na *Accademia delle belle Arti* u Rimu, a prvi put u Hrvatsku dolazi 1875. godine kako bi obnovio zidne slike u dvorcu u Oroslavlju i Trsatu te je navodno oslikao na stotine crkava i kapela u Hrvatskoj i Bosni.¹⁸² Pojasnice svodova dodatno su naglašene bordurom koja je ispunjena motivima ljiljana.

Nasuprot oltara Srca Isusova u kapeli na strani Poslanice nalazi se zidna slika *Poklonstvo mudraca* (slika 53.). Zidna slika je formata vertikalno postavljenog pravokutnika s polukružnim zaključkom i uokvirena je slikanim okvirom crvene boje unutar kojeg se nalaze žuti motivi koji podsjećaju na djetelinu. Scena predstavlja noćni prizor u kojem je glavni fokus na Mariju s djetetom Isusom koji je osim svojom središnjom pozicijom u prizoru dodatno naglašen sjajnim svetokrugom koji je ujedno glavni izvor svjetlosti prizora. Likovi su smješteni unutar arhitekture koja se nazire na gornjoj, lijevoj strani zidne slike, a ostatak prizora ispunjen je brdovitim krajolikom i noćnim nebom na kojem se vidi zvijezda repatica. Bogorodica je prikazana u sjedećem položaju, u poluprofilu i odjevena je u bijelu haljinu s modrim plaštem i bijelim veom na glavi. Njezin pogled usmjeren je prema Djetetu koje joj se nalazi u naručju. Dijete Isus je jedina figura na slici čiji je pogled usmjeren prema promatračima dok ostali likovi gledaju u Dijete. S Bogorodičine lijeve strane je sv. Josip u poluprofilu prikazan kao starac sijede brade. U desnoj ruci drži štap, lijeva ruka mu je položena na prsa, a pogled mu je uprt u nebo. Do njega je u klečećem položaju figura frontalno postavljenog rimskog vojnika čiji je pogled također usmjeren prema Djetetu. Na desnoj strani slike prikazana su tri mudraca. Melkior je prikazan u poluprofilu kao starac koji kleči, Baltazar je prikazan u muževnoj dobi i u strogom profilu kako stoji, a Gašpar kao mladić koji kleči i također je prikazan u strogom profilu. Iako postoji distinkcija u prikazu mudraca oni ipak nisu dodatno individualizirani jer ne nose poklone koje inače nose prema Evanđelju ili uobičajenim prikazima koji u potpunosti poštuju dotičnu

¹⁸¹ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 327.; Bilić, 1997., str. 34.; Puhmajer, 2005., str. 162.; Damjanović, 2013.a, str. 276.

¹⁸² Usp. P. C. [Pavao Cindrić], »Antonini Marko«, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti* sv. I, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Hrvatski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 1995., str. 22.

ikonografiju. Ono što je posebnost ove slike je lik pastira koji je prikazan u klečećem položaju s leđa i ne vidimo njegovo lice, a smješten je u prvom prostornom pojasu. Lica figura su individualizirana, a zajedničke su im bademaste oči s naglašenim kapcima. Proporcije tijela figura su neuvjerljive i time utječu na prikaz draperije što se najbolje vidi u liku pastira kojem je nespretno riješena lijeva noga, donji dio draperije i glava koja je manja u odnosu na ostatak tijela. Najveću ulogu u modelaciji likova ima linija, odnosno crtež, a zatim i boja kojom se dodatno želi naglasiti gradacija volumena.

Nasuprot oltara sv. Antuna Padovanskog u kapelici na strani Evanđelja nalazi se prizor Uskrsnuća Kristova (slika 53.) formata vertikalno postavljenog pravokutnika s polukružnim zaključkom iste boje i ornamentacije okvira kao i u prizoru Rođenja. Krist je prikazan u središtu kompozicije kao snažna vertikala i stoji na zapečaćenom sarkofagu, odjeven je u sivu haljinu i vidljive su njegove stigme koje su nastale raspećem. Kristova desna ruka je podignuta u razini ramena, a lijevom drži motku sa zastavicom na kojoj se nalazi motiv križa crvene boje. Pozadina je žute boje s tamnosivim oblacima u donjem dijelu. U prvom prostornom pojasu prikazana su dva rimska vojnika podno praznoga Kristova sarkofaga u trenutku nevjerice koja se izražava njihovim izrazima lica i pokretima. Kao i u prethodnoj fresci vidi se neuvjerljivost u prikazu proporcija tijela – Kristove ruke nisu u skladu s ostatkom tijela i draperija u području nogu nije realistično riješena. Za vojnike je karakteristična karikiranost lica te zbog toga djeluju neuvjerljivo.

Zidna slika s prikazom Posljednje večere, iznad sakristije, je teško oštećena.

Oltari i kipovi

Glavni oltar posvećen je Navještenju Blažene djevice Marije (slika 54.), titularu župne crkve i djelo je Slavoljuba Wagmeistera iz 1893. godine.¹⁸³ Oltar je drveni, polikromiran i pozlaćen, horizontalno sastavljen od supedaneja, antependija, menze, predele i retabla. U zoni predele, tabernakul postavljen u središtu flankiran je s dva anđela adoranta. Na predeli, iza svakog anđela adoranta nalaze se jednako slikane kvadratične površine bez ornamenta, a između njih i tabernakula nalaze se pravokutne površine koje su ispunjene vegetabilnim ornamentima, isto kao i dva para stupića tabernakula. Iznad predele razvija se središnji dio oltara, definiran centralno postavljenim retablom s reljefom Navještenja i flankiran dvjema slobodnostojećim skulpturama sv. Stjepana Prvomučenika i sv. Josipa. Dva sveca prikazana su u punoj figuri, u

¹⁸³ Isti majstor izradio je i bočne oltare sv. Antuna Padovanskog i Srca Isusova. Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 327.; Bilić, 1997., str. 34.; Puhmajer, 2005., str. 162.; Damjanović, 2013.a, str. 276.

blagom kontrapostu i frontalno okrenuti promatraču. Sv. Stjepan Prvomučenik u rukama drži svoje svetačke atribute: u desnoj palmu mučeništva, a u lijevoj komade kamenja kojima je mučen. Odjeven je u đakonsku dalmatiku u skladu sa svojom ikonografijom, a pogled mu je usmjeren prema nebu. Sv. Josip prikazan je u muževnoj dobi s Djetetom Isusom, koje otvara svoje ruke prema promatraču, u desnoj ruci te ljiljanima u lijevoj ruci. Takva ikonografija karakteristična je za razdoblje nakon Tridentskoga sabora (1545. – 1563.) kada se želi naglasiti uloga sv. Josipa u kršćanstvu, a djelomično preuzeta od uobičajenih Bogorodičinih prikaza. Oba sveca odjevena su u bogatu draperiju koja prati linije njihova tijela i u naborima se rastvaraju prema stopalima svetaca. Oni se ujedno nalaze se na niskim postamentima na čijim su prednjim stranama upisana njihova imena. U središnjem dijelu oltara nalazi se reljef Navještenja formata vertikalno postavljenog pravokutnika s polukružnim zaključkom. Reljef je uokviren arhitektonskim elementima, po dva stupića s kompozitnim kapitelima sa svake strane od kojih prvi par ulazi u prostor ispred reljefa. Stupići ustvari nemaju funkciju nosača nego služe isključivo kao dekoracija što se dodatno potvrđuje florealnim motivima nad abacima kapitela koji kao da nose vlastite dodatne abake. Unutrašnji i krajnji vanjski dio polukružnog zaključenog okvira reljefa ukrašen je nizom sitnih vegetabilnih ornamenata koji su pozlaćeni te se tako dodatno ističu na polikromiranom drvu. Okvir je na vrhu ukrašen pozlaćenim volutama, akantovim lišćem i križem.

Prizor Navještenja odvija se unutar arhitekture što je sugerirano zidom, prozorom i podnim pločicama. Kroz prozor se nagovješćuje planinski krajolik i modro nebo. U trokutnu kompoziciju mogu se smjestiti glavni akteri prizora: Blažena Djevica Marija, arkandeo Gabrijel i golubica Duha Svetoga na vrhu, svi zbijeni u prostoru s obzirom na uži format prikaza. Marija je prikazana u poluprofilu kako kleči na klecalu s rastvorenom knjigom. Njezine oči su zatvorene, lijeva ruka je smještena na prsa i odjevena je u crvenu halju i bogati modri plašt sa zlatnim obrubom, a na glavi joj je bijela marama. Prikazana je u trenutku prihvatanja volje Božje kada pristaje biti majkom Spasitelja. Na desnoj strani reljefa je arkandeo Gabrijel prikazan u profilu, a stoji na pozlaćenom oblaku i blagoslivlja Mariju sa povišene pozicije. Odjeven je u ružičastu halju, ima aureolu u obliku elipse i zlatna krila. U vrhu slikane plohe je zlatna golubica Duha Svetoga čija je prisutnost dodatno naglašena pozadinom u obliku zlatnog kruga čije zrake silaze na Mariju. Perspektiva ovog reljefa je dobro riješena što se potvrđuje podnim pločicama, smještajem vaze podno klečala, klečalom, zidom i prozorom kroz koji se vidi krajolik. Proporcije figura su realistične, a draperije prate liniju tijela.

Bočni oltar u kapeli na strani Evanđelja posvećen je sv. Antunu Padovanskom (slika 55.). Oltar je drveni, polikromiran i pozlaćen, horizontalno sastavljen od supedaneja, antependija, menze, predele i retable. Stilski se podudara s glavnim oltarom Navještenja i drugim bočnim oltarom Srca Isusova. Antependij je dekoriran pozlaćenim križem u središtu koji se nalazi unutar četverolisnog okvira, a ostatak antependija ukrašen je pozlaćenim, vegetabilnim motivima akantova lišća. Zona predele dekorirana je pravokutnim površinama koje su ispunjene vegetabilnim ornamentima, a središnji dio predele je blago rizalitno istaknut te ja na pravokutnoj površini prikazan pozlaćeni kalež s hostijom okružen svjetlosnim zrakama i akantovim lišćem. Bočni krajevi predele ukrašeni su jednom pozlaćenom konzolicom sa svake strane. Iznad predele razvija se središnji dio oltara, definiran centralno postavljenim retablom s plitkom nišom unutar koje se nalazi kip sv. Antuna Padovanskog s djetetom Isusom, flankiran dvjema slobodnostojećim kipovima – Sv. *Katarinom* i Sv. *Barbarom*. Arhitektonska dekoracija oltara je ista kao i na glavnom oltaru. Sv. Antun Padovanski prikazan je u franjevačkom habitu, u desnoj ruci drži malog Isusa koji blagoslivlja promatrače, a u lijevoj ruci ljljane. Sv. Katarina prikazana je u blagom kontrapostu s mučeničkom krunom na glavi, desnom rukom blagoslivlja, a u lijevoj ruci drži knjigu. Sv. Barbara je također u blagom kontrapostnom stavu s mučeničkom krunom na glavi, u desnoj ruci drži kalež, a podno njenih nogu sa lijeve strane nalazi se još jedan njezin svetački atribut u obliku kule s tri prozora. Obje svetice nalaze se na postamentima na čijim su prednjim stranama upisana njihova imena.

Bočni oltar u kapeli na strani Poslanice posvećen je Srcu Isusovu (slika 56.). Oltar je drveni, polikromiran i pozlaćen, horizontalno sastavljen od supedaneja, antependija, menze, predele i retable. Formalno je istovjetan s oltarom sv. Antuna Padovanskog. U središnjoj plitkoj niši nalazi se kip Srca Isusova u blagom kontrapostu. Ispred niše nalazi se drvena pločica s natpisom »Dar župljana u / Americi boravećih / 1902 Velika Gorica«. Središnji kip u niši flankiran je slobodnostojećim skulpturama sv. Nikole i sv. Leopolda. Sv. Nikola je prikazan u blagom kontrapostu, odjeven u biskupsku odjeću, sa štapom u desnoj ruci i tri zlatnika u lijevoj ruci. Sv. Leopold prikazan je u kapucinskom habitu i niskoga rasta. Ova skulptura nije izvorni dio ovoga oltara zbog više razloga, očite su razlike u izradi i stilu ako ju usporedimo s ostalim skulpturama oltara. Bitan je i datum kanonizacije sv. Leopolda koji je proglašen svetim 16. listopada 1983. godine od strane pape Ivana Pavla II., a oltar je izrađen 1893. godine. Ovaj oltar upotpunjuju dodatne dvije skulpture u punoj figuri koje se nalaze na drvenim postamentima ugrađenima u zid. Radi se o skulpturama sv. Ane i sv. Franje Asiškog. Iz opisa ovog oltara Janka Barlèa (1911.) vidi se da je raspored kipova na njemu bio drugačiji: »U sredini je kip presvetog

Srca, a sa strane kipovi sv. Franje Asiškoga i sv. Lovre.«¹⁸⁴ U kapeli sv. Lovre u Velikoj Gorici nalazi se jedan kip sv. Lovre koji je mogao biti dio izvornoga oltara Srca Isusova. Do sad neobjavljeni podatak jest da se na postamentu kipa sv. Nikole nalazi metalna pločica s podacima o autoru na kojoj se može pročitati sljedeće: »JOSEF OBLETTER / BILDHAUER-ALTARBAUER / Ehrenmitglied der königlichen Kunst Academie / ST. ULRICH GRÖDEN TIROL« Josef Obletter (1873. – 1925.) bio je tirolski kipar i graditelj oltara koji je djelovao na kraju XIX. i početkom XX. stoljeća te je ovaj kip vjerojatno iz 1902. godine.¹⁸⁵ Zbog stilskih sličnosti poput obrade draperije i boje inkarnata moguće da su djelo istog autora i kipovi sv. Ane i sv. Franje Asiškoga.

Oltar Majke Božje Lurdske (slika 57.) nalazi se u kapelici nasuprot oltara sv. Antuna Padovanskog. Oltar je narudžba kraljevskog kotarskog predsjednika Dragutina Jagića iz 1894. godine.¹⁸⁶ Kip Gospe Lurdske prikazan je frontalno prema promatraču i smješten je ispred ulaza u špilju. Odjevena je u bijelu halju i modri plašt, a u rukama nosi ružarij. Noge su joj ukrašene rascvalim ružama. Ispred nje moli sv. Bernardica (Bernadette Soubirous) prikazana u profilu i odjevena u crvenu halju. Čašćenje Majke Božje Lurdske popularizira se nakon 1858. godine kada je prihvaćen u Katoličkoj crkvi.¹⁸⁷

Kameni kip sv. Lucije (slika 58.) nalazi se u niši zvonika iznad glavnog ulaza u crkvu.¹⁸⁸ Djelo je Gottfrieda Flore iz 1892. godine.¹⁸⁹ Sv. Lucija ima veliko značenje za ovaj kraj i često se u obliku slikovnog prikaza pojavljuje u turopoljskim crkvama, a njezinu važnost potvrđuje i napis na postamentu kipa: »SV. LUCIJA/ ZAŠTITNICA TUROPOLJA«. Prikazana je u punoj figuri i kontrapostnom stavu. Pogled joj je usmjeren prema nebu, u desnoj ruci drži pladanj sa svojim očima, a u lijevoj ruci bodež. Odjevena je u bogatu halju s plaštem čija draperija lijepo prati liniju njezina tijela što se najbolje očitava u području lijeve noge koja je u iskoraku. Kip je obnovljen 1997. godine, a obnovu je izveo akademski slikar Željko Zima.¹⁹⁰ Zbog stalne

¹⁸⁴ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 328.

¹⁸⁵ Djela Josefa Oblettera su sa sigurnošću dokumentirani u Sv. Križu Začretje, Varaždinskim toplicama i Kotoribi. Usp. Irena Kraševac, »Tirolska sakralna skulptura i oltari na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće u sjevernoj Hrvatskoj«, u: *Anali galerije Antuna Augustinčića* 26 (2007.), str. 3–34 (29, 30).

¹⁸⁶ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 327.; Bilić, 1997., str. 35.

¹⁸⁷ Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 272, sub voce Gospa Lurdska [Branko Fučić].

¹⁸⁸ Janko Barlè i Stipo Bilić navode da se tu nekada nalazio kip Blažene djevice Marije. Nije poznato je li došlo do krivog iščitavanja ikonografije Barlèa koji je prvi pisao o ovoj crkvi i njezinu inventaru. Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 329.; Bilić, 1997., str. 35.

¹⁸⁹ Do pregleda arhitekture u *Arhitektura Velike Gorice* nije bilo poznato da se radi upravo o tom umjetniku koji je često surađivao s Hermanom Bolléom na primjerice franjevačkoj crkvi u Zagrebu. Petar Puhmajer potvrdu o njegovim kiparskim radovima na crkvi Navještenja Blažene djevice Marije u Velikoj Gorici pronalazi u Hrvatskom Državnom arhivu u Zagrebu u troškovniku Gottfrieda (Bogoljuba) Flore. Usp. Puhmajer, 2005., str. 162.

¹⁹⁰ Usp. Bilić, 1997., 42.

izloženosti vremenskim uvjetima, a i nešto lošijeg materijala u kojem je kip izveden vide se ponovna oštećenja.

Grb Plemenite općine Turopolje (slika 59.) nalazi se u središnjem dijelu zabata nad glavnim ulazom. Također je djelo Gottfrieda Flore što dodatno potvrđuje njegov potpis »G. FLORA«.¹⁹¹ Grb se sastoji od štita modre boje s prikazom kule Lukavec iznad koje se nalazi ruka sa sabljom. Kulu okružuju dva vojnika, iznad lijevog vojnika su četiri šesterokrake zvijezde, a iznad desnog vojnika polumjesec. Na štitu se nalazi okrunjena kaciga na kojoj stoji okrunjeni orao koji u kandžama drži zastave Hrvatske i Slavonije. Cijeli oslikani reljef zaključuje ornament akantova lišća u modroj i crvenoj boji koji kao da obavija štit. Natpis grba je: »COMMUNITAS NOBILIUM CAMPI TUROPOLYA *1893*«. Grb je također obnovio akademski slikar Željko Zima 1997. godine.¹⁹²

Slike

Ispod zidne slike *Poklonstvo mudraca* nalazi se slika s prizorom Srca Isusova (slika 60.) formata vertikalno postavljenog pravokutnika sa polukružnim zaključkom. Prizor se slaže s karakterističnom ikonografijom za taj tip prikaza i dodatno je naglašen crvenim i modrim zrakama svijetlosti koje izlaze iz srca Isusova. Pozadina je tamna i akromatska, ali se naslućuje prostor solidno riješenom perspektivom popločenja. U donjem dijelu slike je napis: »ISUSE JA SE UZDAM U TE«.

Slika bl. Alojzija Stepinca prikazuje portret blaženika odjevenog u kardinalsku odjeću dok su u pozadini veduta zagrebačke katedrale i njegov kardinalski grb. Zatim slijedi portret sv. Pija iz Pietrelcine i sv. Terezije od Djeteta Isusa. Sve zacijelo radovi odnosno reprodukcije s početka XXI. stoljeća. Slika koja nije izvorno dio oltara sv. Antuna Padovanskog naslonjena je na predelu. Prikazuje Antuna opata u monaškom habitu s grčim slovom T (thau) na ramenu koji se podupire štapom zbog svoje poodmakle dobi. Okružen je različitim životinjama od kojih je najvažnija svinja, a njegov je atribut i plamen prikazan na desnoj strani slike. U pozadini se vidi veduta crkve Navještenja Blažene Djevice Marije.

¹⁹¹ Usp. Damjanović, 2013.a, str. 276.

¹⁹² Usp. Bilić, 1997., str. 42.

Vitraci

Vitraci u svetištu prikazuju sv. Florijana i sv. Josipa djelo su radionice majstora Kocha u Zagrebu iz 1923.godine.¹⁹³ Sveci su sa svojim atributima prikazani u umanjenim okvirima dok je ostatak vitraja ispunjen geometrijskom ornamentikom.

Vitraj sv. Cecilije (slika 61.), nepoznatog majstora i izrade iz 1942. godine ujedno prikazuje zborovođu Nikolu Totha koji je ubijen u II. svjetskom ratu.¹⁹⁴ Gornji dio vitraja formata vertikalno postavljenog pravokutnika s polukružnim zaključkom nalazi se sv. Cecilija, zaštitnica crkvene glazbe, unutar zidane niše koja u rukama drži minijaturne orgulje. Ispod nje u donjem dijelu vitraja je zbor sastavljen od žena i muškaraca odjevenih u narodne nošnje kojim upravlja zborovođa Nikola Toth. Napis na vitraju glasi: »DAROVIMA/ ŽUPLJANA/ OBNOVLJEN 1961. G.«

Nacrt za vitraj s prikazom Izgona iz raja koji se nalazi u bočnoj kapeli Srca Isusova izradila je Ružica Dešković, a izveo ga je Marijan Ilić iz Zagreba 1987. godine. Prikazuje nage Adama i Evu i stablo spoznaje s crvenom jabukom, a na vrhu vitraja otkriva nam se njihovo spasenje u liku Bogorodice s malim Isusom u jaslama. Napis je sljedeći: »S neba siđe dolje, radi grešnika, rodi se u štali, radi čovjeka«. Isti autori u istoj kapeli su izradili i vitraj *Stvaranje svijeta* (1987.) koji prikazuje Adama i Evu te Božju ruku nad njima, s napisom: »U početku tvori Bog nebo i zemlju«. Vitraj Mojsija s deset Božjih zapovijedi (1987.) i vitraj *Nacionalni euharistijski kongres* (izrađen 1896.) nalaze se u glavnom brodu na strani Evanđelja. Prvi prikazuje Mojsija okrenutog leđima prema promatračima kako diže ruke prema deset Božjih zapovijedi, a u donjem dijelu vitraja su iste i zapisane. Drugi prikazuje Majku Božju Bistričku nad skupinom ljudi u narodnim nošnjama okupljenih oko Višeslavove krstionice kao simbol jedinstva Katoličke crkve. Zatim, u kapeli sv. Antuna Padovanskog nalazi se vitraj *Crkva* (1985.) koji prikazuje kupolu sv. Petra u čijem su gornjem dijelu naslikane stijene, a u donjem dijelu vitraja su simboli sakramenata. Odmah do njega je vitraj *Otkupljenje* (1987.) koji prikazuje raspetoga Krista s Bogom Ocem.¹⁹⁵ Na strani Poslanice glavnoga broda su noviji vitraci *Pustite dječicu neka dolaze k meni* iz 1999. godine s napisom: »PUSTITE / DJEČICU NEKA / DOLAZE K MENI«, a na vitraju se također spominje se da se radi o daru Josipa i Danice Koroz te vitraj *Stišavanje oluje* koji prikazuje Krista u lađi kako smiruje nevrijeme. Napis glasi: »POĐITE ZA MNOM / UČINIT ĆU VAS RIBARIMA LJUDI«.

¹⁹³ Usp. Isto, str. 36.

¹⁹⁴ Usp. Isto, str. 45.

¹⁹⁵ Sve navedene godine izrade vitraja vidi u: Bilić, 1997., str. 46.

10.2. FILIJALNA KAPELA SV. LOVRE, VELIKA GORICA

Prema usmenoj predaji, prva je kapela sv. Lovre bila podignuta na mjestu gdje je grof Nikola IV. Zrinski dao objesiti deset turopoljskih plemića vjerojatno za vrijeme provala 1546. godine,¹⁹⁶ te su zato župljani nakon tog događaja dali podići kapelu u čast sv. Lovre koji se borio za crkvena prava isto kao što su se plemići borili za prava Turopoljaca.¹⁹⁷ Vjerske reforme cara i kralja Josipa II. (1780. – 1790.) uzrokovale su nepovoljne posljedice i za ovu kapelu – srušena je 9. rujna 1785. godine.¹⁹⁸ Zbog želje župljana podignuta je nova kapela 1816. godine na takozvanom *Starom groblju* u Velikoj Gorici (Kurilovečka ulica) koje se nalazi nešto južnije od prvotnog smještaja ove kapele.¹⁹⁹ Kapela je preživjela ostatak stoljeća, ali je zbog lošeg stanja pročelnog zida kojem je prijetilo rušenje i otvaranja novog groblja 1891. godine – a time i gradnje nove grobljanske kapele sv. Filomene, srušena 1904. godine.²⁰⁰ Opet ulogu u poticanju izgradnje nove kapele sv. Lovre preuzimaju župljani te se nova gradi u periodu od 1907. do 1908. godine po uzoru na kapelu u Dužici kraj Siska koja se odlikuje neoromaničkim stilskim elementima visećih arkada na pročelju.²⁰¹ Kapelica je posjedovala vrijedan oltar sv. Florijana iz kurije Pogledića u Kurilovcu koji je tamo premješten 1911. godine.²⁰² Koliko je poznato tamo je bio i 1961. godine,²⁰³ ali je u periodu nakon te godine nestao te mu danas nema traga. Također, kapelica je imala i izvoran neostilski inventar koji je uništen tijekom II. svjetskog rata.²⁰⁴

10.2.1. LIKOVNA BAŠTINA

Danas je inventar ove kapele poprilično skroman. U svetištu se nalazi drveno raspelo i jednostavan drveni tabernakul s pokaznicom na postolju, zacijelo rad XX. stoljeća.

Svetište flankiraju dva kipa (slika 62.) – na strani Evanđelja se nalazi kip sv. Lovre, a na strani Poslanice kip Bogorodice od Bezgrješnoga Začeca. Sv. Lovro u blagom kontrapostnom stavu i sivkastog inkarnata kože drži u desnoj ruci dvije knjige. Halja mu seže do koljena u vertikalnim naborima s pozlaćenim remenom oko struka. Najviše do izražaja dolazi njegov bogato nabrani plašt svijetlo sive boje s zlatnom ornamentikom na rubovima koji na desnoj strani

¹⁹⁶ Više o pljačkama i provalama grofa Zrinskog u Turopolju vidi u: Laszowski, Deželić, Šenoa, 1910., str. 70–78.

¹⁹⁷ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 340.

¹⁹⁸ Isto, str. 341.

¹⁹⁹ Isto, str. 341.

²⁰⁰ Isto, str. 341.

²⁰¹ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 342.; Petar Puhmajer, »Katalog djela/ kapela sv. Lovre«, u: *Arhitektura Velike Gorice*, (ur.) Petar Puhmajer, Velika Gorica: Turistička zajednica Grada Velike Gorice, 2005., str. 140.

²⁰² Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 346.; Puhmajer, 2005., str. 17 (bilj. 36).

²⁰³ Taj podatak donosi Anđela Horvat vidi u: Horvat, 1961., str. 155 (bilj. 23).

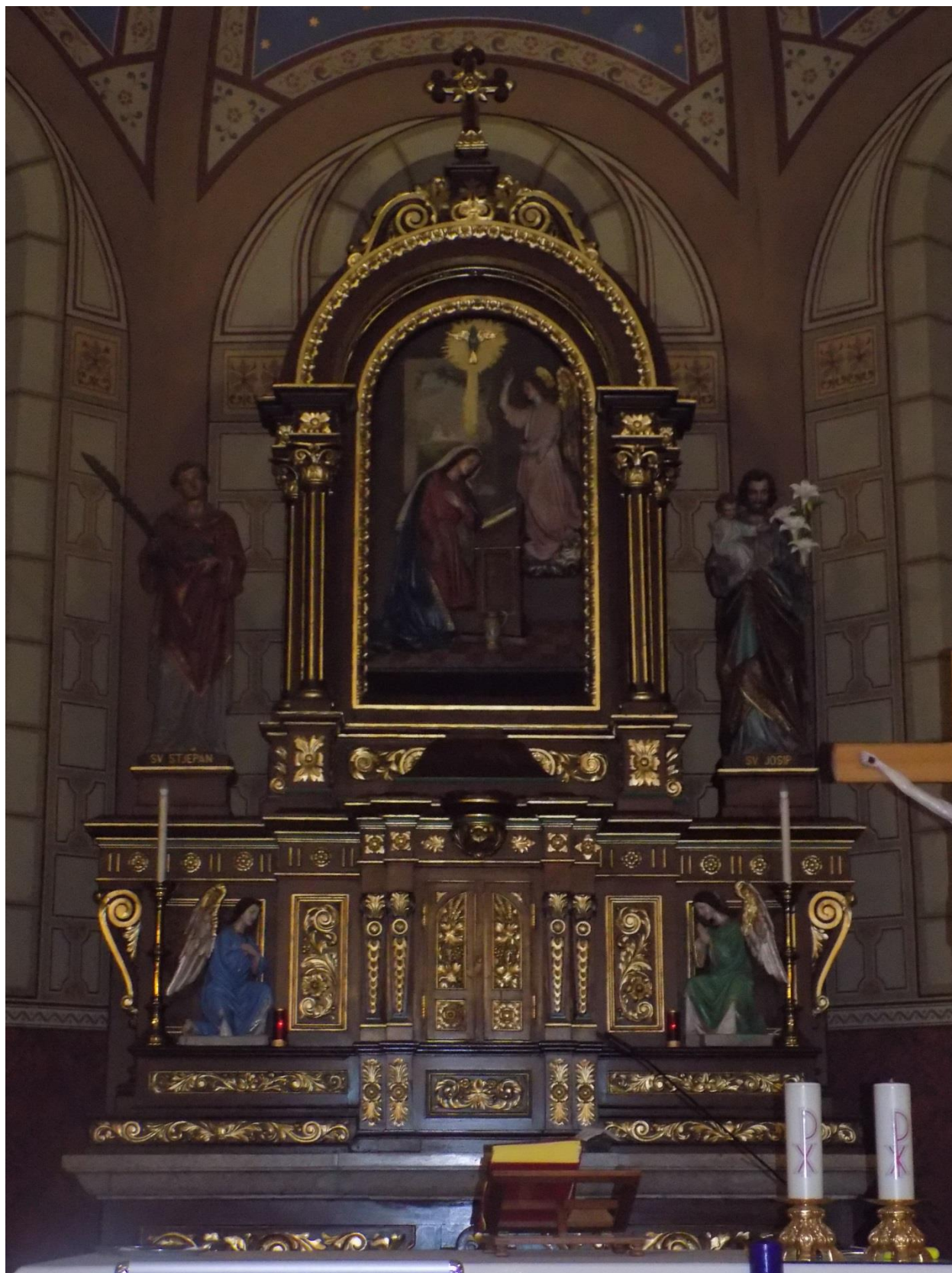
²⁰⁴ Usp. Puhmajer, 2005., str. 140.

pada vertikalno, a na lijevoj strani prati iskorak njegove desne noge i tako odražava anatomiju tijela. Postoji mogućnost da je ovaj solidan rad XIX. stoljeća nekoć bio u župnoj crkvi Navještenja Blažene Djevice Marije te da ga je izradio Josef Obletter. Kip Bogorodice od Bezjgrešnog začeca prikazuje Bogorodicu u bijeloj haljini i modrom plaštu, a stopalima gazi zmiju s jabukom u ustima koja se nalazi na globusu. Smatram da je ovo rad XX. ili XXI. stoljeća i to masovne proizvodnje tako da se ne može govoriti o većoj umjetničkoj vrijednosti ovoga kipa.

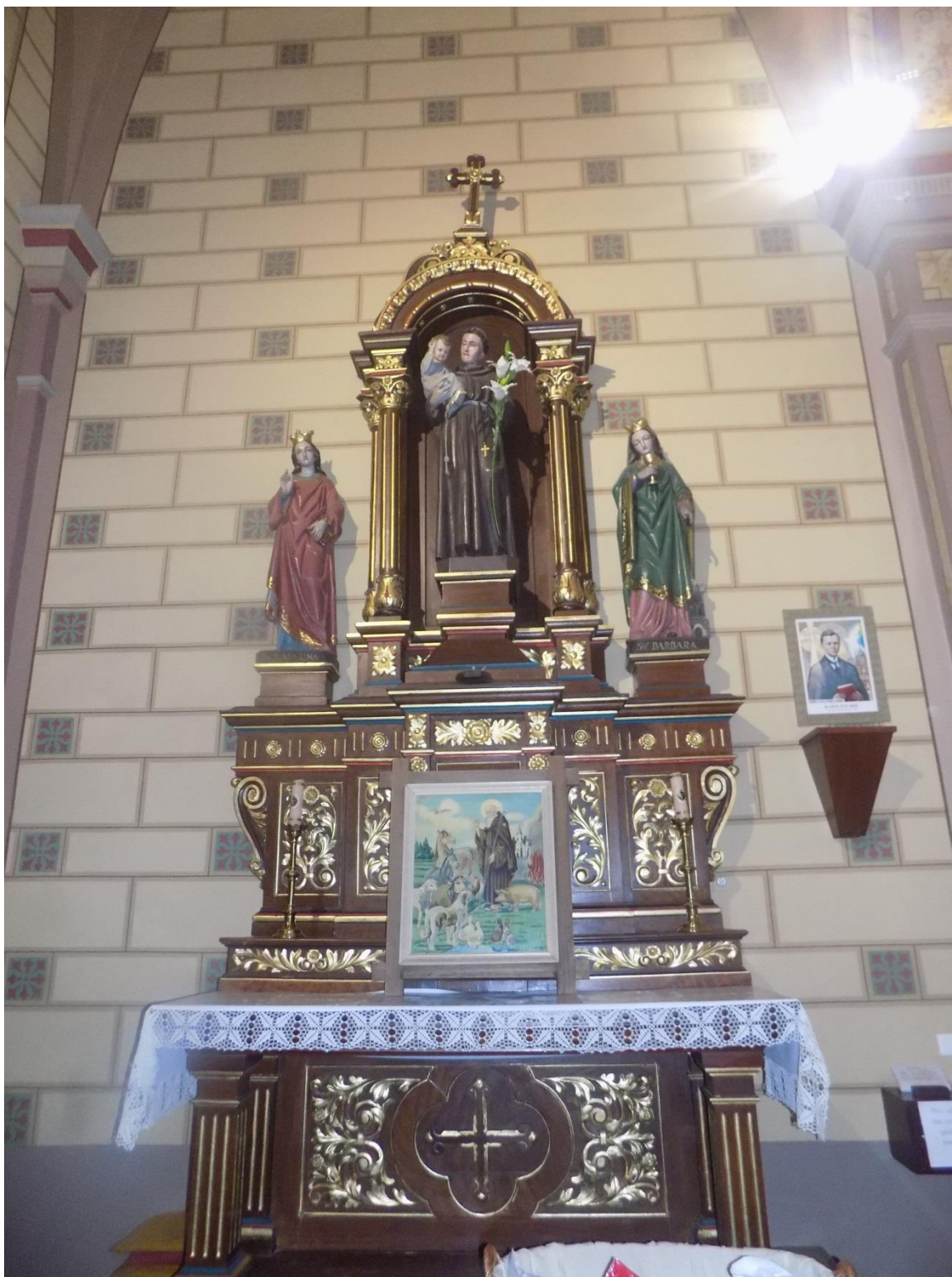
SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA NAVJEŠTENJA BLAŽENE DJEVICE MARIJE,
VELIKA GORICA

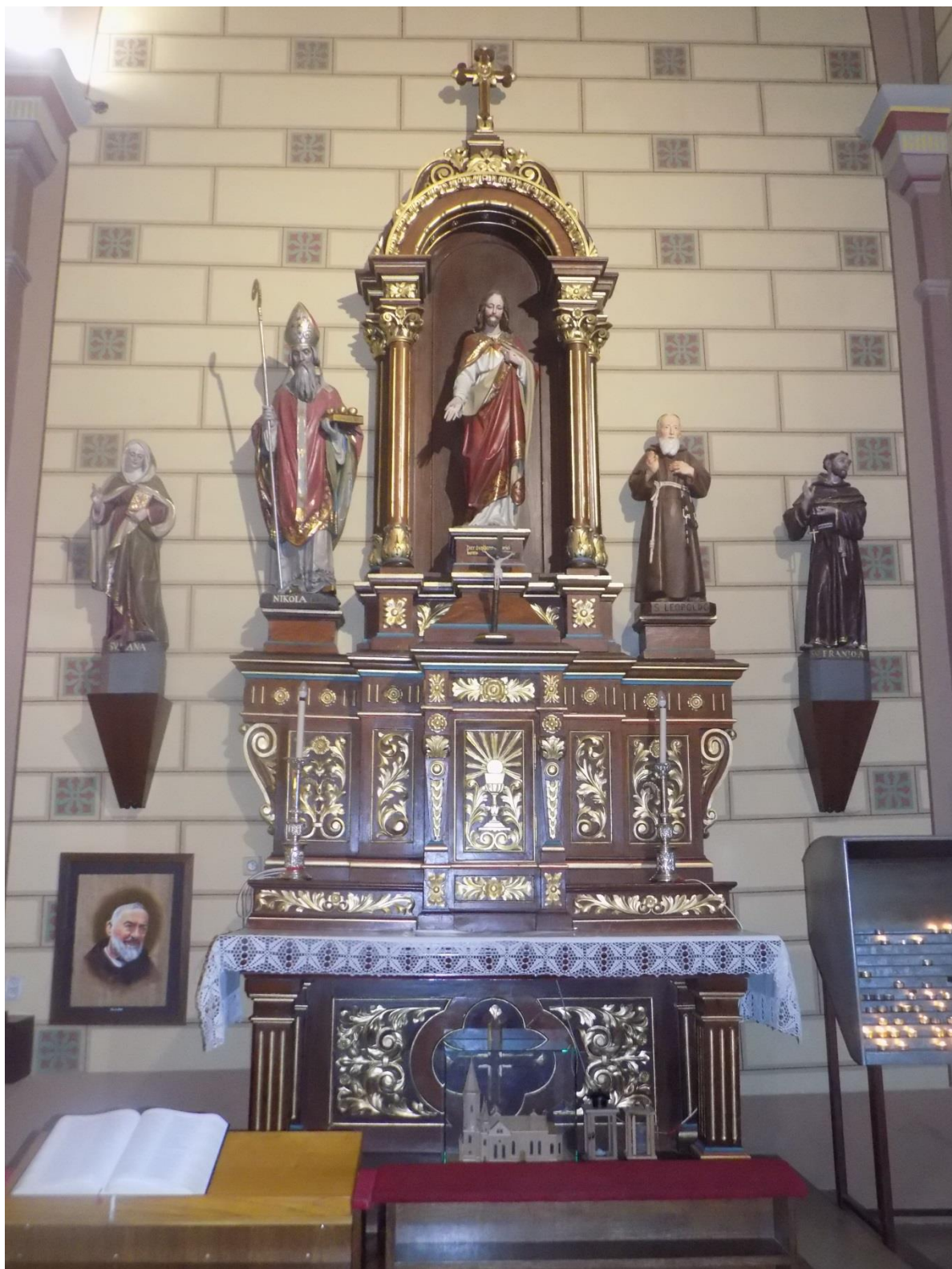
Slika 53. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Zidni oslici s prikazom Poklonstva mudraca i Uskrsnuća Kristova (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)

Slika 54. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Oltar Navještenja Blažene Djevice Marije (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)

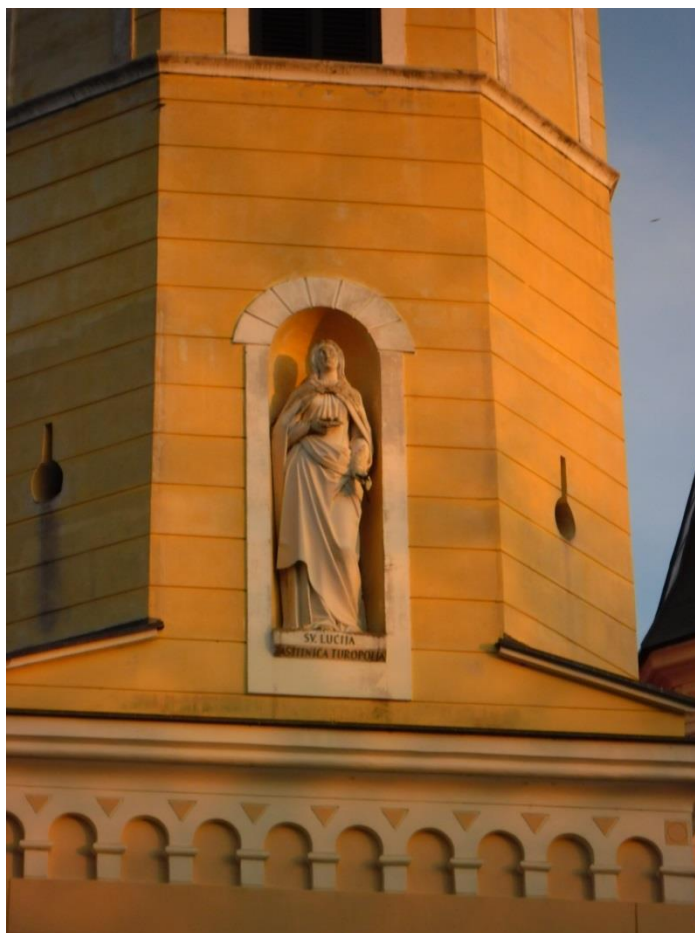
Slika 55. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Oltar sv. Antuna Padovanskog (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)

Slika 56. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Oltar Srca Isusova (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)

Slika 57. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Oltar Majke Božje Lurdske (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)

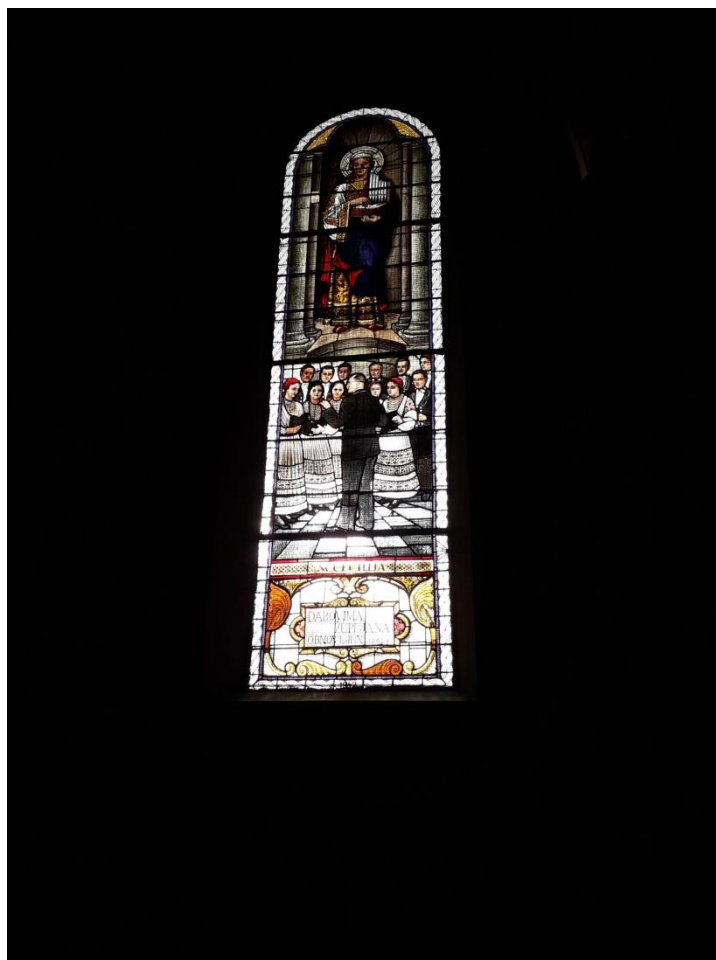
Slika 58. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Kip sv. Lucije (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)

Slika 59. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Grb Plemenite općine Turopolje (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)

Slika 60. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Slika Srce Isusovo (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)

Slika 61. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Vitraj sv. Cecilije (foto: Valentina Radoš, listopad 2018.)

Slika 62. Velika Gorica, kapela sv. Lovre; Kipovi Bogorodice od Bezgrješnog Začeća i sv. Lovre (foto: Valentina Radoš, kolovoz 2017.)

11. ŽUPA SV. PETRA I PAVLA, VELIKA GORICA II

Župa sv. Petra i Pavla osnovana je 1971. godine, a sama župa i titular njezine župne crkve ime su dobili »kako bi se otkupio grijeh nemara i zaborava prema crkvi sv. Petra koja je bila u Petrovini Turopoljskoj čijih tragova danas nema.«²⁰⁵

11.1. ŽUPNA CRKVA SV. PETRA I PAVLA

Prvo idejno rješenje za izgled crkve izrađeno je 1990. godine od dipl. ing. Petra Ruževića koji je ubrzo odustao od projekta.²⁰⁶ Novi je izvela Lidija Sekol 1994. godine te je gradnja dovršena 2004. godine,²⁰⁷ a opremanje njezinoga interijera trajalo je sve do nedavno. Crkva je neobičnog, u osnovi ovalnog tlocrta, sa postupnim rastom i zakretanjem ploha što se najbolje vidi na njezinim fasadama. Inventar je minimalistički i sastoji se od velikog panoa u pozadini menze oltara i zanimljivog rješenja svetohraništa, a također je rastvorena brojnim prozorima koji su ispunjeni vitrajima.

11.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Oltar

Iza oltarne meze izdiže se veliki pano (paravan) prekriven mozaikom (slika 63.). Konkavni pano je dvodijelan na način da vanjski dio s različitim apstraktnim motivima služi kao okvir onom unutrašnjem koji sadrži figuralne prikaze. Unutrašnji pano je podijeljen na tri veća polja oblika vertikalno postavljenog pravokutnika i deset manjih polja oblika horizontalno postavljenog pravokutnika. Tih trinaest prikaza uokviruju dva izdužena polja ispunjena isključivo ornamentalnim motivima. U središtu je prikazan križ ispod kojeg je klas pšenice koje okružuju apstraktni motivi u različitim bojama. Središnji prikaz flankiraju s lijeve strane sv. Petar i s desne strane sv. Pavao, svaki držeći svoje prepoznatljive attribute. Uz sv. Petra prikazana je i veduta župne crkve. Pet manjih polja s lijeve strane odozgora prema dolje prikazuju sljedeće simbolične prizore: simbol sv. Ivana, odnosno orla s knjigom u kandžama; janje s križem; golubica; riba te simbol sv. Marka, lav. Na suprotnoj, desnoj strani prikazani su evanđelist Matej

²⁰⁵ Povijest župe sv. Petra i Pavla <http://www.zupa-sv-petra-i-pavla.hr/txt/1/256/povijest-zupe> (pregledano: 20.10.2018.)

²⁰⁶ Navedeni podatak o autoru idejnog rješenja i dalje stoji na internetskim stranicama župe. Za informaciju o odustanku dipl. ing. Ruževića i za informacije o opremanju interijera crkve najsrdačnije se zahvaljujem gospodinu Petru Karačiću, članu crkvenog vijeća župe sv. Petra i Pavla u Velikoj Gorici.

²⁰⁷ Usp. Maja Vahčić Lušić, »Katalog djela/ crkva sv. Petra i Pavla«, u: *Arhitektura Velike Gorice*, (ur.) Petar Puhmajer, Velika Gorica: Turistička zajednica Grada Velike Gorice, 2005., str. 123.

kao anđeo; ploče deset Božjih zapovijedi; tri čavla kao simbol mučeništva; grozd s raspelom te vol sv. Luke. Pano se svojim šarenilom boja ističe u bjelini crkve. Oltarni pano djelo je akademskog slikara Ivana Šaška koji je u crkvi još napravio i Križni put u istoj tehnici. Tabernakul oblika srebrne kugle smještene u metalnu mrežu izradila je tvrtka Dajmrala.²⁰⁸

Vitraci

Sveukupno šezdeset i četiri vitraja nastala su prema nacrtu akademskog slikara Ivana Šaška. Vitraci se bolje ističu na vanjskim stranama crkve nego u unutrašnjosti i formata su vertikalno postavljenog pravokutnika. Prikazuju apostole, evanđeliste, brojne svece i svetice te scene iz Kristova života (slika 64.).

²⁰⁸ Za podatke o autorima oltarnog panoa, vitraja i tabernakula najsrdačnije se zahvaljujem gospodinu Petru Karačiću.

SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA SV. PETRA I PAVLA, VELIKA GORICA

Slika 63. Velika Gorica, župna crkva sv. Petra i Pavla; Oltarni pano i tabernakul (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)

Slika 64. Velika Gorica, župna crkva sv. Petra i Pavla; Vitraji (izbor) s prikazom Posljednje večere, Krštenja Kristova i Pustite meni malene (foto: Valentina Radoš, veljača 2019.)

12.ŽUPA BL. ALOJZIJA STEPINCA, VELIKA GORICA III

Župa Ranjenoga Isusa osnovana 1983. godine promijenila je svoj titular u bl. Alojzije Stepinac 2003. godine, preciznije upravo 3. listopada kada je Alojzije Stepinac proglašen blaženim.²⁰⁹ Do izgradnje nove župne crkve koja je dovršena 2003. godine glavna crkva župe bila je kapela Ranjenoga Isusa na Plesu. Izgradnja nove župne crkve u naselju Cibljanica započeta je 1995. godine, a u potpunosti je dovršena 2003. godine. Župa bl. Alojzija Stepinca danas obuhvaća dvije filijalne kapele – kapelu Ranjenog Isusa na Plesu i grobljansku kapelu sv. Filomene na velikogoričkom groblju.

12.1. ŽUPNA CRKVA BL. ALOJZIJA STEPINCA

Arhitektonski projekt za novu župnu crkvu osmislila je tvrtka *A.B.M – Medveščak* iz Zagreba, a projekt za uređenje interijera i eksterijera ing. Aleksandar Bašić.²¹⁰ Riječ je o građevini pravokutnog tlocrta s predvorjem i pjevalištem na dva stupa. Gledano izvana primjetna je gradacija volumena od nižeg (predvorje) prema višem koji završava sa ravnim, začelnim zidom svetišta i zvonikom koji se uzdiže iz tijela građevine. Posjeduje četiri kamena kipa, jedan odljev u bronci i jedan drveni kip koji prikazuju bl. Alojzija Stepinca te tri prikaza izrađena u tehnici intarzije.

12.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Kipovi

Kipovi koji se nalaze u crkvi su djela akademskih kipara nastali oko 2003. godine.²¹¹ Drveni kip bl. Alojzija Stepinca (slika 65.) na strani Evanđelja je djelo akademskog kipara Darija Dudašeka. Kako je kip postavljen na zid djeluje kao duboki reljef, bez definirane stražnje strane. Kip odiše realizmom i prikazuje blaženika sklopljenih ruku na molitvu i pognute glave. Na postolju je natpis »IN TE DOMINE SPERAVI«. Osim ovog drvenog kipa u unutrašnjosti župnu crkvu obilježava i izvana, radi se o odljevu u bronci, djelu akademskog kipara Ivana Kujundžića. Robusni kip blaženika obilježen je mitrom na glavi i pastoralom u lijevoj ruci. Kako je riječ o odljevu vide se samo površinske naznake draperije, najviše na leđima odnosno na plaštu s

²⁰⁹ Usp. Jozo Barišić, Josip Ružman, *Župa blaženog Alojzija Stepinca Velika Gorica*, Velika Gorica: Župni ured blaženog Alojzija Stepinca, 2003., str. 1, 5.

²¹⁰ Usp. Isto, str. 6.

²¹¹ Za sve podatke koji slijede, a tiču se autorstva kipova, slika i vitraja u župnoj crkvi, najsrdačnije se zahvaljujem župniku Josipu Ružmanu.

oznakama grčkih slova A i Ω. U crkvi se osim drvenog kipa nalaze i četiri kipa isklesana u kamenu. Sva tri odlikuju se srodnim, pomalo arhaičnim izrazom. Riječ je o kipovima Srca Isusova i Srca Marijina, također rad Darija Dudašeka, te sv. Antuna Padovanskog, rad Ivana Kujundžića (slika 66.). Na ulazu u crkvu je također kameni kip Gospe Lurdske na povišenom postamentu, rad Darija Dudašeka. U kutu gdje se sijeku začelni i zapadni zid građevine postavljena je željezna konstrukcija s pričvršćenim drvenim raspelom s Kristom okrunjenim trnovom krunom, bedara omotanih svjetlomodrom perizomom, rad umjetnika naivca Izidora Žige Popijača.

Slike

U crkvi su dva panela pravokutnog formata s prikazima u tehnici intarzije, rad akademskog slikara Milana Nadinića. Prikaz Sv. Obitelji (slika 67.) nalazi se na strani Evanđelja, a točno nasuprot nje (na strani Poslanice) je prikaz Krštenja Kristova (slika 68.). Isti je autor u istoj tehnici izradio postaje Križnoga puta i pano manjeg formata s prikazom Uskrsnuća. Svi navedeni prikazi podsjećaju na bizantski stil u slikarstvu zbog zlatne pozadine. Prikaz sv. Obitelji karakteriziran je simetričnom kompozicijom s Isusom u središtu koji u desnoj ruci drži ljiljane i odjeven je u bijelu halju, s njegove lijeve strane je Josip, bradati muškarac u srednjim godinama, a s desne strane Marija odjevena u modru halju s veom iste boje prebačenim preko glave. Dojam perspektive ostvaruje se popločenjem poda, a u pozadini su vedute župne crkve Blaženog Alojzija Stepinca (lijevo) i zagrebačke katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava (desno). Prizor Krštenja događa se na rijeci u pustinjском krajoliku. Glavni akteri su Isus i sv. Ivan Krstitelj, okruženi narodom koji promatra čin krštenja.

Vitraci

Vitraci su nastali prema nacrtima Darija Dudašeka, a izveo ih je Drago Jurić. Prekrivaju svaku staklenu površinu crkve. U predvorju crkve nalaze se vitraci posvećeni evanđelistima odnosno njihovim simbolima anđelu, lavu, orlu i volu. Na začelnom zidu crkve je vitraj Silazak Duga Svetoga s golubicom i Božjom rukom (slika 70.). Na zapadnom zidu je šest vitraja formata uskog, vertikalno postavljenog pravokutnika. Nalaze se u dvije skupine po tri vitraja (slika 69.) – prva skupina prikazuje vitraje sa simbolima klasa pšenice, kaleža s hostijom i vinove loze, a druga skupina prikazuje pauna, pastirski štap i jagodu s cvijetom. Unutar željezne konstrukcije krovišta nalaze se vitraci formata uskog, horizontalno postavljenog pravokutnika. Prikazuju hrvatsku šahovnicu, pleter, Višeslavovu krstionicu, sv. papu Ivana Pavla II. i vedutu kapele Ranjenog Isusa na Plesu. Na južnom zidu, odnosno koru su vitraci posvećeni sv. Ceciliji,

zaštitnici crkvene glazbe i vitraj Uzašašće. Na istočnom zidu su dva vitraja posvećeni svetim mučenicima i Blaženoj Djevici Mariji.

12.2. FILIJALNA KAPELA RANJENOG ISUSA, PLESO

Zemljište na kojem je izgrađena ova kapela bilo je u posjedu župe Blažene Djevice Marije još 1377. godine.²¹² Udovica pokojnog plemenitaša Ladislava Plepelića, vrhovnog zapovjednika Banske Krajine, dala je tu izgraditi kapelu Ranjenoga Isusa 1757. godine.²¹³ Crkva je u to doba imala tri oltara – glavni oltar Ranjenoga Isusa, bočne oltare Žalosne Majke Božje na strani Evanđelja i Isusa kojeg krune trnjem strani Poslanice.²¹⁴

Zapis kanonske vizitacije iz 1851. godine svjedoči da su se u to vrijeme oltari još uvijek nalazili u kapelici. Današnji izgled potiče iz 1896. godine, koja je ujedno izrezbarena i na pročelju kapele kada je njezinu historicističku obnovu potakla Plemenita sućija Pleso-Rakarje.²¹⁵

Kapela je nekoć bila filijala župe Navještenja Blažene Djevice Marije, sve do osnutka župe Ranjenog Isusa 1983. godine kada postaje župnom crkvom. Taj status gubi 2003. godine izgradnjom nove župne crkve u neposrednoj blizini u naselju Cibljanica. Iako je izgrađena krajem XIX. stoljeća predstavlja vrijedan dio korpusa drvenih kapela Turopolja, a posebno se ističe po kiparski riješenom trijemu s neobično položenim zvonikom.²¹⁶ Gređe pročelja ukrašeno je raznim rezbarijama u bojama kao npr. forme u obliku kapljica.

Izvorni inventar nažalost nije sačuvan jer je prema usmenoj predaji starijih župljana kapela opljačkana nešto prije 1970. godine.²¹⁷ Posljednja obnova 1996. godine financirana je i provedena od obitelji Pustahija o čemu svjedoči i ploča iznad ulaza u kapelu.²¹⁸

12.2.1. LIKOVNA BAŠTINA

Srećom, opis kapele i njezina inventara prije devastacija u drugoj polovici XX. stoljeća sačuvan je u putnim bilješkama Anđele Horvat. Iz bilježaka njezinog putovanja u Turopolje 11. kolovoza 1947. saznajemo da je kapela iznutra bila obojena u ružičasto. Imala je glavni oltar u obliku neogotičkog retabla obojenog u svjetlozelenu boju s kipovima *Ecce homo*, sv. Josipa i sv. Ivana Evanđelista. Sa lijeve strane nalazila se barokna propovjedaonica (Anđela Horvat napominje da je oblik isti kao u Brestu) s četiri profilirane i marmorizirane drvene stijene

²¹² Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 344.

²¹³ Usp. Isto, str. 344.

²¹⁴ Isto, str. 344.

²¹⁵ Usp. Petar Puhmajer, »Katalog djela/ kapela Ranjenog Isusa na Pleškom polju«, u: *Arhitektura Velike Gorice*, (ur.) Petar Puhmajer, Velika Gorica: Turistička zajednica Grada Velike Gorice, 2005., str. 149.

²¹⁶ Usp. Cvitanović, 2008. [1974.], str. 45.

²¹⁷ Isto, str. 35.

²¹⁸ Usp. Lara Černicki, Stašo Forenbaher, *Drvene crkve između Save i Kupe*, Zagreb: V. B. Z., 2008., str. 35.

govornice. Imala je i dvije slike s prikazom *Ecce homo* i Navještenja za kojeg napominje da je bolji rad s početka XIX. stoljeća te da je dopremljena iz župne crkve u Velikoj Gorici. Osim toga u kapeli su se nalazile kanonske tablice, rokoko luster, oleografije, dokumenti o osnutku kapele, dva kipa iza oltara koji su tada bili u lošem stanju, velum, barokni manipul, 222 votivne figurice i dva misala iz 1661. i 1758. godine.²¹⁹

Kipovi

Iz priloženog saznajemo da se, u slučaju glavnog oltara, radilo o inventaru iz vremena historicističke obnove. Što se dogodilo s baroknim oltarima nije poznato, ali je najvjerojatnije da su upravo krajem XIX. stoljeća bili uklonjeni iz kapele. Danas se u svetištu nalaze kipovi *Ecce homo* (slika 71.) koji se vjerojatno nalazio na spomenutom neogotičkom retablu, što bi značilo kako pripada XIX. stoljeću. Krist je prikazan vezan za stup, okrunjen je trnovom krunom i u desnoj ruci drži trstiku. Blaga torzija prevladava u gornjem dijelu tijela koje je anatomski detaljno i solidno izvedeno. Posebno se ističe pozlaćena draperija koja mu prelazi preko desne noge i nastavlja se na lijevu ruku čiji nabori ističu volumen tijela i padaju u polukružnim oblicima. Kipovi *Presveto Srce Isusovo* i *Presveto Srce Marijino* (premješteni su u kapelu nakon izgradnje župne crkve) rad su masovne proizvodnje XX. stoljeća i poštuju ikonografske predloške toga tipa prikaza (slika 72.). Kip Majke Božje Bistričke (slika 73.) je poklon marijanskog svetišta iz oko 1985. godine te prikazuje Mariju s Isusom u naručju kako stoji na polumjesecu s ljudskim licem. Kip je obojen zlatnom bojom i bez veće umjetničke vrijednosti. Križni put i raspelo iz 1980. godine moguće je posebno istaknuti jer su potpisano djelo samoukog kipara Mate Mihinice iz Obrezine, jednog od rijetkih nastavljača tradicije turopoljskih drvorezbara.

²¹⁹ NAZ, *Putne bilješke*, Fond Anđele Horvat, kutija 9, putna bilježnica I, 11. VIII. 1947., str. 195–196.

12.3. GROBLJANSKA KAPELA SV. FILOMENE, VELIKA GORICA

Kapela sv. Filomene gradila se povodom otvorenja novog groblja 1891. godine i u skladu s oporukom Imbre Trupkovića koji je u tu svrhu ostavio 3000 forinti.²²⁰ Nacrt je osmislio inženjer Kosta Tomac koji je ujedno vodio izgradnju o čemu svjedoči natpis na pročelju: »Brigom kot. Predstojnika Drag. Jagića po nacrtih inženjera Koste Tomca ovo groblje prinosih župljana vel.goričkih otvoreno a crkvice zakladom M. Trupkovića po A. Trupkoviću sagrađena god. 1891. OBN. 1968.« Kosta Tomac (Sisak 1854. – 1945.) bio je član Društva inženjera i arhitekata i jedan od osnivača Visoke tehničke škole koja će se kasnije razviti u Arhitektonski fakultet.²²¹ Sličan nacrt isti će inženjer koristiti za izgradnju crkve sv. Vida u Mraclinu. Kapela se ističe neogotičkim stilskim elementima fasada.

Tijelo svete Filomene pronađeno je u Rimu 1802. godine u katakombama sv. Priscile. Prema predaji bila je djeвица i mučenica utopljena u Tibru. Kult joj je odobren 1838. godine, ali je ukinut 1961. godine kada je ustanovljeno da se nije radilo o mučenici nego nekoj kršćanki koja je na grobu imala urezane simbole palme, bršljena i strijele.²²²

12.3.1. LIKOVNA BAŠTINA

Nije poznato kakav je bio originalan inventar, ali danas se s jednostavnom drvenom menzom oltara i ornamentalnim vitraјima ne ističe u smislu veće umjetničke vrijednosti.

²²⁰ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 342–343.; Puhmajer, 2005., str. 31.

²²¹ Usp. Cvetnić, 2005., str. 132.

²²² Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 256., sub voce Filomena [Mitar Dragutinac].

SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA BL. ALOJZIJA STEPINCA, VELIKA GORICA

Slika 65. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Kip bl. Alojzija Stepinca (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)

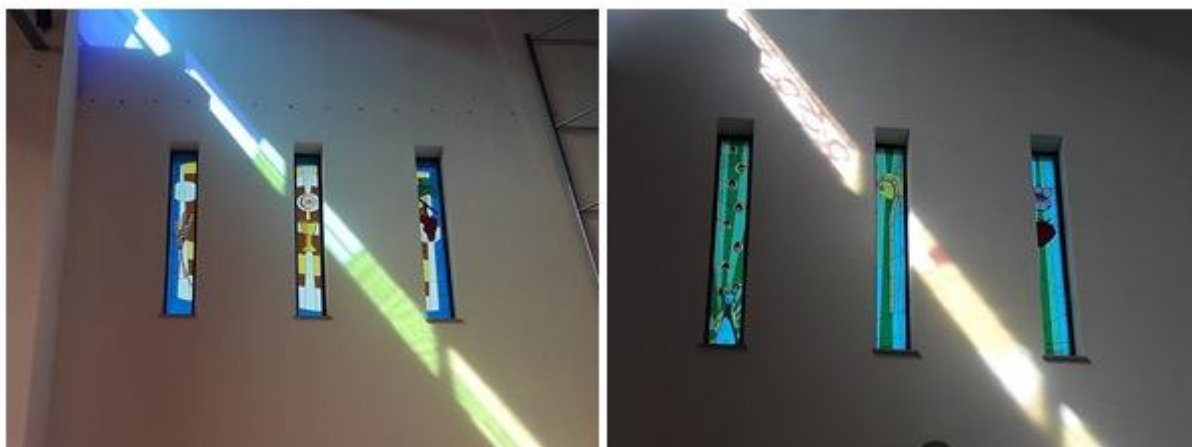
Slika 66. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Kipovi Srca Isusova, Srca Marijina i sv. Antuna Padovanskog (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)

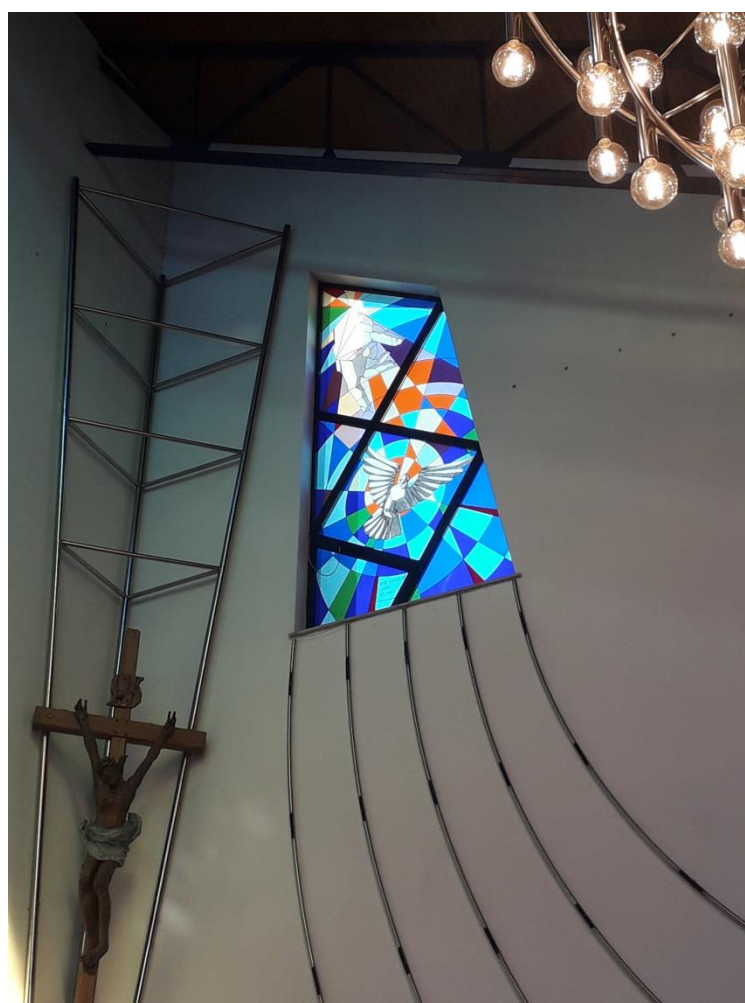
Slika 67. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Slika sv. Obitelj (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)

Slika 68. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Slika Krštenje Kristovo (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)

Slika 69. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Vitraji (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)

Slika 70. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Vitraj Silazak Duha Svetoga (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)

Slika 71. Pleso, kapela Ranjenoga Isusa; Kip *Ecce homo* (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

Slika 72. Pleso, kapela Ranjenoga Isusa; Kipovi Srce Isusovo i Srce Marijino (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

Slika 73. Pleso, kapela Ranjenoga Isusa; Kip Majke Božje Bistričke (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)

13.ŽUPA VELIKA MLAKA

Velika Mlaka je naselje sjeverozapadno od Velike Gorice i administrativno je njezin dio. Leži na desnoj obali Save i posljednje je naselje Grada Velike Gorice (prostorno prije Grada Zagreba) koje pripada Velikogoričko-odranskom dekanatu.

Župa Velika Mlaka osnovana je 1976. godine na inicijativu tadašnjeg odranskog župnika Ladislava Loine u čijem je sastavu bila i tada filijalna kapela sv. Barbare.²²³ Danas je sastavni dio župe i crkva Srca Isusova izgrađena 2016. godine, ali ne još i dovršena, koja bi trebala postati novom župnom crkvom.

13.1. KAPELA SV. BARBARE

Kapela sv. Barbare zacijelo je postojala i početkom XVII. stoljeća iako ne u obliku u kojem je danas. Potvrdu za to su stari misal iz 1612. godine, i zvono iz 1642. godine s potpisom zvonoljevača Conrada Seissera iz Graza.²²⁴ Đurđica Cvitanović (1976./1977.) piše da je kapela proživjela tri faze izgradnje – prva faza je ona iz XVII. stoljeća (danas je to svetište kapele), zatim druga faza iz XVIII. stoljeća (danas brod kapele), a treća faza koju autorica naziva »postbaroknom« (što zasigurno podrazumijeva intervencije u XIX. i XX. stoljeću) uključuje novi zvonik na pročelju i sakristiju iz 1867. godine, kao i trijem nad južnim ulazom kojeg 1912. godine postavlja majstor Bogdan iz Bukevja.²²⁵ Anđela Horvat (1975.) smatra da je tlocrt kapele (s poligonalno zaključenom apsidom) podrijetlom iz crkvene arhitekture gotičkoga razdoblja.²²⁶ Inventar crkve čini krilni oltar sv. Barbare, iluzionirani oltar Uzašašća, neogotički oltar sv. Obitelji i brojne slikane oplata stijena kapele.

²²³ Usp. Josip Matker, »Crkvena povijest: od filijalne kapele župe u Odri do župne crkve«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 26–29 (27).

²²⁴ Usp. Cvitanović, 2008. [1974.], str. 17.; Đurđica Cvitanović, »Dokumentacija građevnih faza i slojevitosti slikarstva«, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 2–3* (1976./1977.), str. 180.

²²⁵ Usp. Cvitanović, 1976./1977., str. 168.; Vesna Žirovec, »Povijest gradnje«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 68–78 (68–69).

²²⁶ Usp. Anđela Horvat, *Između gotike i baroka: umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700.*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 1975., str. 182.

13.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Oltari i kipovi

Drveni glavni oltar (slika 74.) crkve sv. Barbare u Velikoj Mlaci je tip krilnog oltara nastao 1679. godine.²²⁷ Polikromirani i pozlaćeni oltarni nastavak sastoji se od predele, retabla s oltarnom slikom koju flankiraju krila oltara koja sadrže ukupno dvanaest prizora, a sve nadvisuje krunište s manjom slikom. Mramorizirani tabernakul je odvojen od oltara i nalazi se u svetištu na posebnom postamentu na strani Poslanice. Predela oltara ukrašena je motivom hrskavice, u središtu predele su dvije veće trake, bočno po jedna, a sve je zaključeno hrskavicama koje djeluju poput konzolica koje pridržavaju retabl oltara. Retabl sadrži oltarnu sliku sv. Barbare formata uspravno postavljena pravokutnika s polukružnim zaključkom. Slika je uokvirena dvama nizovima pozlaćenih stiliziranih hrskavica i s po dva stupića crvene boje koji su ornamentirani pozlaćenom povijenom lozom i grozdovima. Vijenac između retabla i atike ima pet ornamentalnih nizova: denti, šafranasta traka, ovuli, stilizirane girlande i posljednji niz svitaka.²²⁸ Krunište oltara definirano je slikom sv. Barbare u središtu i bogatim i naglašenim ornamentima hrskavice koji ne samo da flankiraju prikaz nego daju i dodatnu težinu i definiciju čitavom oltaru. Anđela Horvat (1975.) stilski određuje ovaj oltar kao manieristički primarno zbog ornamenta manierističke hrskavice koji dominira kruništem i krilima oltara, a sekundarno zbog arhitektonskih elemenata poput stupića koji zapravo ne obavljaju svoju izvornu funkciju nosača.²²⁹ Središnja slika retabla prikazuje sv. Barbaru odjevenu u crvenu halju i brokatni plašt s karakterističnim atributima kaležom, hostijom, krunom, palmom mučeništva i kulom u pozadini. Linije koje dominiraju modelacijom lika i proporcije cjelokupne slike nisu najbolje riješene. Pogled ove svetice kao da komunicira sa pogledom svetice na slici kruništa. Ta slika je umanjeni prikaz iste svetice koja drži mač i palmu mučeništva, a u pozadini se nazire kula. Promatrajući formalne značajke ta je slika kasnija i »još uvijek ukazuje na retardaciju likovnog izraza koji traje, pogotovo u djelima pučkih slikara, i do prve polovine 18. stoljeća.«²³⁰ Oltar je iznimno opsežan u svojoj naraciji koja prevladava na dvanaest prizora krila oltara, a predstavlja prizore iz života sv. Barbare i Kristove muke ili Pasije. S vanjske strane nalaze se sljedeći prizori: gore lijevo je prikaz sv. Barbare pred kulom i anđeo, gore desno je prikaz sv. Barbaru privode pred

²²⁷ Usp. Cvitanović, 2008. [1974.], str. 22.; Čermak, Šolić, 2008., str. 138.

²²⁸ Ornamentalni nizovi preuzeti su iz: Čermak, Šolić, 2008., str. 138.

²²⁹ Usp. Horvat, 1975., str. 398.

²³⁰ Mirjana Repanić-Braun pod tim formalnim značajkama smatra primarno konture i voluminozne mase i njihov odnos u slikanom prostoru, vidi u: Mirjana Repanić-Braun, *Sakralno i štafelajno slikarstvo 17. i 18. stoljeća na području katedralnog i turopoljskog arhiđakonata*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet, 1988., str. 32.

pretora Marcijana, dolje lijevo je prikaz Glavosjek sv. Barbare i dolje desno Smrt Barbarina oca Dioskura. Svi prizori su inspiraciju pronašli u djelu pod nazivom *Zlatna legenda*, autora Jacobusa de Voragine. Figure su naglašene u odnosu na neuvjerljivi krajolik i arhitekturu, a prizori su ikonografski točni iako u sebi nose i odjeke suvremenosti kao na primjeru mučitelja koji nose turbane kao osmanski vojnici. S unutarnje strane prikazana je Kristova muka ili Pasija koja sadrži sljedeće prizore: gore se nalaze prikazi *Molitva na Maslinskoj gori*, *Krist pred Poncijem Pilatom*, *Bičevanje Krista* i *Krunjenje trnovom krunom*, a dolje su prikazi *Ecce homo*, *Krist nosi križ* i *susreće Bogorodicu*, zatim *Raspeće s Bogorodicom*, sv. *Ivanom* i *Marijom Magdalenom* te *Skidanje s križa*.²³¹ Smatra se da su ovi prizori pronašli svoj uzor u grafičkim predlošcima koji nisu svi iz istog izvora nego predstavljaju raspon rješenja od onih tradicionalnih kao što je na prikazu Raspeća do onih manirističkih kao što je na prikazu Bičevanja.²³² Za prizor *Skidanje s križa* pronađen je grafički predložak prema slici Petera Paula Rubensa kojeg je izradio Lucas Vosterman 1620. godine, a kopirao neznani kopist prema kojem je zatim nepoznati umjetnik naslikao ovaj prizor u kapeli sv. Barbare u Velikoj Mlaci.²³³

Iluzionirani oltar Uzašašća Gospodnjega (slika 75.) nalazi se na strani Evandjelja, lijevo od ulaza u sakristiju i nastao je u periodu druge polovine XVIII. stoljeća.²³⁴ Izveden je tehnikom tempere na dasci kao što je slučaj i kod ostalih slika stijena lađe i svetišta. Oltar je podijeljen na dva kata i to vijencem koji se uvlači i tako stvara konkavni oblik u središnjem dijelu, a prema bočnim strana se uglato lomi. U središtu vijenca je iluzionirana kartuša iznad koje se nalazi iluzionirani okul u čijem se središtu nalazi golubica Duha Svetoga. Atiku oltara s okulom definiraju razlomljeni obrati koji prate iluzionirani okvir središnjeg prikaza Uzašašća i time podsjeća na oltare šezdesetih godina XVIII. stoljeća,²³⁵ a flankiraju je dva sjedeća *putta* sa svake strane koji jednom rukom pridržavaju girlande. *Putti* su neobično impostirani, a položaj njihovih stopala sugeriraju snažni pogled *dal sotto in su*. Središnju sliku flankira par iluzioniranih i mramoriziranih stupova zelene boje i pilastri koji su koso postavljeni i sugeriraju snažan prodor u dubinu. Prizorom Uzašašća dominira elegantna i gotovo baletno pokrenuta figura Krista koja podsjeća na talijanska, maniristička rješenja te teme.²³⁶ Oltar flankiraju iluzionirane skulpture

²³¹ Usp. Čermak, Šolić, 2008., str. 145.

²³² Usp. Čermak, Šolić, 2008., str. 145.

²³³ Usp. Cvetnić, 2007., str. 122.; Čermak, Šolić, 2008., str. 145.

²³⁴ Đurđica Cvitanović smatra da se ne može uzeti u obzir godina 1702. koju spominje Barlè (1911.) jer nema traga tom oltaru u protokolima kanonskih vizitacija. Kao moguću godinu nastanka spominje 1759., dok se u monografiji kapele kao sigurnija godina spominje 1799. kad se prvi puta spominje i potanko opisuje oltar. Usp. Cvitanović, 1976./ 1977., str. 171.; Lana Rakonić, »Iluzionirani oltar Uzašašća Gospodnjega«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 153–157 (153).

²³⁵ Usp. Cvitanović, 2008. [1974.], str. 28.

²³⁶ Usp. Rakonić, 2008., str. 157.

proroka Ilije i Mojsija koja više naginju slikarskim rješenjima nego iluzioniranoj skulpturi. Sv. Ilija predstavlja prefiguraciju Uzašašća, a Mojsije je navjestitelj Mesije. Modelacijom tijela likova prevladavaju konture što upućuje na izradu prema grafičkom predlošku. Oltar Uzašašća Gospodnjega stilski se može definirati kao kasnobarokno rješenje zbog iluzioniranog okula i središnjeg dijela, girlanda, mramorizacije i akromatske pozadine, a bitno je napomenuti da kao ornament rabi akant, a ne *rocaille*.

Drveni i polikromirani oltar sv. Obitelji (slika 76.) iz oko 1900. godine nalazi se na strani Poslanice, a prema Janku Barlèu (1911.) nabavljen je iz župne crkve u Velikoj Gorici.²³⁷ Tip oltara je *Rahmenretabel* odnosno retabl okvir koji je proširen zonom predele s ukladama u kojima se nalaze kanonske tablice. Okvir je zaključen šiljastim lukom i bočnim fjalama koji evociraju gotički stil i time ovaj oltar pripada razdoblju produkcije negotičkih oltara u drugoj polovini XIX. stoljeća.²³⁸ Altaristika i ornamentacija podsjeća na majstora Štrukelja i njegove oltare u kapeli sv. Vida u Mraclinu.²³⁹ Oltarna pala sv. Obitelji je simetrične kompozicije i prikazuje posjednutu sv. Anu i sv. Joakima te malu Mariju kako stoji između njih u trijemu rastvorenim s dva veća otvora. Iznad Marije su ploče s deset Božjih zapovijedi, a iza otvora se naslućuje krajolik. Geometrijsko popločenje nije u potpunosti uvjerljivo naslikano. Smatralo se da bi autor ove slike mogao biti Marko Antonini koji je radio na zidnom osliku župne crkve u Velikoj Gorici iz koje je oltar prebačen u Veliku Mlaku,²⁴⁰ ali je nakon restauracije otkriven slikar i godina izrade o čemu svjedoči potpis akademskog slikara Spire Milanesea i datacija u 1901. godinu te se radi o dosad neobjavljenom podatku.

U niši podno trijumfalnog luka gdje je nekoć stajao kip Krista vezanog za stup, ukraden 1981. godine, danas se nalazi malo raspelo i minijaturni kip Gospe Lurdske.²⁴¹

Oslik tabulata i drvenih stijena kapele

Oslik tabulata i drvenih stijena kapele osim figuralnih prikaza svetaca i svetica Katoličke crkve obiluje i florealnim i vegetabilnim motivima nastao je vjerojatno u razdoblju između 1749.

²³⁷ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 215.

²³⁸ Usp. Matej Matošin, »Oltar sv. Ane (Sv. Obitelji)«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 158–162 (159).

²³⁹ Isto, str. 163.

²⁴⁰ Autor navodi da se glavne značajke ove slike mogu približiti dometima Marka Antoninija, osobito zidnim slikama u župnoj crkvi Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini. Vidi: Matošin, 2008., str. 161.

²⁴¹ Kip je ukraden zajedno sa drvenim skulpturama svetica s glavnog oltara. Autorica prenosi prijavu Ladislava Loine i konzervatora Branka Lučića Sekreterijatu javne sigurnosti. Vidi u: Ana Petković, »Krist vezan za stup«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 195–198 (195).

i 1759. godine, odnosno 1720. i 1749. godine.²⁴² Na tabulatu svetišta i lađe prevladavaju cvjetni motivi, a na stijenama figuralne prikaze nadopunjavaju slikane vaze s cvijećem iznad kojih anđeli nose girlande. Tim čisto ornamentalnim oslicima prevladava puna i izražajna linija, a cvjetni motivi naslikani su u ekspresivnom, pučkom izrazu te se za rijetke primjerke može tvrditi da se radi o realističnom prikazu. Oslik Bogorodice zaštitnice (njem. *Schutzmantelmadonna*) (slika 77.) nalazi se na sjevernoj strani svetišta, točnije iznad ulaza u sakristiju. Djeluje kao štafelajna slika u iluzioniranom okviru oblika kartuše (*quadro riportato*). Bogorodica, kompozicijski naglašena kao snažna vertikala u središnjoj osi prikaza svojim plaštem zaogrнула je vjernike koji kleče, a dva anđela ju krune. Usporedba veličine Bogorodice i vjernika koje štiti svjedoči o primjeni hijerarhijske perspektive. Oslikom prevladavaju linije od kojih do izražaja najviše dolaze one obrisne te su svi likovi plošno riješeni, bez uvjerljivog dojma dubine i pozadine. Pretpostavka jest da je ovaj oslik nastao prema nekom ranijem grafičkom predlošku, a s obzirom da je prikaz u Velikoj Mlaci nastao u XVIII. stoljeću, primijenjeni ikonografski tip moguće je smatrati arhaičnim. Prikaz sv. Andrije apostola nastao je prije ili oko 1749. godine i nalazi se u svetištu, na strani Poslanice.²⁴³ Oslik je smješten u iluzionirani ovalni okvir, a samim likom apostola ponovno dominira linija dok je boja kao likovno sredstvo sekundarna. Smatra se da je lik sv. Andrije nastao prema nekom grafičkom predlošku u takozvanom grafičkom lancu kojemu je pak uzor bila skulptura istoga sveca pod kupolom bazilike sv. Petra u Rimu, autora Francesca Duquesnoya, što se najviše prepoznaje u načinu na koji sv. Andrija drži križ.²⁴⁴ Ispod *quadro riportato* s prikazom sv. Andrije nalazi se još jedan iluzionirani okvir ovalnog oblika sa središnjm prikazom sv. Mateja evanđelista. Prikazan je u karakterističnoj ikonografiji kako drži knjigu u društvu krilatog anđela. Ovim oslikom opet u potpunosti dominira linija i crtež, likovi su plošno i nevješto proporcijски riješeni bez trodimenzionalnog dojma. Prikazi ostalih evanđelista sv. Marka, sv. Luke i sv. Ivana također se nalaze u svetištu i likovno su riješeni na sličan način kao i opisan prikaz sv. Mateja ujedno poštujući tradiciju ikonografije prikaza. U vlastitom iluzioniranom okviru oblika vertikalno postavljene kartuše nalazi se prikaz Bogorodice od Bezgrješnoga Začeca (lat. *Immaculata conceptio*) (slika 78.) koji prikazuje Bogorodicu u frontalnom i kontrapostnom stavu kako stoji na mjesecu, u lijevoj ruci drži ljiljane, desnica joj je položena na grudi, a stopalima pritišće zmiju. Oslik je nastao u XVIII. stoljeću, ali svojom

²⁴² Đurđica Cvitanović smatra kako je većina oplata florealnih motiva nastala ranije od onih s figuralnim prikazom. Usp. Cvitanović, 1976./ 1977., str. 166.

²⁴³ Đurđica Cvitanović tvrdi da su oplata s oslikom evanđelista nastali između 1730. i 1735. godine i rad su istog majstora. U monografiji kapele sugerira se da su ti oslici vjerojatno nastali oko 1749. godine. Vidi u: Cvitanović, 1976./ 1977., str. 171.; Tatjana Ratkajec, »Sv. Andrija apostol«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008.a, str. 205–207 (205).

²⁴⁴ Usp. Ratkajec, 2008.a, str. 207.

ikonografijom podsjeća na ranija rješenja iz XVII. stoljeća.²⁴⁵ Prikaz sv. Jurja koji ubija zmaja nalazi se također u svetištu u svom iluzioniranom ovalnom okviru. Mladi vojnik sv. Juraj kopljem probada zmaja te iako prikazom dominira crtež i linija (pogotovo konture), a proporcije su nevješto riješene ovaj prizor djeluje dinamičnije od ostalih oslika u svetištu, što je naglašeno u vijorenju plašta sv. Jurja i pokretu propetoga konja. Na južnoj strani svetišta je slika Sv. *Ivan Nepomuk* (slika 78.) koja je nastala između 1749. i 1759. godine, za vrijeme jedne od baroknih obnova.²⁴⁶ Ova slika je veličinom sveca i crtežom različita u odnosu na ostale slike u svetištu koje su nastale u isto vrijeme. Poštuje se karakteristično ikonografsko rješenje sveca (osim svetokruga od pet zvijezda koji je ovdje izostavljen) koji postaje iznimno popularan u poslijetridentsko vrijeme kao čuvar ispovjedne tajne, a u ovom slučaju smješten je u prostor iluzionirane niše koja nije najvještije naslikana, dok sam lik daje naznake sniženoga očišta (tal. *dal sotto in su*). Prvi prikaz u brodu crkve na strani Poslanice prikazuje sv. Apoloniju (slika 79.) koja se nalazi u iluzioniranom okviru oblika kartuše. Prikazana je frontalno u visini do iznad koljena, obavijena debelom, crvenom draperijom plašta kako u desnoj ruci drži kliješta, a u lijevoj palmu mučeništva. Kao i na već opisanim prikazima slikom dominira linija kao oblikovno sredstvo što pridodaje naglašenoj plošnosti lika. Tik do spomenute svetece nalazi se prikaz sv. Petra u molitvi (slika 79.) u iluzioniranom, ovalnom okviru. Osim dominacije linije ističe se i snažna torzija svečeva tijela prikazanog u punoj figuri. Iako je pozadina sugerirana na opširniji način nego u ostalim prikazima, ona je poprilično neuvjerljiva s problematičnim perspektivnim skraćenjima i osjećajem za dubinu. Svojevrsnu ikonografsku rijetkost u kontekstu hrvatske povijesnoumjetničke baštine predstavlja prikaz sv. Kümmernisse (slika 80.). Okrunjena bradata svetica raspeta na križu flankirana je s lijeve strane guslačem kojem dobacuje svoju zlatnu cipelicu, a s desne strane sklopljenih ruku kleči svećenička figura, najvjerojatnije tadašnji župnik Matej Basarević koji je i naručio ovu sliku čemu svjedoči natpis *ex voto*.²⁴⁷ Opet prikazom dominira crtež s neuvjerljivim perspektivnim skraćenjima, ali naznaka baroka vidljiva je u sceničnom rješenju prostora u kojem se ističu zastori koji s gornje i bočnih strana uokviruju prizor. Dva prikaza u brodu crkve na strani Evandjelja (slika 81.) prikazuju narativne scene mučeništva sv. Barbare opisane u *Zlatnoj legendi* Jacobusa de Voragine. Prvi je *Glavosjek* sv. *Barbare* u iluzioniranom, razvedenom okviru koja prikazuje trenutak prije smaknuća kada s lijeve strane njezin otac Dioskur zamahuje mačem, a s desne strane sveticu pridržava namjesnik

²⁴⁵ Više o ikonografskim rješenjima XVII. i XVIII. stoljeća vidi u: Maja Dugopoljac, »Bezgrješno začecje«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 222–225.

²⁴⁶ Usp. Cvitanović, 1976./1977., str. 166.

²⁴⁷ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 220–221.; Sunčana Habek, Kristina Jančec, »Sv. Kümmermissa«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 240–243 (241).

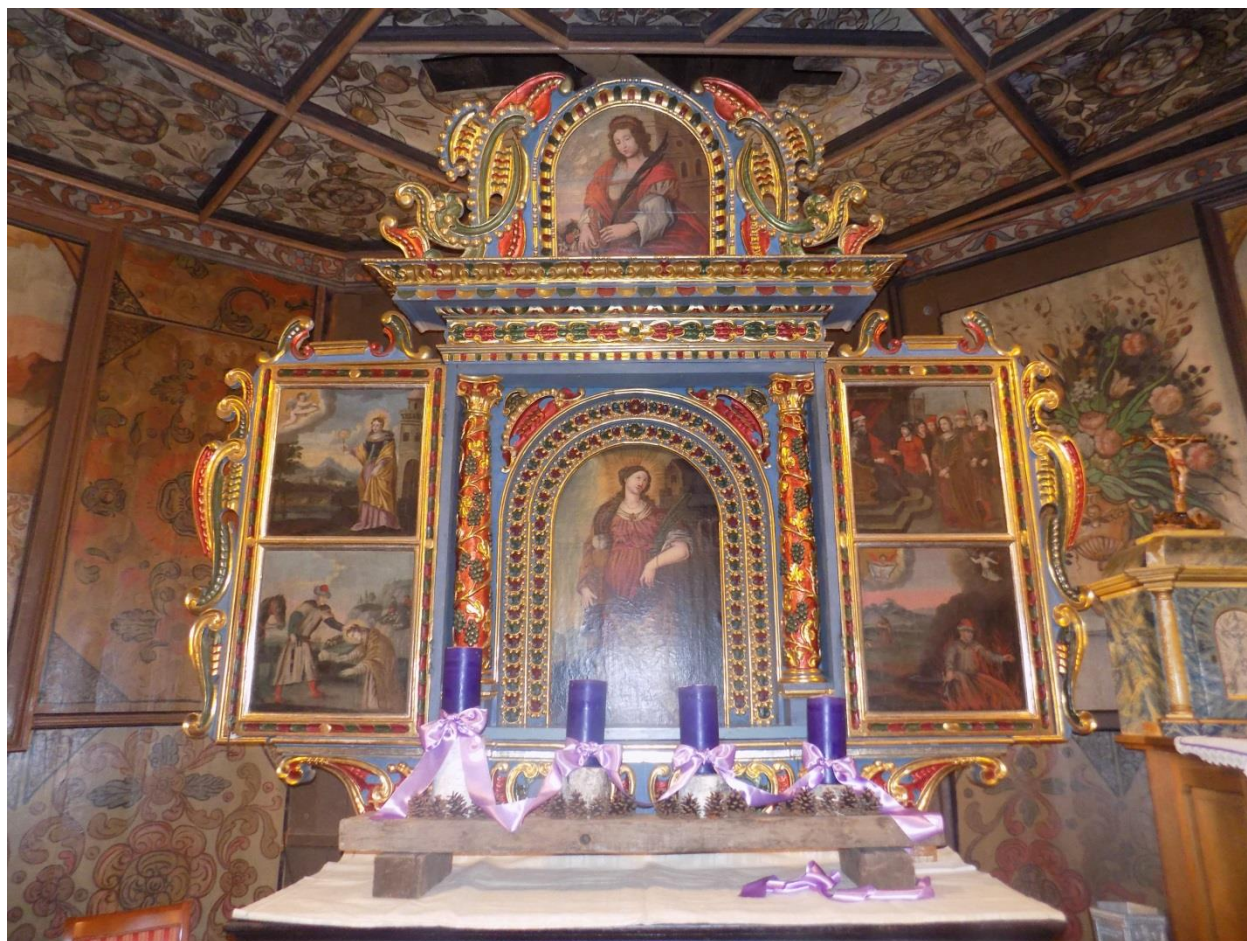
Marcijan. Crtež igra veliku ulogu u oblikovanju, svetica je prikazana u snažnoj torziji tijela, a cijeli je prizor izrazito dramatičan. Sljedeći prizor u okviru istoga oblika i oblikovnih rješenja kao i prethodni je *Smrt sv. Barbare i kazna oca mučitelja* koja prikazuje trenutak neposredno nakon smaknuća. Na desnoj strani prikazani su kažnjeni otac Dioskur, anđeo koji drži kalež s hostijom i mrtvo tijelo obrubljene glave sv. Barbare, a na lijevoj strani je kula. *Smrt sv. Franje Ksaverskog* (slika 82.) naslikana je na strani Poslanice u slikanom ovalnom okviru i prikazuje dijagonalno položen i maniristički izduljen lik umirućeg sveca na slami pod ruševnom sjenicom na obali, dok se na pučini vidi jedrenjak. Uzori za prikaz ovog popularnog poslijetridentskog sveca mogu se pronaći u isusovačkoj crkvi S. Andrea al Quirinale na oltarnoj pali Giovannija Battiste Gaullija zvanog Il Baciccio koji pak svoj uzor pronalazi u skulpturi *Bl. Ludovica Albertoni* Gianlorenza Berninija.²⁴⁸ Između ovog prvotnog uzora i prikaza u kapeli u Velikoj Mlaci zasigurno se nalazila grafika što se vidi u obrnutoj impostaciji velikomlačkog sv. Franje.²⁴⁹ Zasigurno istog autora dijele prikazi sv. Marije Magdalene i sv. Agneze (slika 82.) kojima također dominira crtež, a ujedno poštuju tipična ikonografska rješenja svetica prikazanih s alabasternom posudom s pomašću, raspelom i lubanjom odnosno janjetom i palmom mučeništva. Posljednji figuralni prikaz broda na strani Evanđelja je *Raspeti Krist* (slika 82.) kojim opet dominira linija sa suženim odabirom boja, a sunce pravde koje upotpunjuje prizor smatra se elementom kojim su isusovci nakon Tridentskoga sabora (1545. – 1563.) htjeli potaknuti vjeru među pukom.²⁵⁰ Posljednji oslik je onaj na sredini trijumfalnog luka i zasigurno je nastao u XXI. stoljeću. Radi se o prizoru Posljednje večere koja svojom kompozicijom, smještajem likova i samim prostorom u kojem se večera odvija neodoljivo podsjeća na istoimenu zidnu sliku Leonarda da Vincija u crkvi Santa Maria delle Grazie u Milanu s kraja XV. stoljeća.

²⁴⁸ Usp. Cvetnić, 2007., str. 90–91.; Tatjana Ratkajec, »Smrt sv. Franje Ksaverskoga«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008.b, str. 253–255 (255).

²⁴⁹ Usp. Ratkajec, 2008.b, str. 256.

²⁵⁰ Usp. Josipa Lukinović, »Raspeti Krist«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 261–263 (263).

SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA VELIKA MLAKA

Slika 74. Velika Mlaka, župna crkva sv. Barbare; Oltar sv. Barbare (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

Slika 75. Velika Mlaka, župna crkva sv. Barbare; Iluzionirani oltar Uzašašća Gospodnjega (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

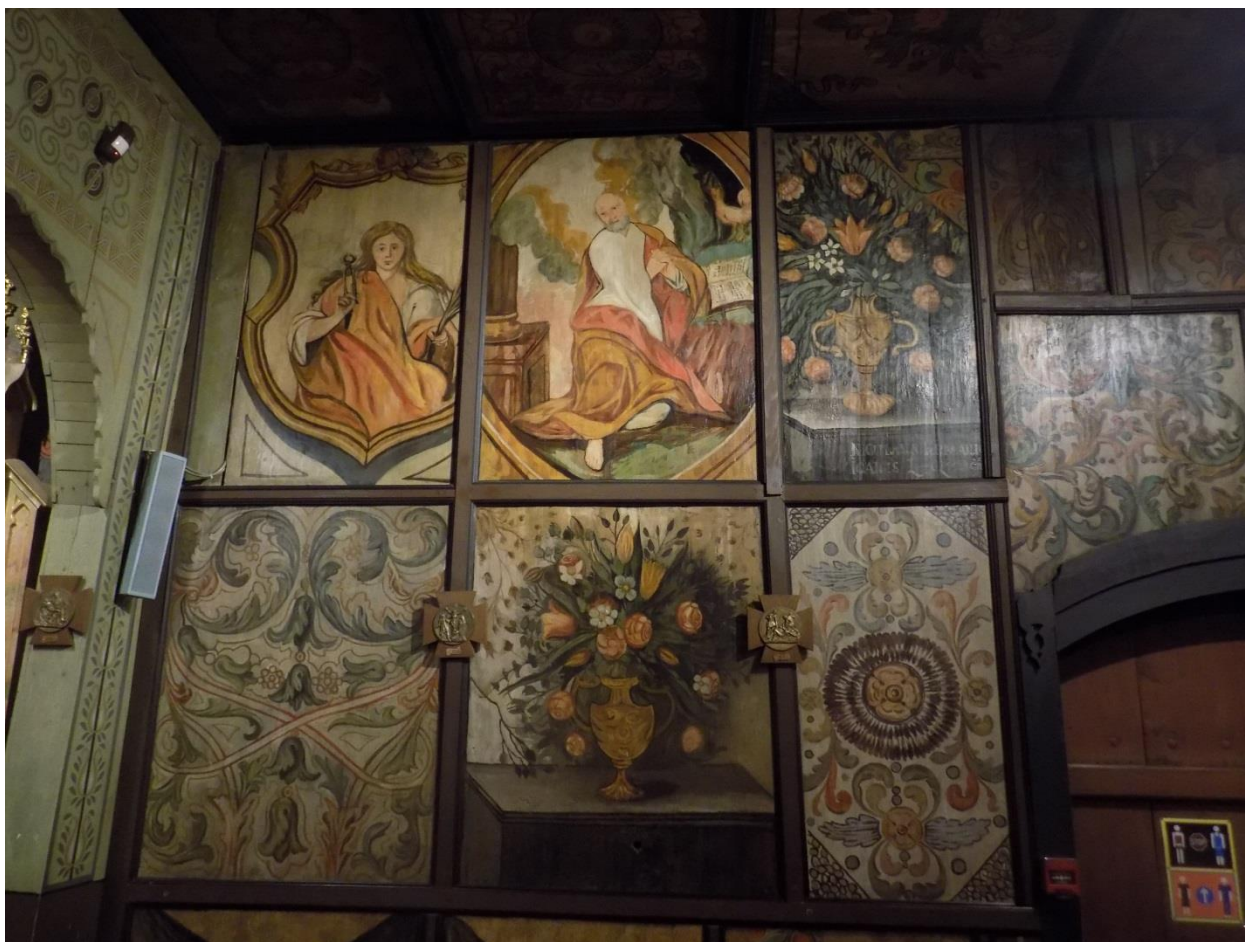
Slika 76. Velika Mlaka, župna crkva sv. Barbare; Oltar sv. Obitelji (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

Slika 77. Velika Mlaka, župna crkva sv. Barbare; Oslik Bogorodica Zaštitnica (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

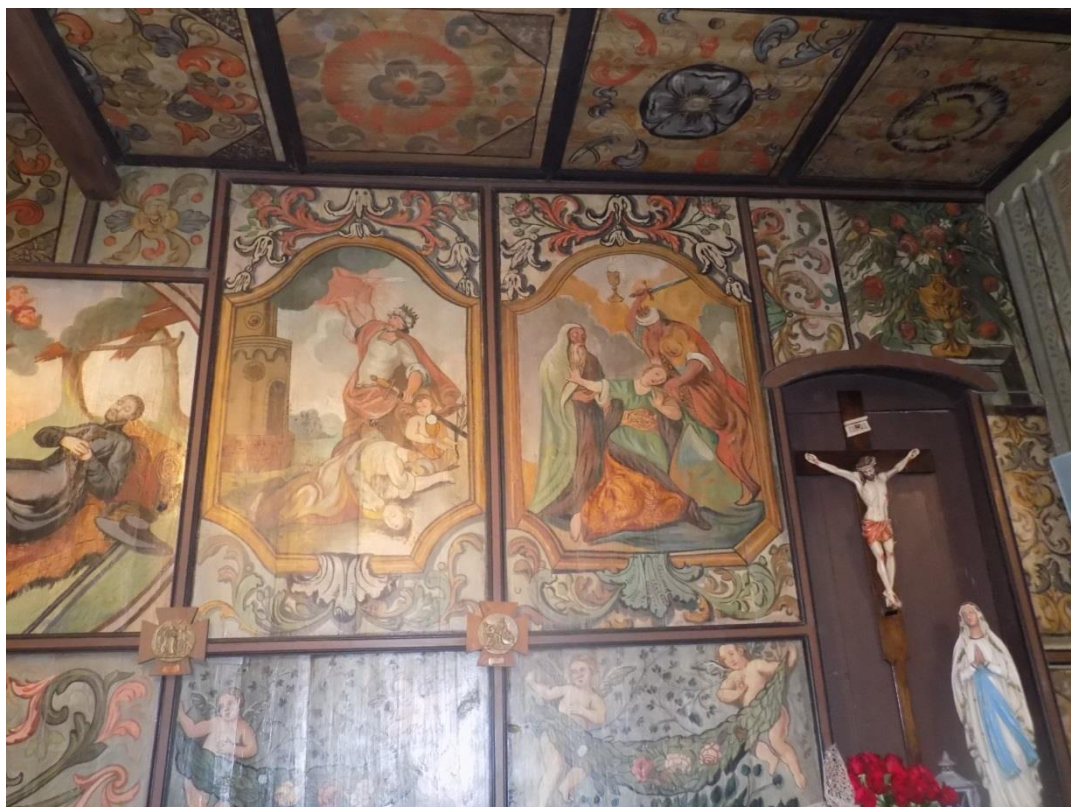
Slika 78. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Oslik s prikazom Bogorodice od Bezgrješnog Začeca, sv. Ivana Napomuka i sv. Ivana evangelista (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

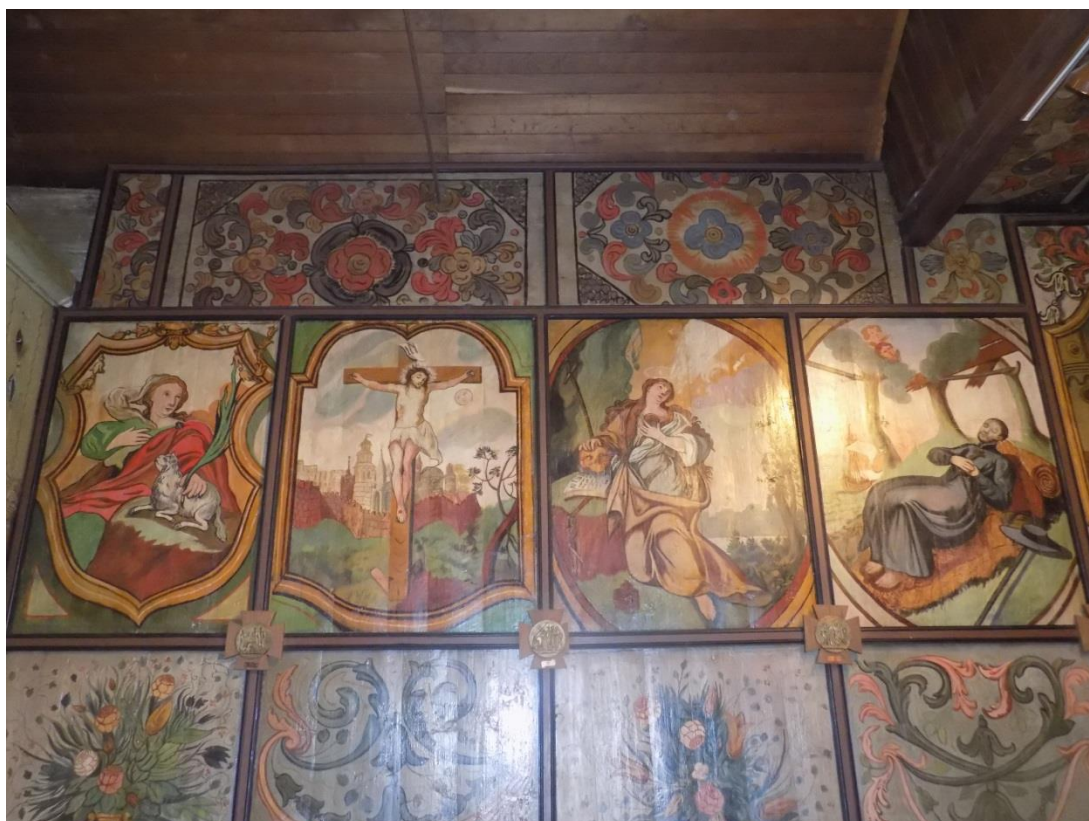
Slika 79. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Oslík s prikazom sv. Apolonije i sv. Petra u molitvi (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

Slika 80. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Oslík s prikazom sv. Kümernisse (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

Slika 81. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Oslík s prikazima Glavosjeka sv. Barbare (desno) i Smrt sv. Barbare i kazna oca mučitelja (lijevo) (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

Slika 82. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Oslík s prikazom (s lijeva na desno) sv. Agneze, Raspetog Krista, sv. Marije Magdalene i Smrti sv. Franje Ksaverskoga (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

14. ŽUPA VUKOVINA

Vukovina je naselje koje pripada pod Grad Veliku Goricu i nalazi se jugoistočno od istog. Kroz naselje prolazi državna prometnica Zagreb-Sisak. Istočno od Vukovine je selo Kuče, a južno Mraclin i zatim Buševac.

Župa Vukovina danas osim župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije obuhvaća i filijalne kapele sv. Fabijana i Sebastijana u Kučama, sv. Vida u Mraclinu, sv. Ivana Krstitelja u Buševcu i sv. Petra u Rakitovcu.

Župa se prvi puta spominje u popisu arhiđakona Ivana Goričkog (1334.) sa sjedištem u Starom Čiču i župnom crkvom posvećenom sv. Jurju, kao »ecclesia beati Georgii in Chicam.«²⁵¹ Na samom kraju XVIII. stoljeća župna crkva sv. Jurja gubi status župne crkve koju pak preuzima obližnja vukovinska crkva te postaje filijalnom kapelom, a naposljetku se sredinom XIX. stoljeća i napušta.²⁵² Na njenom mjestu je 1969. godine podignuta kapelica u čast Raspetome Kristu i sv. Jurju mučeniku.²⁵³

14.1. ŽUPNA CRKVA POHODA BLAŽENE DJEVICE MARIJE

Izgradnja nove župne crkve pod patronatom obitelji Erdödy započinje krajem XVIII. stoljeća kada postaje jedno od poznatih marijanskih hodočasničkih središta na području sjeverozapadne Hrvatske za koje postoje pisana svjedočanstva da su se na njezin zagovor događala čuda, a poklonjeni su joj i brojni zavjetni darovi.²⁵⁴ Često se u literaturi isticalo da je ovaj tip tlocrta nagovještaj klasicizma,²⁵⁵ ali Dubravka Botica (2012.) smatra da »u oblikovanju prepoznamo snažno prisutnu baroknu tradiciju, a ne klasicizam, niti njegovu specifičnu srednjeeuropsku inačicu kasnobaroknoga klasicizma. Stariji zvonik, kao i tretman pročelja, trodijelna razdioba prostora (ulazno polje, brod, svetište) nastavak su tradicije sakralne gradnje

²⁵¹ Buturac, 1984., str. 68.

²⁵² Sanja Cvetnić, »Likovna i graditeljska baština župe Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini i povijesne župe sv. Jurja u Starom Čiču/ Staro Čiče«, u: *Župa Pohoda Blažene djevice Marije Vukovina: povijest baštine i pastoralni rad*, (ur.) Ljubica Pernar-Robić, Sanja Cvetnić, Vukovina: Župa Pohoda Blažene djevice Marije, 2005., str. 85–90 (88).

²⁵³ Na mramornoj ploči u kapelici piše sljedeće: »OVA JE KAPELICAPODIGNUTA/ 1969. GOD U ČAST/ ISUSU KRISTU RASPETOME/ I SV. JURAJU MUČENIKU/ NA ISTOM JE MJESTU POSTOJALA/ KROZ 750 GOD. ŽUPNA CRKVA/ SV. JURAJA/ GOD. 1799 ŽUPNOM CRKVOM/ POSTAJE PROSTENIŠTE MAJKE/ BOŽJE U VUKOVINI/ OVU KAPELICU PODIGOŠE NA SPOMEN PROPALJE ŽUPNE CRKVE/ JURAJ MAKAREVIĆ UPR. ŽUPE/ I SELJANI STAROG ČIČA.«

²⁵⁴ Više o pisanim svjedočanstvima vidi u: Cvetnić, 2005., str. 94–95.

²⁵⁵ Vidi u: Horvat, 1982., str. 62.; Horvat, 1961., str. 151.; Đurđica Cvitanović, »Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja«, u: *Sveti Trag: devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994*, (ur.) Tugomir Lukšić, Ivanka Reberski, Zagreb: MGC Muzeja Mimara, 1994., str. 234–270 (251).

baroknog razdoblja.«²⁵⁶ U periodu početka XIX. stoljeća bila je opremljena baroknim oltarima iz stare crkve – glavni oltar sa starijim kipom čudotvorne Djevice i bočni oltari sv. Trojstva i sv. Marije Magdalene.²⁵⁷ Današnji inventar potječe s kraja XIX. i početka XX. stoljeća.

14.1.1. LIKOVNA BAŠTINA

Zidni oslik

Zidni oslik djelo je slikara Marka Antoninija iz 1893. godine.²⁵⁸ Figuralni slikovni prikaz prevladava u svetištu crkve odnosno na svodu oblika češke kape i u kupoli glavnoga broda. Svod oblika češke kape sadrži središnji, kružni prizor uokviren bordurom koji prikazuje Presv. Trojstvo u oblacima (slika 83.), na lijevoj strani nalazi se Isus Krist koji drži križ u ruci, na desnoj strani je Bog Otac prikazan kao starac duge sijede brade, a iznad njih lebdi golubica Duha Svetoga. U kutovima svoda i svaki u svom medaljonu sa zlatnom pozadinom prikazana su četiri crkvena oca – Augustin, Ambrozije, Jeronim i Grgur Veliki.

Kupola glavnoga broda prikazuje sjedeće figure dvanaestorice apostola (slika 84.). Svaki apostol je prikazan je zasebnom okviru uspravno postavljena pravokutnika, a između svakog okvira je izduženi vegetabilni ornament koji podsjeća na stilizirani klas žita i stilizirani motiv vinove loze. Prikazani su sv. Andrija, sv. Matija, sv. Šimun, sv. Toma, sv. Juda Tadej, sv. Jakov mlađi, sv. Bartolomej, sv. Filip, sv. Jakov stariji, sv. Ivan, sv. Matej i sv. Šimun Kanaanac. Apostoli se nalaze pod oslikom nebeskoga svoda modre boje ispunjenog zlatnim zvijezdama.

Ispod kupole, a iznad bočnih oltara nalaze se dva zidna oslika u polukružno zaključenim okvirima s prizorima iz života Marijina (slika 85.). Iznad oltara Duha Svetoga (strana Poslanice) nalazi se prizor *Susret Marije s Elizabetom*, a iznad oltara sveta Tri kralja (strana Evanđelja) je prizor *Navještenja*. Prvi prikaz prikazuje susret Marije s Elizabetom čijom kompozicijom prevladavaju vertikale njihovih tijela u poluprofilu u središnjoj osi, ali i zidana arhitektura na lijevoj strani prostornoga opisa. Elizabeta je odjevena u zelenu halju s bogatim crvenim plaštom, a Marija u ružičastu halju i modri plašt. Marija pruža svoju desnu ruku, a Elizabeta lijevu. Žene

²⁵⁶ Dubravka Botica, »Recepcija Panteona u arhitekturi baroknog razdoblja – S. Maria Rotonda kao uzor za marijanske crkve u srednjoj Europi«, u: *Metamorfoze mita: mitologija u umjetnosti od srednjeg vijeka do moderne*. Zbornik radova znanstvenog skupa »Dani Cvita Fiskovića« održanog 2010.godine, (ur.) Dino Milinović, Joško Belamarić, Zagreb: Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2012., str. 105–119 (113).

²⁵⁷ Usp. Cvetnić, 2005., str. 101.

²⁵⁸ Podatke iz spomenice vidi u: Cvetnić, 2005., str. 103.

zauzimaju prvi prostorni pojas, arhitektura drugi, a krajolik sa stablima i modrim nebom posljednji, treći prostorni pojas. Prikaz Navještenja u središtu prikazuje klečeću i frontalnu Mariju sklopljenih ruku, a s lijeve strane je arkandeo Gabrijel u profilu. Iznad njih leti golubica Duha Svetoga, a u pozadini su samo blijede naznake krajolika i arhitekture.

Oltari i kipovi

Trodijelni glavni oltar (slika 86.) sadrži devet skulptura i djelo je tirolskog kipara i altarista Ferdinanda Stuflessera iz 1904. godine.²⁵⁹ Ferdinand Stuflesser (St. Ulrich 1855. – 1926.) je bio kipar iz St. Urlica, u doline Gröden, u južnom Tirolu koji svoju radionicu u rodnom mjestu osnovao 1875. godine te svojim skulpturama i oltarima opskrbljivao područje Habsburške Monarhije, pa tako i kontinentalne Hrvatske.²⁶⁰ Vukovinski glavni oltar izrađen je u drvu te polikromiran i pozlaćen. Oltarna arhitektura je ornamentirana pozlaćenim, vegetabilnim motivima koji su ugravirani ili aplicirani. U povišenoj, središnjoj niši zaključenoj oblim lukom nalazi se starija, barokna skulptura iz XVII. stoljeća koja prikazuje Mariju kao Nebesku Kraljicu – okrunjenu sa žezlom u jednoj ruci dok u drugoj ruci drži malog Isusa koji također ima krunu na glavi, a u lijevoj ruci drži vladarsku jabuku. Taj ikonografski tip karakterističan je za srednju Europu, posebice za područje današnje Austrije. Ta skulptura flankirana je dvjema manjim skulpturama anđela adoranata koje su nastale u sklopu izrade novog oltara. U bočnim nišama nalaze se skulpture Bogorodičinih roditelja sv. Ane i sv. Joakima zaključene također oblim lukom i zabatom. Sv. Ana čita knjigu koju drži u rukama, a sv. Joakim prikazan je kao starac koji u desnoj ruci drži štap, a u lijevoj posudu s dvije golubice. Pozadina niša je u gornjem dijelu oslikano nebo, a u donjem dijelu oslikana draperija. Predelu oltara krase četiri reljefa koji se nalaze unutar manjih niša, a predstavljaju simboličke prikaze sakramenata. Prikazani sakramenti su: Ženidba prikazana kao rukovanje iznad kojeg je križ iz kojeg izlaze zrake svjetlosti, Svećenički red koji je prikazan kao ključevi Crkve iznad kojih je golubica Duha Svetoga, zatim reljef krštenja na kojem je prikazana posuda s pomašću, a iznad je križ te posljednji reljef predstavlja Sv. potvrdu. Posebno je istaknut tabernakul flankiran s dva anđela adoranta ispod kojih su reljefi sa simboličkim prikazima sakramenata Pokore i Posljednje pomasti. Tabernakul ima nišu u kojoj se nalazi pacifikal s trolisnim završetkom krakova križa, a na svojevrsnom zabatu tabernakula se nalazi oslik Veronikina rubca. Kipovi su proporcionalno točni i nema naglašene patetike u njihovim izrazima lica i pokretima što objašnjava i Irena Kraševac (2003.):

²⁵⁹ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 269.; Kraševac, 2003., str. 234.; Kraševac, 2005., str. 201.; Cvetnić, 2005., str. 101.

²⁶⁰ Usp. Kraševac, 2005., str. 70–73, 276.

»[...]sukladno duhu vremena [Ferdinand Stuflesser] nastoji prenijeti objektivnu čistoću izraza i religijski duh pod utjecajem nazarenskoga stila.«²⁶¹

Oltar sv. Tri kralja (slika 87.) nalazi se na strani Evanđelja i stilski je podudaran s glavnim oltarom, također djelo Ferdinanda Stuflessera, ali iz 1907. godine.²⁶² Također je trodijelan s oblim lukovima i povišenim središnjim dijelom. U niši središnjeg dijela oltara nalazi se reljef Poklonstva kraljeva koji se s Bogorodicom i Djetetom nalaze u prvom prostornom pojasu. Iza njih stoji sv. Josip, a pozadina uključuje arhitekturu prikazanu u skraćenoj perspektivi i krajolik s palmom. Svi likovi su prikazani u profilu, osim sv. Josipa i Djeteta koji su prikazani frontalno. U malenoj niši na zabatu središnjeg dijela oltara nalazi se skulptura sv. Jurja. U bočnim nišama nalaze se skulpture sv. Katarine i sv. Barbare. Na vratašcima tabernakula je reljef sa simboličkim prikazom Euharistije. Na antependiju oltara su dva reljefa s prikazima Sv. *Tri kralja promatraju zvijezdu* i *Herod šalje kraljeve u Betlehem*. Oltarna arhitektura je polikromirana s ugraviranim ili apliciranim pozlaćenim, vegetabilnim ornamentima.

Oltar Duha Svetoga (slika 88.), istoga autora i godine izrade kao oltar sv. Tri kralja, nalazi se na strani Poslanice i stilski je podudaran s glavnim i drugim bočnim oltarom. Trodijelan je s oblim lukovima niša i povišenim središnjim dijelom. U niši središnjeg dijela nalazi se reljef Silaska Duha Svetoga s Bogorodicom u sredini okruženom apostolima na koje silaze plameni jezici Duha Svetoga koji je uprizoren kao golubica u gornjem dijelu reljefa. Ta scena se odvija u unutrašnjem prostoru što je lijepo dočarano prozorima i dijelom stropa u pozadini. U malenoj niši na zabatu središnjeg dijela nalazi se skulptura sv. Lucije koja na pladnju drži prepoznatljivi atribut – svoje oči. U bočnim nišama su skulpture sv. Ćirila i sv. Metoda s biskupskim mitrama. Antependij oltara oslikan je kerubinskim glavicama i zakriva Božji grob.

Kip Srca Isusova (slika 89.) autora Josefa Riefessera, tirolskog drvorezbara, iz 1910. godine nalazi se na konzoli podno trijumfalnoga luka na strani Poslanice.²⁶³ Frontalni Krist ruke polaže na srce na sredini prsa i pogled mu je usmjeren prema vjernicima što olakšava njegov povišeni smještaj. Odjeven je u bijelu halju i crveni plašt dubokih nabora draperije i pozlaćenih obruba. Do izražaja najviše dolaze njegove ruke, koščato modelirane s ranama od čavala. Na istoj strani, u neposrednoj blizini kipa Srca Isusova je poprsje bl. Alojzija Stepinca od željeznog lima, djelo akademskog kipara Mladena Mikulina o čemu svjedoči njegov potpis na postolju kipa.

²⁶¹ Usp. Isto, str. 236.

²⁶² Usp. Cvetnić, 2005., str. 108.

²⁶³ Usp. Cvetnić, 2005., str. 102.; Kraševac, 2005., str. 201.

Propovjedaonica

Balkon propovjedaonice (slika 90.) ima pet strana s pripadajućim reljefima, a cjelina je stilski analogna s glavnim oltarom i dva bočna oltara Ferdinanda Stuflessera. U lučno zaključenim poljima na stranicama balkona reljefno su prikazani: sv. Marko s lavom, sv. Luka s volom, Krist sa knjigom u ruci u kojoj je napisano prvo i posljednje slovo grčkog alfabeta odnosno slova Λ i Ω koji označavaju početak i kraj, sv. Matej s anđelom i sv. Ivan s orlom. Donju plohu baldahina propovjedaonice krasi reljef golubice Duha Svetoga, a na vrhu baldahina nalazi se skulptura Mojsija koji u rukama drži deset Božjih zapovijedi. Izradio ju je također Ferdinand Stuflesser 1907. godine.²⁶⁴

Vitraji

Vitraji se nalaze iznad bočnih oltara i flankiraju dva zidna oslika s prizorima *Susret Marije s Elizabetom* i *Navještenje*. Na strani Poslanice nalaze se vitraju posvećeni sv. Antunu Padovanskom i sv. Vidu (slika 91.), a na strani Evanđelja su vitraju posvećeni sv. Petru i sv. Pavlu te bl. Alojziju Stepincu (slika 92.).

Sv. Antun Padovanski prikazan je u klečećem stavu s djetetom Isusom na vrhu drvenog klečala. Obasjani su zrakama svjetlosti koje izlaze iz golubice Duha Svetoga. Vitraj posvećen sv. Vidu prikazuje sveca sklopljenih ruku na molitvu u kotlu, na desnoj strani je rimski vojnik, a na lijevoj muškarac koji pali vatru ispod kotla. U pozadini se vidi veduta mraclinske kapele.

Vitraj posvećen sv. Petru i sv. Pavlu prikazuje dva sveca u poluprofilu, pogleda uprtih u promatrače. Nose svoje karakteristične attribute, a središtem kompozicije dominira križ iz kojeg izlaze zrake svijetla. Vitraj s prikazom bl. Alojzija Stepinca osim blaženika prikazuje još malenog dječaka u njegovu društvu.

Još dva vitraja krasi ovu crkvu, jedan je na glavnom ulazu gdje se iznad vrata nalazi polukružni vitraj s napisom »IHS«, a drugi je u svetištu crkve i prikazuje sv. Jurja koji ubija zmaja. Crteže za vitraje izvela je Sandra Krnjajić-Šabat, a sama izrada je djelo Branka Čolovića Pulskog iz 1996. – 1997. godine.²⁶⁵

²⁶⁴ Sanja Cvetnić prenosi podatke o nabavci bočnih oltara i propovjedaonice iz župne spomenice. Usp. Cvetnić, 2005., str. 108.

²⁶⁵ Usp. Cvetnić, 2005., str. 108.

14.2. FILIJALNA KAPELA SV. IVANA KRSTITELJA (SV. APOSTOLA), BUŠEVEC

Drvena kapela sv. Ivana Krstitelja, nekoć zvana i sv. Apostola postojala je zacijelo još sredinom XVII. stoljeća što se vidi u sačuvanom kaležu iz 1653. godine koji je bio u vlasništvu kapele.²⁶⁶ U današnjem obliku podignuta je 1768. godine s tim da se smatra da je dio svetišta s oslikom na stijenama i svodom preostao iz starije građevine.²⁶⁷ Natpis u kapeli svjedoči i o njezinoj obnovi 1907. godine.²⁶⁸ Đurđica Cvitanović (2008.) piše da se radi o baroknoj drvenoj kapeli koja svoj uzor pronalazi u zidanoj gradnji toga razdoblja, a koja će utjecati i na postbaroknu izgradnju drvenih kapela.²⁶⁹

14.2.1. LIKOVNA BAŠTINA

Zidno slikarstvo

Oslikani zidovi prikazuju prizore iz Evandjelja, odnosno iz Kristova života kao što su Krist u Getsemanskom vrtu, Bičevanje Krista i Raspeće, zatim svece-zaštitnike poput sv. Martina, sv. Katarine, sv. Jurja i sv. Margarete i kultova kao Srce Isusovo i Srce Marijino. Poseban i rijedak prizor je *Rastanak apostola* (slika 93.) u kojem se pozdravljaju dvojica po dvojica apostola koji odlaze propovijedati evanđelje u Kristovo ime. Anđela Horvat (1982.) datira ove oslike u kraj XVII. stoljeća i prvu polovinu XVIII. stoljeća te ih određuje kao rustificirano figuralno slikarstvo ekspresivnog i naivnog izraza.²⁷⁰ Sanja Cvetnić (2005.) cjelokupni oslik uspoređuje s gotičkim ostvarenjima, što se najviše vidi u velikim očima i zarumenjenim obrazima mlađih apostola koji kao da se ugledaju na tzv. lijepe Madonne (njem. *Die Schöne Madonna*) koje su bile omiljene u južnoj Njemačkoj i Štajerskoj.²⁷¹ Iznad svakog prizora vise fruktoni, inače renesansna značajka,²⁷² koji su se održali u leksiku kasnijeg, u ovom slučaju baroknog razdoblja. Leksik je renesansni, ali način izvedbe tih fruktona ukazuje na XVII. stoljeće zbog nastojanja da ih se iluzionistički postavi u prostor, a dodatna potvrda da se radi o baroknom stoljeću jest povremeni pokušaj slikara da ruke ili dijelove odjeće likova prikaže izvan

²⁶⁶ Danas se taj kalež nalazi u župnoj riznici u Starom Čiču. Radi se o srebrnom, pozlaćenom kaležu jednostavne izrade i izgleda s podnožjem, prstenom između podnožja i nodusa, nodusom i čašom. Na nodusu su ugravirani ornamenti u obliku stiliziranog cvijeta ljiljana kao simbola kreposti i čistoće. Postoji zapis na podnožju koji glasi: »SVB PARCO ANDREAS CZVETETICH MATTHIAS STVBAN F. F. 1635.« koji upućuje na naručitelje ovog kaleža koji su ga s ponosom dali načiniti.

²⁶⁷ Usp. Cvitanović, 2008. [1974.], str. 30.

²⁶⁸ »Sagrađena 1697./ Ponovljena 1907./ Za sudca N. pl. Kosa/ i šekutora/ I. pl. Kovačević.«. Mora se uzeti u obzir da je prva godina 1697. pogrešna.

²⁶⁹ Usp. Cvitanović, 2008. [1974.], str. 29.

²⁷⁰ Usp. Horvat, 1982., str. 155.

²⁷¹ Usp. Cvetnić, 2005., str. 143.

²⁷² Isto, str. 143.

naslikanih okvira – želi predočiti dojam ulaska u stvaran prostor. Iz fruktona visi šipak ili morganj kao simbol jedinstva Crkve i grozd koji predstavlja krv Kristovu što dokazuje da je slikar ovih prizora bio svjestan ikonografije i simbolike koju ona predstavlja. Postoji mogućnost da je na ikonografiju utjecao upravo netko od župnika s kraja XVII. stoljeća, koji je za slikara mogao nabaviti i potrebne predloške. Evanđelisti su prikazani ikonografski točno svaki sa svojim atributom: sv. Luka s volom, sv. Matej s anđelom, sv. Ivan s orlom i sv. Marko s lavom iako je s posljednjim slikar imao problema u prikazu zoomorfnog simbola lava jer je to životinja koju zasigurno nije dobro poznao, a kamoli vidio uživo. Evanđelisti su izvedeni nešto slabije od apostola u prizoru *Rastanka*, ali uz ikonografsku točnost ispod svakog je dodan i napis s imenom. Prikazi Srca Isusova, Srca Marijina i sv. Margarete na bočnim zidovima kapele su zasigurno kasniji rad nepoznatog slikara. Likovi na njima su znatno veći od ostalih i vjerojatno su nastali nakon obnove kapele 1907. godine. Karakteristike tih figura su značaj crteža, pogotovo u prikazu glava i frontalnost tijela što podsjeća na popularne nabožne litografije s kraja XIX. i početka XX. stoljeća.²⁷³ Uz to, potvrdu datacije u početak XX. stoljeća pruža i činjenica da se taj motiv u ikonografiji počinje sve više koristiti počevši od druge četvrtine XVIII. stoljeća jer 1765. godine dobiva misu i oficiji, a još je dodatno potvrđen proglašavanjem općega blagdana Srca Isusova 1856. godine.²⁷⁴ Prizor *Bičevanje Krista* (slika 94.) smješten je u prirodu s okvirom omeđenim jednostavnom arhitekturom, a iznad scene također visi frukton. Stopala Krista, stopala dvaju mučitelja i ruka lijevog mučitelja koja je naslonjena na arhitektonski okvir iluzionistički su istaknuti, tj. nastoje ostvariti dojam kako izlaze iz slikanog prostora. Specifičnost ovog prizora jest da mučitelji nisu prikazani kao rimski vojnici nego u suvremenim kostimima XVII. stoljeća, čime je autor oslika zasigurno htio približiti prizor običnom puku. Perspektiva i dubina prostora riješene su nešto lošije od prizora *Rastanka* apostola, najviše u načinu na koji su postavljene figure dvaju mučitelja. Desno od prizora *Bičevanja Krista* nalazi se prizor *Krista u Getsemanskom vrtu* (slika 94.) gdje je Krist u poluprofilu prikazan u molitvi s pogledom uprtim u nebo. Vidi se nastojanje da se prikaže Kristova fizionomija ispod bogato naborane draperije iako to nije najuspješnije riješeno zbog neuvjerljivih proporcija Kristova tijela. Na samom vrhu apside nalaze se prikazi sv. Martina, Raspeća i sv. Katarine. Sv. Martin prikazan je u uobičajenoj ikonografiji za toga sveca, nalazi se na konju i s mačem siječe svoj plašt kako bi njime ogrnuo prosjaka. Opet su vidljivi problemi u rješenju dubine prostora i proporcija – figura sv. Martina veća je od konja kojeg jaše. Sv. Katarina prikazana je u

²⁷³ Usp. Cvetnić, 2005., str. 144.

²⁷⁴ Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 574, sub voce Srce Isusovo [Branko Fučić].

frontalnom sjedećem položaju s krunom na glavi i svojim atributima mučeničkom palmom i kotačem optočenim oštricama.

Oltari i kipovi

Glavni oltar sv. Ivana Krstitelja (slika 95.) potječe iz 1696. godine i sastoji se od dva kata sa zabatom na vrhu.²⁷⁵ Ima trinaest skulptura od kojih su njih osam smještene u vlastite niše. Na prvom katu oltarnoga retable, koji je ujedno glavni, nalazi se pet muških skulptura u nišama. U sredini je najveća skulptura cijeloga oltara koja prikazuje sv. Ivana Krstitelja s križem u lijevoj ruci kako desnicom pokazuje na janje koje se nalazi podno njegovih nogu. S njegove desne strane nalazi se sv. Ivan evanđelist koji u lijevoj ruci drži knjigu te je prisutan njegov atribut orao koji mu je podno nogu. Pored skulpture sv. Ivana nalazi se sv. Zaharija odjeven kao starozavjetni svećenik s dvorogom mitrom i pastoralom u lijevoj ruci. U literaturi se smatra da je prvi, bradati svetac s lijeve strane središnjeg kipa sv. Ivana Krstitelja sv. Pavao iako postoji sumnja u identitet ovog sveca jer u ruci drži samo knjigu, a mača kao atributa sv. Pavla nema.²⁷⁶ Drugog bradatog sveca s lijeve strane Sanja Cvetnić (2005.) tumači kao sv. Tomu Becketa te naglašava kako je to iznenađujuće za ovu sredinu.²⁷⁷ Prikazan je kao biskup s mitrom i knjigom u lijevoj ruci i često je zamjenjivan sa sv. Nikolom.²⁷⁸ Na drugom (atičkom) katu oltarnoga retable nalazi se pet manjih kipova. S lijeva na desno to su: Sv. Ana Trojna (sv. Ana, s Marijom i malim Isusom u naručju), neznana svetica (možda sv. Katarina), Bogorodica s Djetetom (središnja skulptura, nešto veća od ostalih), neznana svetica (vjerojatno sv. Barbara) i sv. Elizabeta (majka sv. Ivana Krstitelja). Oltarni nastavak zaključuje zabat s reljefnim prikazom Boga Oca flankiranog s dva krilata anđela. Arhitektura oltara, tj. stupovi, gređe i oltarne stijene prekriveni su ornamentom pozlaćenog akantova lišća, a na stupovima su dodatno umetnute i karakteristične andeoske glavice koje nam daju smjernicu glede autorstva ovoga oltara koji se pripisuje radionici Johannes Komersteinera, odnosno njegovom sljedbeniku takozvanom *Majstoru širokih usta*.²⁷⁹

Skulptura sv. Roka za oltar sv. Roka (slika 96.) na strani Evanđelja nabavljena je tijekom obnove kapele 1907. godine. Laszowski i Barlè (1911.) navode da je zajedno sa skulpturom sv.

²⁷⁵ Usp. Tarbuk, 2016., str. 127.

²⁷⁶ Usp. Cvetnić, 2005., str. 146.

²⁷⁷ »U viziti od g. 1678. spominje se, da je kapela imala i predvorje, a nad njim bio je zvonik. služilo se u njoj na blagdan Rastanka sv. apostola i na dan sv. Tome, biskupa kantuarškoga (29. XII.).« Vidi u: Laszowski, Barlè, 1911., str. 279. S obzirom da Laszowski i Barlè spominju sv. Tomu, biskupa kantuariškoga Sanja Cvetnić zaključuje da bi se moglo raditi o sv. Tomi Beketu. Vidi u: Cvetnić, 2005., str. 147.

²⁷⁸ »Na velikom žrtveniku u sredini je kip zaštitnika kapele, a sa strane su kipovi sv. Ivana Evangj. i još jednog sveca te sv. Nikole i Zakarije.« Vidi u: Laszowski, Barlè, 1911., str. 282.

²⁷⁹ Usp. Tarbuk, 2016., str. 131.

Josipa nabavljena kod Tirolca Ferdinanda Stufflesera,²⁸⁰ ali za to nema potvrde u župnoj spomenici.²⁸¹ Skulptura prikazuje sv. Roka u njegovoj karakterističnoj ikonografiji: odjeven je u hodočasničku odjeću sa školjkom na oba ramena (jakobska kapica), nosi štap u ruci i pokazuje na kužnu ranu na lijevom bedru. Podno nogu mu je njegov vjeran pratitelj pas. Sv. Rok smješten je u nišu koja je ukrašena rezbarenim akantovim lišćem. Zabat oltara je prekinut i tu se nalazi pločica s natpisom »S. ROK« iz koje izlaze zrake svjetlosti. Martina Ožanić (2017.) navodi da se po arhitektonskoj konstrukciji i motivu dijamanta na trabeaciji može datirati oltar u prvu polovinu XVII. stoljeća.²⁸²

Na bočnom oltaru sv. Josipa (slika 97.) na strani Poslanice skulptura sv. Josipa s malim Isusom u naručju znatno je manja od skulpture sv. Roka sa susjednog oltara. Nekoć se tu također nalazio kip sv. Josipa iz 1907. godine, ali je u međuvremenu ukraden.²⁸³ Nalazi se u niši retabla čiji je okvir ukrašen akantovim lišćem. Otvor niše flankiran je dvama stupovima s izrezbarenim motivima ljljana, a na trabeaciji su ornamentalni motivi anđeoskih glavica. Oltar ima prekinuti zabat te se na tom mjestu nalazi pločica s natpisom »S. JOSIP« iz koje izlaze zrake svjetlosti.

Slike

Slika *Uznesenje Marijino* (slika 98.) iz XVII. stoljeća nalazi se na strani Poslanice i prikazuje Uznesenu u svojevrsnoj aureoli od oblaka i umanjenim promatračima apostolima. Izrađena je u tehnici ulja na platnu. Ovaj prizor kao da upotpunjuje zidni oslik Rastanka apostola koji su neposredno prije posljednji put okupljeni upravo u prizoru Uznesenja Marijina. Signatura na slici »GREGORIUS ROBICH F. F.« svjedoči o naručitelju koji se spominje u crkvenim računima 1693. godine, ali ne i o autoru. Povjesničari umjetnosti upozoravali su na loše stanje ove slike, tako primjerice Đurđica Cvitanović (2008. [1974.]) upozorava: »Slika Majke Božje s Apostolima, potpisana od Jurja Robića, koji je spomenut 1693. u crkvenim računima, u tako je lošem stanju da se ne možemo snaći.«²⁸⁴ a Mirjana Repanić-Braun (1988.) piše: »Boja je napucala i ljušti se, a uočljiva su mehanička oštećenja platna.«²⁸⁵ Na sreću, slika je restaurirana i nedavno vraćena u kapelu.

²⁸⁰ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 281.

²⁸¹ Prof. dr. sc. Sanja Cvetnić je za potrebe pisanja i uređivanja monografije župe Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini (2005.) detaljno istražila sve informacije navedene u župnoj spomenici i upozorava da se u njoj Ferdinand Stuflesser ne spominje kao autor skulptura sv. Roka i sv. Josipa na bočnim oltarima. Usp. Cvetnić, 2005., str. 146 (bilj. 17).

²⁸² Usp. Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 154 (bilj. 54).

²⁸³ Usp. Cvetnić, 2005., str. 141.

²⁸⁴ Cvitanović, 2008. [1974.], str. 33.

²⁸⁵ Repanić-Braun, 1988., kat. br. 18 (bez paginacije).

Slika *Oproštaj Krista od apostola* (slika 99.) također iz XVII. stoljeća prikazuje grupu u čijem je središtu Krist okružen dvanaesticom apostola.²⁸⁶ Izrađena je u tehnici ulja na platnu. Iznad Krista je golubica Duha Svetoga iz koje izlaze svjetlosne zrake. Tijela figura su teške mase i krutih draperija, a slikar ih neuspješno nastoji pokrenuti ritmom različitih pokreta ruku u znak pozdrava.

Ikonografija sv. Josipa s djetetom Isusom postaje popularna u poslijetridentskom periodu kada sv. Josip preuzima dotadašnju Bogorodičnu ikonografiju koja uključuje prikaz Bogorodice s Isusom u naručju. Bogorodica u to vrijeme dobiva vlastitu ikonografiju poput Bezgrešnog Začeca, a sv. Josip je sve češće prikazivan s Djetetom u naručju s ciljem populariziranja tog sveca i nastojanja da mu se pripíše veća uloga od dotadašnje u kršćanskoj umjetnosti te se sada želi prikazati kao uzor kršćanskoga oca.²⁸⁷ Na slici u kapeli na strani Evanđelja (slika 100.) Sv. Josip drži svoj simbol ljiljan u jednoj ruci, a u drugoj malenog Isusa, iznad njih se na oblacima nalaze dva anđela koja nose križ i kalež, kao simbole vjere, stup kao simbol postojanosti te vijenac kao simbol nebeske slave. Inače su ti simboli uobičajeni za ikonografiju *arma Christi* odnosno simbola Kristove muke. Ova slika je svjedočanstvo pučke umjetnosti s uzorom u gotičkom stilu s okruglim očima i zarumenjenim obrazima, ali i teških draperija i nezgrapnih masa tijela.²⁸⁸ Slikar pokušava prikazati dojam unutrašnjeg prostora smještajući figure unutar arhitekture, ali zatim povlači jasnu granicu tog unutrašnjeg prostora i krajolika na lijevoj strani slike i time gubi na realističnom prikazu i vjerodostojnosti što se tiče perspektive i dubine prostora. Na temelju formalnih karakteristika Mirjana Repanić-Braun (1988.) ovu sliku datira u drugu polovinu XVII. stoljeća.²⁸⁹

Ulje na platnu koje prikazuje Raspeće (slika 101.) potječe iz XVIII. stoljeća i nalazi se na strani Poslanice. Prizor prikazuje Krista na križu okruženog teškim i tamnim oblacima i sv. Mariju Magdalenu koja mu pognuta premazuje noge pomašću, a pokraj križa se nalazi njezin atribut posude s pomašću. Ova scena se ne smatra tipičnom ikonografijom Raspeća jer je takav prizor karakterističan za ikonografiju u kojoj Magdalena pere suzama Kristove noge za vrijeme

²⁸⁶ Usp. Cvetnić, 2005., str. 148.

²⁸⁷ Više o promjenama ikonografije nakon Tridentskog sabora s prikazom sv. Josipa vidi u: Cvetnić, 2007., str. 198–203.

²⁸⁸ Usp. Cvetnić, 2005., str. 148.

²⁸⁹ Usp. Repanić-Braun, 1988., kat. br. 20, str. 170.

večere u kući farizeja Šimuna.²⁹⁰ Signatura »IACOBVS/ ROBICH/ F. F.« sugerira naručitelja Jakova Robić koji se spominje u crkvenim računima između 1721. i 1726. godine.²⁹¹

Prizor *Sv. Juraj ubija zmaja* (slika 102.) iz prve polovine XVIII. stoljeća svjedoči tipičnoj ikonografiji sv. Jurja na konju kako ubija zmaja i nalazi se na lijevom zidu kapele. Sv. Juraj proporcionalno ne odgovara konju kojeg jaše i koji je manji od samog sveca te sam položaj sveca na konju sugerira čudnu torziju svečeva tijela. Signatura opet svjedoči o naručiteljima slike »GEORGIUS CATOLICH ET/ GEORGIUS CERNCO/ F: F:«. ²⁹²

Propovjedaonica

Jednostavna dvostrana propovjedaonica (slika 103.) s prilaznim stubama nalazi se na lijevoj strani kapele. Na prednjoj strani je uklada sa slikom na dasci s prikazom Krštenja Kristova, iznad ovog prizora je naslikana anđeoska glavica s krilima. Na bočnoj strani je također slika na dasci unutar uklade s nepoznatim prizorom. Slikarske karakteristike i oblikovanje likova upućuju na kraj XVII. stoljeća, ali slike su izblijedjele i teško je točno odrediti razdoblje. Moguće je da se radi o propovjedaonici za koju je Đurđica Cvitanović (2008. [1974.]) spomenula da je bačena na tavan, a na kojoj su bile očuvane slike srodne ostalim slikama u kapeli.²⁹³

²⁹⁰ Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 420, sub voce Magdalena pere suzama Kristove noge [Branko Fučić].

²⁹¹ Podatke iz spomenice vidi u: Cvetnić, 2005., str. 149.; Usp. Repanić-Braun, 1988., kat. br. 19. (bez paginacije), Cvitanović, 2008. [1974.], str. 33.

²⁹² Usp. Repanić-Braun, kat. br. 21 (bez paginacije); Cvetnić, 2005., str. 149.

²⁹³ Usp. Cvitanović, 2008. [1974.], str. 32.

14.3. FILIJALNA KAPELA SV. FABIJANA I SEBASTIJANA, KUĆE

Zidana kapela sv. Fabijana i Sebastijana izgrađena je na mjestu starije drvene kapele koja je početkom XX. stoljeća bila trošna i ruševna. Za projekt nove kapele bio je zadužen Hektor Wilhelm Friedrich Maria von Eckhel koji već primjerice radio na nacrtu oltara u Novom Čiču i projektu kapele Ranjenoga Isusa u Novom Čiču. Nova kapela neobičnog izgleda izgrađena je u periodu između 1909. i 1911. godine.²⁹⁴ Njezino pročelje ispunjeno je neostilskim elementima – njime dominira rastvoreni trijem sa stupnjevanim zabatom i zvonik.

14.3.1. LIKOVNA BAŠTINA

Oltari i kipovi

Glavni, drveni oltar kapele svetog Fabijana i Sebastijana (slika 104.) iz 1697. godine,²⁹⁵ danas nije u svojem izvornom obliku.²⁹⁶ Bočni dijelovi oltara s raskošnim ornamentima akantova lišća danas se primjerice nalaze na oltaru Preobraženja Gospodinova u istoj kapeli. Sačuvana je oltarna arhitektura s nekoliko skulptura. Oltar je modre boje s tordiranim stupovima ornamentiranim grozdovima i lišćem vinove loze koji su istaknuti u prostoru i određuju obrate koji su prisutni na predeli i trabeaciji oltara. U središnjem dijelu predele stoji tabernakul s vratašcima na kojima je oslikan kalež s hostijom, a uz obrate je flankiran s jednim anđelom adorantom sa svake strane koji su naknadno dodani vjerojatno u XIX. stoljeću.²⁹⁷ U središnjem dijelu retabla nalazi se oltarna pala koju osim tordiranih stupova flankiraju skulpture dvaju svetica, sv. Katarine i neidentificirane svetica možda sv. Barbare, za koje je komparativnom analizom ustanovljeno da su djelo sljedbenika Johannesa Komersteinera, tzv. *Majstora širokih usta*.²⁹⁸ U tjemenu lučnog zaključka otvora za oltarnu palu i kutovima lučnih dijelova otvora nalaze se aplicirane krilate, anđeoske glavice. Atiku definiraju manja oltarna slika Krunjenja Bogorodice s dvije aplicirane krilate, anđeoske glavice i flankiranu stupovima istog rješenja kao i na retablu te zabat s dvije skulpture anđela. Na ovom oltaru nalazi se najstarija oltarna pala u

²⁹⁴ Usp. Sanja Cvetnić, »Likovna i graditeljska baština župe Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini i povijesne župe sv. Jurja u Starom Čiču/ Kuće«, u: *Župa Pohoda Blažene djevice Marije Vukovina: povijest baštine i pastoralni rad*, (ur.) Ljubica Pernar-Robić, Sanja Cvetnić, Vukovina: Župa Pohoda Blažene djevice Marije, 2005., str. 119–130 (122).

²⁹⁵ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 272.; Cvetnić, 2005., str. 126.

²⁹⁶ Fotografiju izvornoga oblika oltara svetog Fabijana i Sebastijana vidi u: Laszowski, Barlè, 1911., str. 273.

²⁹⁷ Usp. Tarbuk, 2016., str. 137.

²⁹⁸ Isto, str. 133.

Velikogoričko-odranskom dekanatu, ona s prikazom svetih Fabijana i Sebastijana, zaštitnikā od kuge, a kako svjedoči i napis datira se u 1648. godinu.²⁹⁹

Oltar sv. Antuna Padovanskog osim središnje skulpture sveca kojem je oltar posvećen sadrži i bočne skulpture sv. Andrije i sv. Antuna Opata. Oltar nije sastavljen od tipične oltarne arhitekture nego se sastoji od menze na kojoj stoje tri kipa. Središnja skulptura sv. Antuna Padovanskog je veća od bočnih skulptura i prikazuje karakterističnu ikonografiju toga sveca odjevenoga u franjevački habit, u lijevoj ruci drži ljiljan, a u desnoj malenoga Isusa odjevenoga u bijelu haljinicu koji u lijevoj ruci drži vladarsku kuglu. Desno se nalazi skulptura sv. Antuna Opata u monaškom habitu s kukuljicom preko glave. U ruci nosi knjigu i oslanja se o štap sa zvoncima, a podno njegovih nogu nalazi se svinja kao simbol pobjede nad grijehom. Lijevo od središnje skulpture je sv. Andrija, jedan od starijih apostola što sugerira i njegova duga, sijeda brada koji u lijevoj ruci nosi knjigu, a u desnoj Andrijin križ. Nekoć je ovaj oltar bio posvećen upravo sv. Andriji, ali izgradnjom nove kapele došlo je do promjene titulara oltara. Skulpture su vjerojatno postavljene u periodu nakon podizanja nove kapele. Ovaj oltar nije svjedok naracije jer skulpture svetaca nisu u nekom uzajamnom odnosu nego želi naglasiti vjersku poruku koju svaki od ovih svetaca nose.³⁰⁰

Oltar Srca Isusova (slika 105.) osim središnje skulpture sadrži i bočne skulpture sv. Jurja i sv. Florijana. Središnja skulptura koja prikazuje pobožnost Srca Isusova je veća od bočnih koji prikazuju sv. Jurja kako ubija zmaja i sv. Florijana čiji se kult počeo posebno štovati na teritoriju nekadašnje Habsburške Monarhije, a od 1938. godine naznačen je i kao drugotni patron Zagrebačke nadbiskupije.³⁰¹ Prikazan je kao vojnik koji u jednoj ruci drži vojničku zastavu, a u drugoj ruci drži vjetrovnu mlinu kojom zaljeva požar koji je zahvatio kuću koja se nalazi podno njegovih nogu. On i sv. Juraj kao kršćanski ratnici su u ovoj konstelaciji svojevrsni tandem u borbi protiv grijeha i sotone.³⁰²

Oltar Preobraženja Gospodinova (slika 106.) je 2017. godine vraćen iz depoa Muzeja grada Zagreba nakon što je istom poklonjen tijekom gradnje nove kapele 1909. godine.³⁰³ Upravo je u muzejskom postavu dobio titular Preobraženja Gospodinova te su ga spojili sa

²⁹⁹ Usp. Repanić-Braun, 1988., kat. br. 2 (bez paginacije); Cvetnić, 2005., str. 127.

³⁰⁰ Usp. Cvetnić, 2005., str. 128.

³⁰¹ Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 258, sub voce Florijan [Mitar Dragutinac].

³⁰² Usp. Cvetnić, 2005., str. 128.

³⁰³ Povratom oltara iz muzeja u izvornu sredinu proveden je, u ovom slučaju, postupak demuzealizacije na inicijativu Konzervatorskog odjela u Zagrebu i župe Pohoda Blažene djevice Marije u Vukovini. Više o tome vidi u: Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 145–146.

istoimenom, ali kasnijom oltarnom palom iz 1762. godine.³⁰⁴ Ranije je bio posvećen sv. Mariji Magdaleni, a zatim i sv. Antunu Padovanskom.³⁰⁵ Oltar sv. Marije Magdalene nije postojao u Kučama, ali zato se spominje u zapisima kanonskih vizita stare župne crkve sv. Jurja u Starom Čiču porušenoj nakon 1805. godine kada funkciju župne crkve preuzima crkva Pohoda Blažene djevice Marije u obližnjoj Vukovini. Prelaskom u kapelu u Kučama oltar dobiva novi titular sv. Antuna Padovanskog. Oltar se koncepcijski može svrstati u oltare prve polovine XVII. stoljeća zbog »jednostavne arhitektonske kompozicije stroge tektonike, mahom zasnovane na motivu edikule sa stupovima koji omeđuju oltarnu palu, te redovito bez skulpturalnih elemenata uz tek skromno zastupljenu ornamentiku.«³⁰⁶ Jednostavna predela vjerojatno je bila dodatno naglašena postamentima danas izgubljenih stupova. Restauratorska istraživanja otkrila su da su stupovi bili riješeni iznimno rijetkom tehnikom za ovo područje. Radi se o tehnici granulacije (njem. *Sandelung*) te upravo ovaj oltar predstavlja najraniji potvrđeni primjer te tehnike na ovom području koji je nerijetko bio nadopunjen oltarnim krilima najčešće u obliku dasaka izrezanih u obrisu.³⁰⁷ U središnjem dijelu je kasnija oltarna pala Preobraženja Gospodinova flankirana je apliciranim reljefima s likovima anđela lučonoša među akantovim lišćem. Ti reljefi su najvjerojatnije bili dio glavnog oltara sv. Fabijana i Sebastijana u istoj kapeli i djelo radionice Johanna Komersteinera što upućuje na to da su izrađeni kasnije od ostatka oltara, vjerojatno krajem XVII. stoljeća.³⁰⁸ U tjemenu polukružnog zaključka otvora za oltarnu palu nalazi se dekorativni motiv dijamanta koji se ponavlja i u zoni gređa, točno iznad bočnih reljefa središnjeg dijela. Trabeacija podržava prekinuti trokutasti zabat kojem je središnji dio uklonjen. Polikromacija ispunjava polja i time nadoknađuje nedostatak rezbarija na oltaru. Na predeli je napis »HANC ARAM IN HONOREM SAN / CTI ANTONII DE PADVA COMMV / NITAM IN R... .R.NIT ANNO / DOMINI(M PARO)CHO / ...ich«³⁰⁹ uokviren akantovim lišćem žuto-narančaste boje, kutovi oko polukružno zaključenog otvora retabla su naslikani krilatim anđeoskim glavicama, friz s grilandama s voćem, a atika u svom središtu ima oslik golubice Duha Svetoga. Oslik je vješto izveden što se najviše vidi u perspektivnom skraćanju oslika golubice Duha Svetoga i realističnosti krilatih anđeoskih glavica.

³⁰⁴ Isto, str. 144.

³⁰⁵ Informacije o promjeni titulara oltara vidi u: Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 146–147.

³⁰⁶ Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 147.

³⁰⁷ U hrvatskom jeziku ova tehnika bi se mogla zvati ošljunčenje ili opjeskarenje. Vidi u: Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 148.

³⁰⁸ Usp. Tarbuk, 2016., str. 133., Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 144.

³⁰⁹ Napis preuzet iz Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 146.

Slike

U zapisu kanonske vizitacije iz 1695. godine, te pod utjecajem iste u kasnijoj literaturi tumači se da je oltarna pala sv. Fabijana i Sebastijana rađena je u posebnoj tehnici uljane boje na puniciranoj koži te da upravo zbog toga predstavlja rijetko sačuvani primjerak takve tehnike u Hrvatskoj. Radi se o kombinaciji uljanih boja i ornamentiranoj pozlati na koži, tehnici koja je bila popularna u Veneciji od XV. do XVII. stoljeća, a izvode ju takozvani slikari *cuoridoro*, majstori koji pozlaćuju i puniciraju prepariranu kožu.³¹⁰ Ta tvrdnja je demantirana restauratorskim istraživanjima iz 2008. godine kada je otkriveno da je slika nekoć transferirana sa starog nosioca na platno i da je stavljen debeli sloj krede oko svetaca tako da nalikuje spomenutoj tehnici.³¹¹ Natpis na pali svjedoči o godini nastanka: »S. FABIANE ET SEBASTIANE. or. 1648.« Ta godina bitna je u povijesnom kontekstu jer označava kraj Tridesetogodišnjeg rata (1618. – 1648.) i ne zna se točno je li ovo zavjetna slika s obzirom da su prikazani sveci zaštitnici od kuge. Oltarna pala je formata vertikalno postavljena pravokutnika s uvučenim segmentnim zaključkom koja prikazuje svete mučenike Fabijana i Sebastijana. Sv. Fabijan prikazan je kao ranokršćanski papa s papinskom krunom i križem vrhovnog svećenika odnosno *crux papalis*. Autoru ove slike bila je dobro poznata svečeva ikonografija jer odabran za papu kada je golubica Duga Svetoga, prikazana i na ovoj slici, sletjela na Fabijanovu glavu što je protumačeno da je odabran od samoga Boga.³¹² Lik sv. Sebastijana dokaz je prijenosa ikonografskog rješenja iz tada popularnih grafika. Tako je sv. Sebastijan iz Kuća nastao po uzoru na grafiku Jana Müllera koji je prvi kopirao sliku *Mučeništvo sv. Sebastijana* Hansa von Aachena iz crkve sv. Mihaela u Münchenu.³¹³ Sv. Sebastijan prikazan je privezan za stablo, proboden strelicama, s palmom mučeništva u ruci. Osim što je autor pronašao uzor za figuru sv. Sebastijana isto je učinio i za figuru anđela prikazanog na gornjem dijelu oltarne pale.³¹⁴ Taj anđeo nosi još jednu palmu mučeništva vjerojatno namijenjenu za sv. Fabijana.

Druga slika glavnoga oltara je ulje na platnu s prizorom *Krunidbe Bogorodice* koja prikazuje klečeću Bogorodicu između Krista i Boga Oca koji ju zajedno krune, a iznad njih je golubica Duha Svetoga. Ova slika se, kao i oltarna pala svetih Fabijana i Sebastijana, spominje u najstarijoj vizitaciji ove kapele iz 1678. godine.³¹⁵ Istog je formata kao glavna oltarna pala, ali

³¹⁰ Sanja Cvetnić naglašava da je slika posebna po ranom vremenu nastanka i time postaje dio malene grupe slika iz prve polovine XVII. stoljeća u Hrvatskoj. Usp. Cvetnić, 2005., str. 127.

³¹¹ Podatak o restauratorskim istraživanjima vidi u: Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 151 (bilj. 8).

³¹² Uap. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 254, sub voce Fabijan [Mitar Dragutinac].

³¹³ Usp. Cvetnić, 2005., str. 126.

³¹⁴ Isto.

³¹⁵ Podatke iz protokola kanonske vizitacije iz 1678. godine prenosi Sanja Cvetnić. Vidi u: Cvetnić, 2005., str. 127.

nešto manjih dimenzija. Ovakva ikonografija Bogorodičine krunidbe pojavljuje se početkom XV. stoljeća i ostaje popularna sve do XVII. stoljeća.³¹⁶ Ovaj prizor u Kučama odaje ranije renesansne i manirističke uzore iako je nastao u drugoj polovini XVII. stoljeća,³¹⁷ što se tumači činjenicom da su novi stilovi puno sporije dolazili, ali i svjesno kasnije prihvaćani, a time i adaptirani u provincijalnim sredinama.

Vitraci

Vitraci broda ove crkve postavljeni su tijekom ovog desetljeća. Na lijevoj strani od ulaza, na bočnom zidu crkve su vitraci posvećeni: sv. Luciji, zaštitnici grada Velike Gorice, prikazanoj kako u lijevoj ruci drži pladanj sa svojim očima, a na natpisu piše »PLEMENITA OPČINA TUROPOLJSKA«, drugi s lijeve strane je vitraj s prikazom bl. Alojzija Stepinca u purpurnoj halji, s natpisom ispod njega »U TEBE SE GOSPODINE UZDAM 1899-1960 / BISERKA FABIJANČIĆ I GĐA. ANA ČUNČIĆ«, treći s lijeve strane je vitraj s prikazom Uskrsloga Krista s natpisom na samom dnu »DAR OB. LUČIĆ«. Prvi s desne strane je prikaz sv. Antuna i natpis »GOSPODINE NE UZMI IM OVO ZA GRIJEH / OB. STANČIĆ I BRAJDIĆ«, drugi s desne strane je vitraj s likom sv. Ivana evanđelista i natpis »DAR VELJKA I DUBRAVKE B.«, te posljednji, treći vitraj desne strane posvećen je Gospi Vukovinskoj i prikazuje skulpturu Bogorodice s Djetetom s glavnog oltara crkve Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini. U svetištu je jedan veći vitraj s prikazom sv. Josipa koji u naručju drži malenoga Isusa. Izradio ga je Pavao Sušilović 1957. godine.³¹⁸ Manji vitraj svetišta nalazi se točno iznad glavnoga oltara na prozoru oblika okula i prikazuje Veronikin rubac odnosno otisnuto lice umrloga Krista na bijelom rupcu. Vitraci se još nalaze na pjevalištu i vezani su uz zaštitnicu crkvene glazbe sv. Ceciliju.

³¹⁶ Usp. Badurina (ur.), 2006. [1979.], str. 397–398, sub voce Krunidba Bogorodice [Branko Fučić].

³¹⁷ Usp. Repanić-Braun, 1988., kat. br. 3 (bez paginacije).

³¹⁸ Usp. Cvetnić, 2005., str. 129.

14.4. FILIJALNA KAPELA SV. VIDA, MRACLIN

Na mjestu današnje kapele sv. Vida stajala je drvena kapela iz XVII. ili pak XVIII. stoljeća.³¹⁹ Godine 1894. gradi se zidana kapela prema projektu civilnog inženjera Koste Tomca koji uzor za podizanje kapele pronalazi u gotičkom stilu.³²⁰ Svojim izgledom podsjeća na kapelu sv. Filomene na novom groblju u Velikoj Gorici čiji je projekt također izradio Kosta Tomac. Radi se o kapeli tlocrta latinskoga križa, sa tri traveja svođenih križno-rebrastim svodom i svetištem s trostranim zaključkom. Na pročelju je dvoetažni zvonik kvadratnog presjeka, a vanjšina također lijepo odražava neogotički stil s brojnim kontraforima i prozorima zaključenim šiljatim lukom.

14.4.1. LIKOVNA BAŠTINA

Oltari i kipovi

Oltar sv. Vida (slika 107.) je glavni oltar kapele, nalazi se u svetištu i nastao je iste godine kada je kapela izgrađena, izrađen je od hrastovine i pozlaćen. Neostilski oltar nastao je u jednoj od zagrebačkih radionica za potrebe nove kapele u neogotičkom stilu koja je sagrađena na mjestu stare, drvene kapele.³²¹ Oltar je u neogotičkom stilu, trodijelan sa širim središnjim dijelom te na sva tri dijela zaključen zabatom i fijalama. U nišama užih bočnih dijelova nalaze se skulpture svetaca, lijevo sv. Blaž u biskupskoj odjeći s pastoralom u jednoj ruci, a u drugoj drži prekrižene svijeće, a desno sv. Nikola koji je također odjeven u biskupsku odjeću, drži pastoral u jednoj ruci, a u drugoj drži knjigu na kojoj su dva zlatnika. U središnjem dijelu nalazi se oltarna pala *Mučeništvo sv. Vida* koja je po svemu starija od ostatka oltara i potječe iz druge polovice XVIII. stoljeća.³²²

Drveni oltar sv. Ane (slika 108.) nalazi se na lijevom bočnom zidu i nastao je u vrijeme izgradnje nove kapele. Stilski i oblikovno slijedi glavni oltar iako je jednostavnije ornamentacije sa samo jednom skulpturom u središnjem dijelu koja prikazuje sv. Anu i malu Mariju koja kleči.

³¹⁹ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 276.

³²⁰ Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 278.; Sanja Cvetnić, 2005., str. 133.

³²¹ Janko Barlè navodi da je glavni oltar nastao u Zagrebu, a Irena Kraševac smatra mogućim da je oltar rad zagrebačkih stolara pri Obrtnoj školi u Zagrebu, moguće Eduarda Wagmeistera. Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 278.; Kraševac, 2005., str. 202.

³²² Oltarna pala vjerojatno je nastala između 1768. i 1799. godine. Barlè zaključuje da je 1768. godine porušena stara, trošna kapelica i sagrađena nova, a oltar sv. Vida sa slikom istoga sveca spominje se u kanonskoj vizitaciji iz 1799. godine. Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 277.; Sanja Cvetnić, »Likovna i graditeljska baština župe Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini i povijesne župe sv. Jurja u Starom Čiču / Mraclin«, u: Župa Pohoda Blažene Djevice Marije Vukovina: povijest baštine i pastoralni rad, (ur.) Ljubica Pernar-Robić, Sanja Cvetnić, Vukovina: Župa Pohoda Blažene djevice Marije, 2005., str. 131–138 (135–136).

Skulpture su smještene na postamentu s natpisom: »SV: ANA«. Ostatak retabla i predele oltara ukrašen je pozlaćenim ornamentima u motivima vinove loze i vitica koji podsjećaju na stil secesije u jednom stiliziranom obliku. Izradio ga je domaći stolar Štrukelj.³²³

Oltar sv. Florijana (slika 109.) nalazi se na desnom bočnom zidu i također je djelo stolara Štrukelja. Njegova arhitektonska osnova jednaka je oltaru sv. Ane. Stilski i oblikovno također slijedi glavni oltar iako je jednostavnije ornamentacije sa samo jednom skulpturom u središnjem dijelu koja prikazuje sv. Florijana koji vjedrom vode gasi požar koji je zahvatio kuću podno njegovih nogu. Skulptura se nalazi na postamentu s natpisom: »SV. FLORIAN«. Ostatak retabla i predele oltara ukrašen je pozlaćenim ornamentima u motivima vinove loze i vitica koji podsjećaju stil na secesije u jednom stiliziranom obliku.

Kip Srca Isusova nalazi se sa desne strane podno trijumfalnog luka. Nekoć se nalazio na glavnom oltaru i zajedno s kipom Srca Marijina flankirao tabernakul, ali su nakon 2005. godine premještene i svojim postoljem djelomično umetnute u zid ispod trijumfalnog luka, vjerojatno su rad s kraja XIX. i početka XX. stoljeća.

Slike

U središtu oltarne pale nalazi se sv. Vid u trenutku njegova mučeništva u kotlu. Oko njega se nalaze tri mučenika koja kompozicijski tvore trokut – na lijevoj strani jedan kleči i pali vatru, iznad njega je jedan na konju i promatra mučeništvo, a na desnoj strani jedan potpiruje vatru. Iznad cijelog prizora iz oblaka izvire tri krilate anđeoske glavice, i anđeo koji nosi vijenac mučeništva. Na tlu se nalaze kliješta kao dio mučeništva i rastvorena knjiga. Sanja Cvetnić (2005.) navodi kako je slika kompozicijski dobro riješena i naglašava da postoji čvrst odnos između figura koje su svojim pogledima i kretnjama međusobno povezane, a što se tiče vremena nastanka zaključuje da se zacijelo radi o drugoj polovini XVIII. stoljeća zbog zapisa u protokolima kanonskih vizitacija.³²⁴

Vitraji

Četiri vitraja s crkvenim i narodnim motivima je nekadašnji župnik Makarević otkupio iz kapelice nekadašnjeg Merkurova sanatorija u Zagrebu,³²⁵ a preuredila ih je tvrtka *Staklo* iz Zagreba 1960. godine čemu svjedoči i potpis na jednom od vitraja: »IZVELO / STAKLO /

³²³ »Pokrajne žrtvenike, koji stoje kao u malenim kapelicama, napravio je od hrastova drva domaći stolar Štrukelj iz Velike Gorice.« Usp. Laszowski, Barlè, 1911., str. 278.; Cvetnić, 2005., str. 136.

³²⁴ Usp. Cvetnić, 2005., str. 135–136.

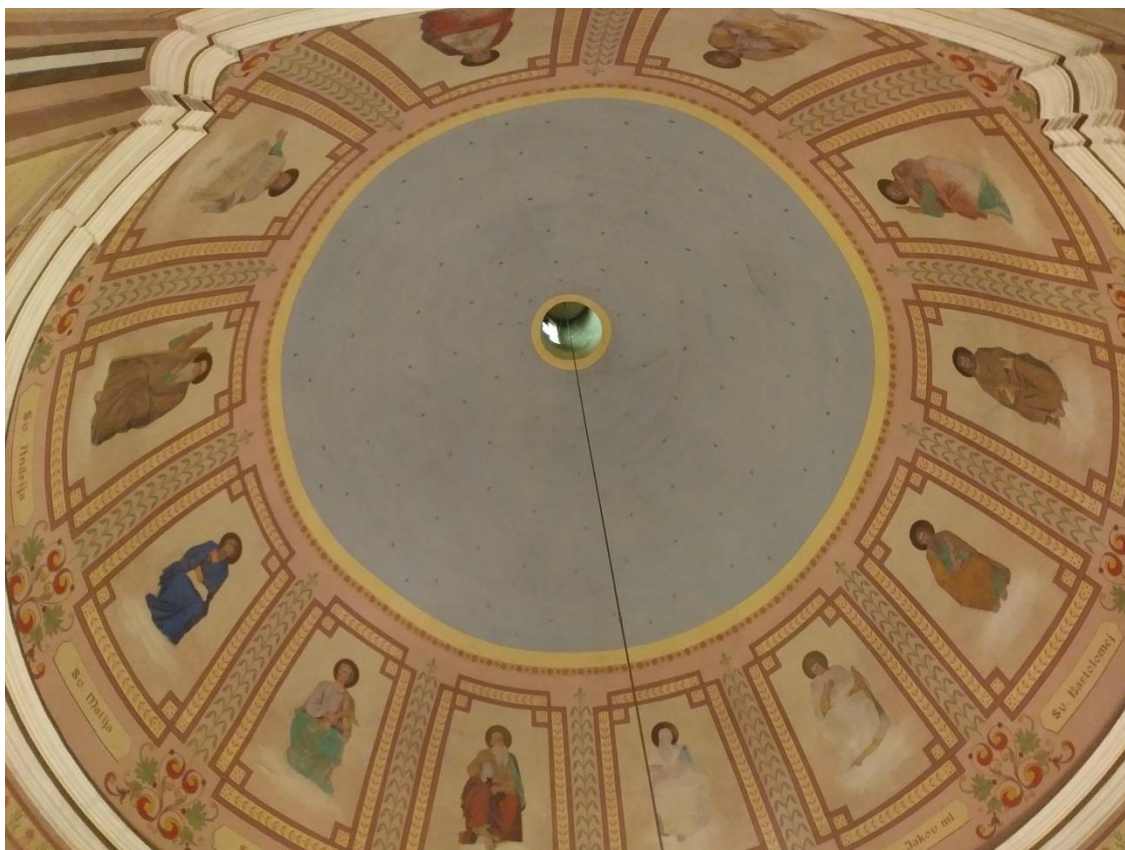
³²⁵ Usp. Cvetnić, 2005., str. 137. Izvor autorice: Župni arhiv, *Spomenica župe Vukovina*. Svezak II. s. p. [1960.]

ZAGREB / A.D. 1960«. Vitraji su umetnuti u šiljasto zaključene trodijelne prozore. Motivi se ponavljaju u donjem i središnjem dijelu na sva četiri prozora, a jedino se razlikuju u cvjetnoj ornamentaciji gornjeg, šiljasto zaključenog dijela prozora. Vitraji su podijeljeni na romboidne oblike, u središtu se nalazi križ, a u donjem dijelu su cvjetni motivi zaključeni s hrvatskim grbom. Bordure su ispunjene motivima žutoga cvijeća.

SLIKOVNI PRILOZI – ŽUPA VUKOVINA

Slika 83. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Zidni oslik Presv. Trojstva i četiri crkvena oca (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

Slika 84. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Zidni oslik s prikazom dvanaestorice apostola (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

Slika 85. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Zidni oslik s prikazom Susreta Marije s Elizabetom i Navještenja (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

Slika 86. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije: Oltar Blažene Djevice Marije (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

Slika 87. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Oltar sv. Tri kralja (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

Slika 88. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Oltar Duha Svetoga (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

Slika 89. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Kip Srca Isusova (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

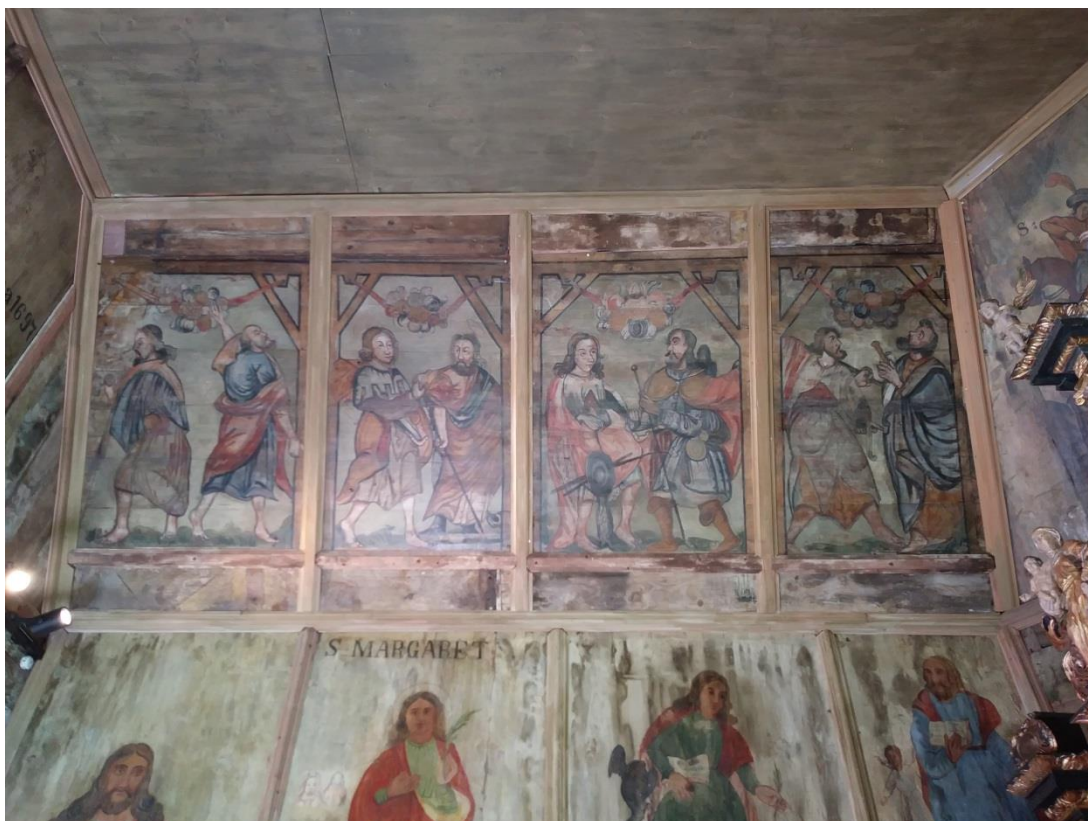
Slika 90. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

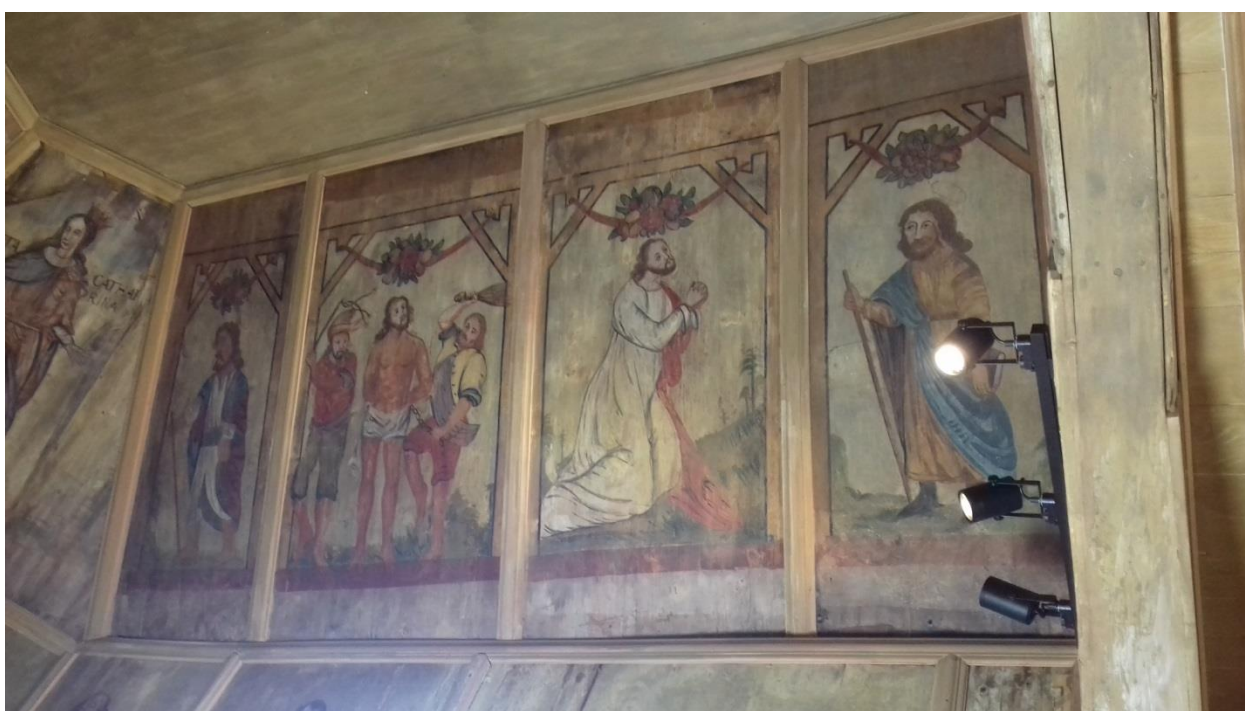
Slika 91. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Vitraji sv. Antuna Padovanskog i sv. Vida (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

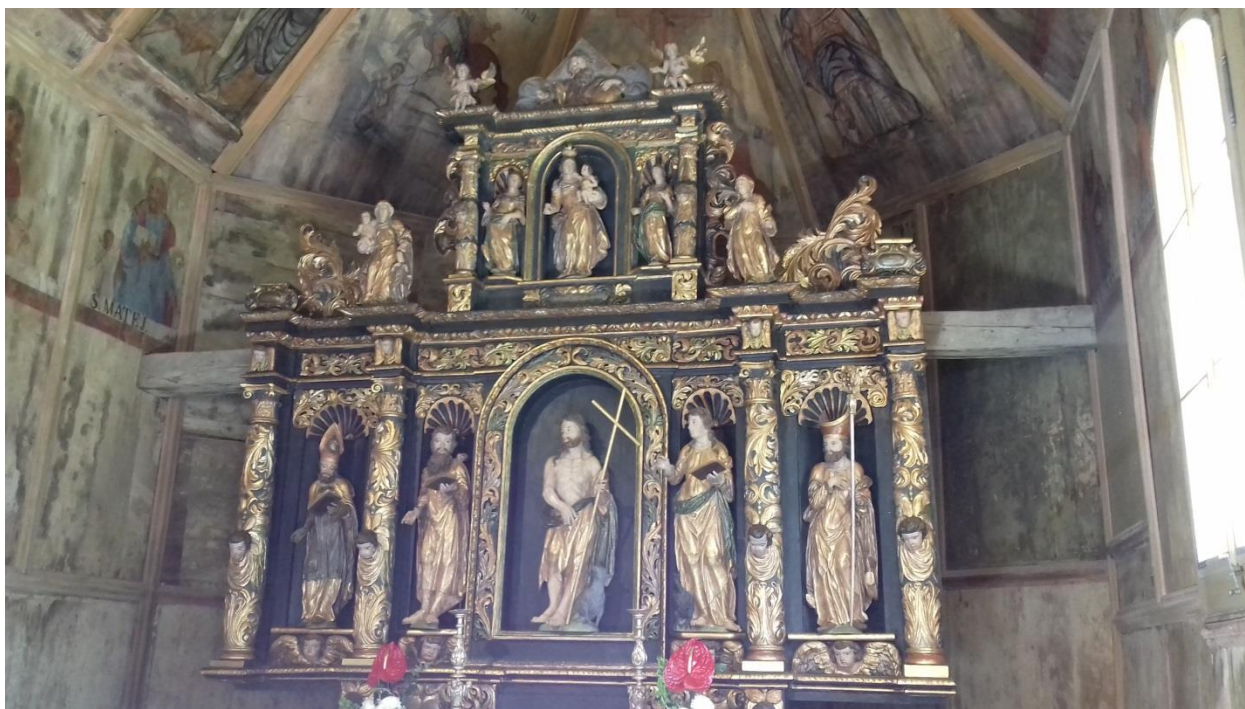
Slika 92. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Vitraji sv. Petra i sv. Pavla te bl. Alojzija Stepinca (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)

Slika 93. Buševce, kapela sv. Ivana Krstitelja; Oslik Rastanak apostola (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

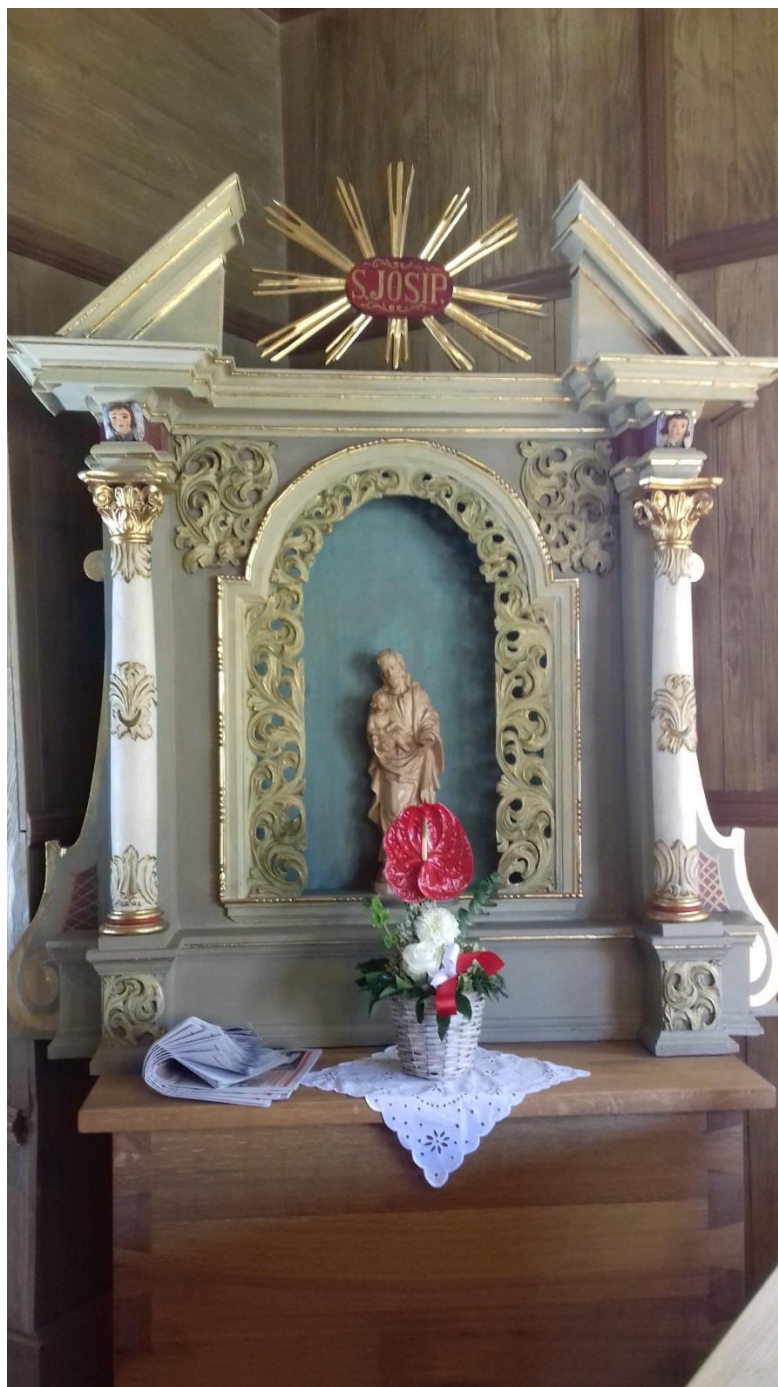
Slika 94. Buševce, kapela sv. Ivana Krstitelja; Oslik s prikazom scena iz Kristova života (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 95. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Ivana Krstitelja (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 96. Bušavec, kapela sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Roka (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 97. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Josipa (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 98. Buševce, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika Uznesenje Bogorodice (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 99. Buševce, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika Oproštaj Krista od apostola (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 100. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika sv. Josip s djetetom (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 101. Buševce, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika Raspeće (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 102. Buševce, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika sv. Juraj kako ubija zmaja (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 103. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

Slika 104. Kuče, kapela sv. Fabijana i Sebastijana; Oltar sv. Fabijana i Sebastijana (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

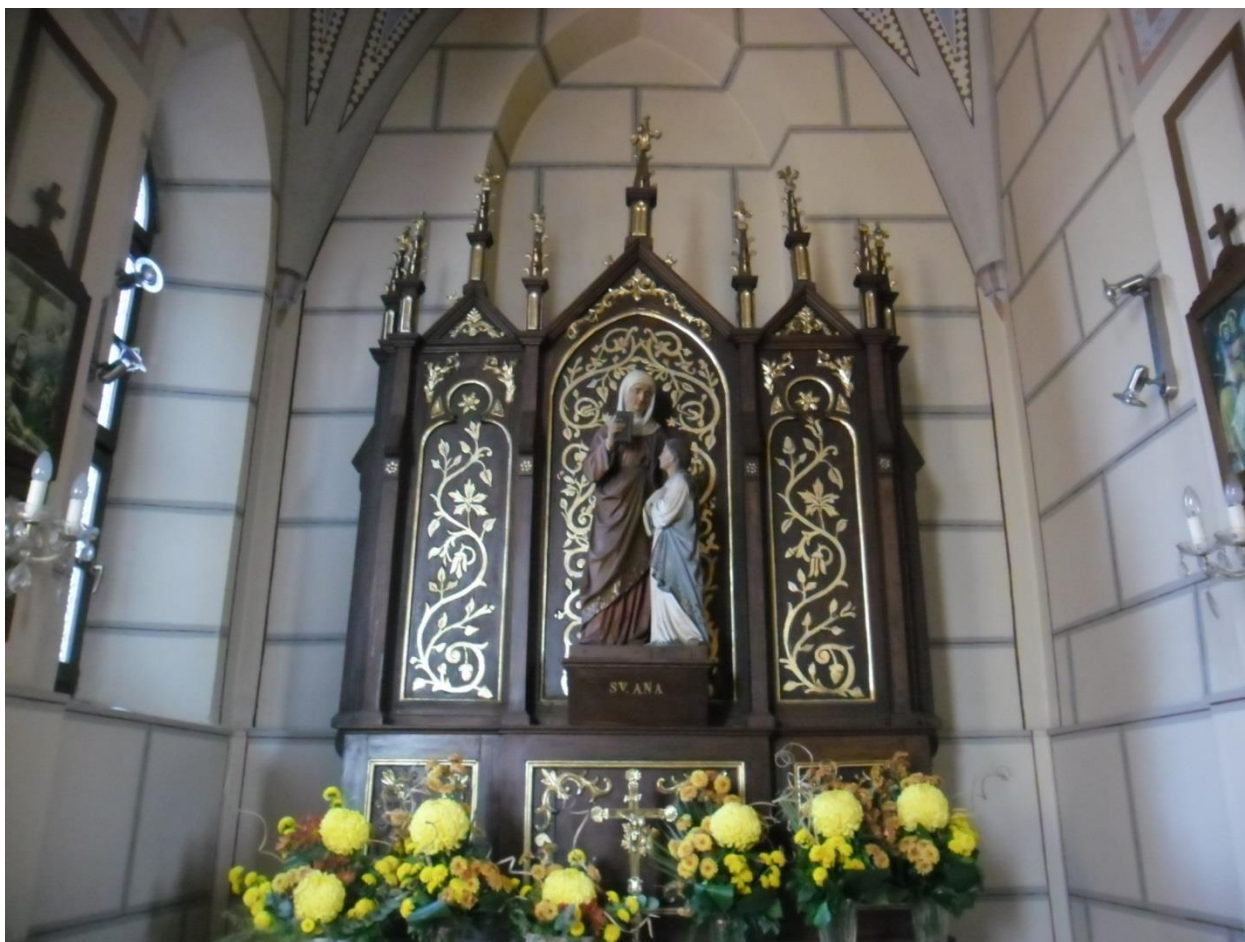
Slika 105. Kuče, kapela sv. Fabijana i Sebastijana; Oltar Srca Isusova (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

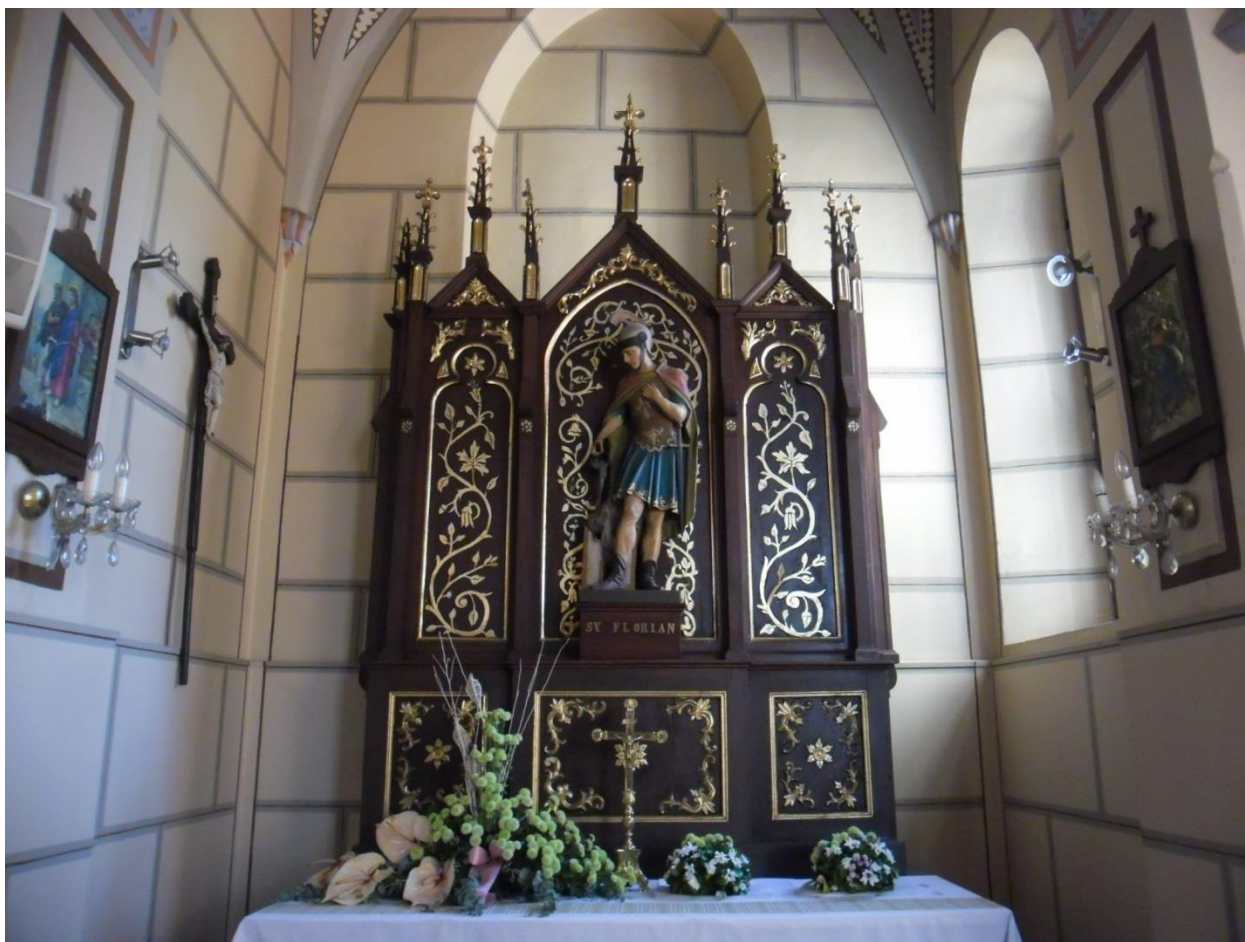
Slika 106. Kuče, kapela sv. Fabijana i Sebastijana; Oltar Preobraženja Gospodinova (iz: Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 142)

Slika 107. Mraclin, kapela sv. Vida; Oltar sv. Vida (foto: Valentina Radoš, lipanj 2017.)

Slika 108. Mraclin, kapela sv. Vida; Oltar sv. Ane (foto: Valentina Radoš, lipanj 2017.)

Slika 109. Mraclin, kapela sv. Vida; Oltar sv. Florijana (foto: Valentina Radoš, lipanj 2017.)

15. ZAKLJUČAK

Diplomski rad *Likovna baština Velikogoričko-odranskog dekanata* zamišljen je kao nastavak istraživanja Janka Barlèa s većim naglaskom na povijesno-umjetničku analizu i dokumentiranje današnjeg stanja sakralnih građevina. Iz kratkih sažetaka i samih slikovnih priloga vidljivo je da se radi o iznimno raznovrsnoj baštini (stilski i vrsnoćom) koja spaja stilove iz različitih razdoblja nerijetko na samo jednom lokalitetu i u samo jednom prostoru. Djelā koja su sačuvana iz XVII. stoljeća su rijetka i najviše se tiču štafelajnog slikarstva koje je ponajviše svjedočanstvo neškolovanih slikara, koji dobivaju epitet pučkih i zbog nevještosti i zbog nadomjestka slikarske poduke ekspresivnošću. Nekoć takva umjetnost nije bila cijenjena, ali danas odražava umjetnosti ruralnih područja i potvrđuje moć vizualne komunikacije da dopre daleko od umjetničkih središta (jer većinom su ta djelā nastala prema visokim uzorima prenesenima putem grafičkih listova, a nisu plod umjetničke imaginacije). Pojedine intervencije u liturgijski prostor bile su rad vrsnih umjetnika baroknoga razdoblja poput Johannesa Komersteinera, Claudisa Kautza i Antuna Reinera. Bez obzira na to što su djelā XVII. i XVIII. stoljeća u jako malom broju sačuvana jer su u XIX. stoljeću zamijenjena liturgijskim slikama, skulpturama i oltarima koji su bili plod ukusa toga doba, ne smijemo zanemariti i taj segment baštine koji je u dekanatu ostavio veliki trag i brojčano je najviše djelā toga razdoblja i sačuvano. To se tiče cjelokupnih inventara pojedinih crkava koji zajedno s arhitekturom čine *Gesamtkunstwerk* (poput župne crkve sv. Antuna Padovanskog u Bukevju ili župne crkve Navještenja Blažene Djevice Marije u Velikoj Gorici) pa sve do pojedinačnih intervencija. Naručitelji iz dekanata bili su usmjereni na područje nekadašnje Habsburške Monarhije u to doba jer su se angažirali vrsni strani majstori poput Ferdinanda Stuflessera, Josefa Reifferra, Josefa Oblettera, ali i majstora koji su djelovali na tadašnjoj Obrtnoj školi poput Slavoljuba Wagmeistera i Bogoljuba Flore. Većinu ovdje obrađenih spomenika Ministarstvo kulture Republike Hrvatske kategoriziralo je kao zaštićenu baštinu te je u zadnjih godina potaknuta njihova obnova. Primjerice, trenutno je gotovo u cjelosti obnovljena župna crkva u Novom Čiču, a obližnja kapela Ranjenog Isusa je u postupku obnove. Htjela bih upozoriti i naglasiti u koliko se lošem stanju nalazi župna crkva sv. Antuna Padovanskoga u Bukevju. Statika joj je ozbiljno narušena, a da ne govorimo o oštećenjima od vlage i iznimno lošem stanju inventara, ali i ozbiljnih posljedica uzrokovanih II. svjetskim ratom. Već oko 70 godina ova crkva čeka na svoju novu kapu zvonika. Iako bi mnogi danas rekli da ova crkva nije od velikog značenja jer se nalazi na ruralnom, čak i provincijskom području, ona je iznimno bitna kao jedna od prvih neogotičkih crkava prostora sjeverozapadne Hrvatske. Cilj ovoga rada bilo je dokumentiranje i prezentiranje

trenutnoga stanja sakralnih objekata u Velikogoričko-odranskom dekanatu, ali i upozorenje svima koji mogu utjecati na njihovu zaštitu i svima odgovornima za baštinu kako ju je potrebno očuvati i obnoviti, a uloga povjesničara umjetnosti je predstaviti ovo umjetnički bogato područje struci i široj javnosti.

16.LITERATURA I ARHIVSKI IZVORI

1. Anđelko Badurina (ur.), *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2006. [1979.].
2. Dorotea Baričević, *Propovjedaonice 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, sv. I., Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet (doktorska disertacija), 1971.
3. Dorotea Baričević, *Propovjedaonice 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, sv. II, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet (doktorska disertacija), 1971.
4. Doris Baričević, »Claudius Kautz, kipar kamenog spomenika Bezgrešnog Začeca Marijina na Markovom trgu u Zagrebu«, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 1 (1990.), str. 95–112.
5. Doris Baričević, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*, Zagreb: Školska knjiga, Institut za povijest umjetnosti, 2008.
6. Jozo Barišić, Josip Ružman, *Župa blaženog Alojzija Stepinca Velika Gorica*, Velika Gorica: Župni ured blaženog Alojzija Stepinca, 2003.
7. Janko Barlè, *Zagrebački arcidjkonat: do god. 1642.*, Zagreb: [s.n.], 1903.
8. Stipo Bilić, *Župa Navještenja Blažene Djevice Marije Velika Gorica: kratki povijesni pregled župe i župne crkve*, Velika Gorica: Župa Navještenja Blažene Djevice Marije, 1997.
9. Dubravka Botica, »„Dugo 18. stoljeće“ u sakralnoj arhitekturi – tipologija sakralne arhitekture u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Štajerskoj u drugoj polovici 18. stoljeća i na početku 19. stoljeća«, u: *Neznano in pozabljeno iz 18. stoletja na Slovenskem*, (ur.) Miha Preinfalk, Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU; Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja, 2011., str. 167–182.
10. Dubravka Botica, »Recepcija Panteona u arhitekturi baroknog razdoblja – S. Maria Rotonda kao uzor za marijanske crkve u srednjoj Europi«, u: *Metamorfoze mita: mitologija u umjetnosti od srednjeg vijeka do moderne*. Zbornik radova znanstvenog skupa »Dani Cvita Fiskovića« održanog 2010. godine, (ur.) Dino Milinović, Joško Belamarić, Zagreb: Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2012., str. 105–119.
11. Dubravka Botica, *Barokne četverolisne crkve u sjeverozapadnoj Hrvatskoj: prilog istraživanju tipologije sakralne arhitekture 18. stoljeća*, Zagreb: Školska knjiga, 2015.
12. Aleksandar Božić, Višnja Huzjak, *Pozdrav iz povijesti. Razglednice velikogoričkog kraja*, Velika Gorica: Turistička zajednica Grada Velike Gorice, Turopoljski glasnik, 2006.

13. Aleksandar Božić, *Posavina turopoljska: općina Orle 1995.-2015.*, Orle: Općina Orle, 2015.
14. Josip Buturac, »Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine«, u: *Starine* 59, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1984., str. 43–96.
15. P. C. [Pavao Cindrić], »Antonini Marko«, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. I, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Hrvatski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 1995., str. 22.
16. Stipo M. Crnjak, *Pozdrav iz Velike Gorice: Velika Gorica na razglednicama od 1898. do 2006. godine*, Zagreb: Cropro, 2006.
17. Sanja Cvetnić, *Loytre za ray nebeszki: križna drva i kapelice u Turopolju*, Zagreb: ArTresor, 2002.
18. Sanja Cvetnić, »Likovna i graditeljska baština Župe Pohoda Blažene Djevice Marije u Vukovini i povijesne Župe sv. Jurja u Starom Čiču«, u: *Župa Pohoda Blažene Djevice Marije Vukovina: povijest baštine i pastoralni rad*, (ur.) Ljubica Pernar-Robić, Sanja Cvetnić, Vukovina: Župa Pohoda Blažene djevice Marije, 2005., str. 81–168.
19. Sanja Cvetnić, *Ikonografija nakon Tridentskog sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb: FF-press, 2007.
20. Sanja Cvetnić (ur.), *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaki*, Zagreb: Leykam International, 2008.
21. Đurđica Cvitanović, »Sakralna arhitektura baroknog i klasicističkog razdoblja«, u: *Sveti Trag: devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994*, (ur.) Tugomir Lukšić, Ivanka Reberski, Zagreb: MGC Muzeja Mimara, 1994., str. 234–270.
22. Đurđica Cvitanović, *Turopoljske ljepotice: drvene seljačke crkve* (dopunjeno i prošireno izdanje), Zagreb: Kajkavsko spravišće, 2008 [1974.].
23. Martina Čermak, Tanja Šolić, »Glavni oltar svete Barbare«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaki*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 137–152.
24. Lara Černicki, Stašo Forenbaher, *Drvene crkve između Save i Kupe*, Zagreb: V. B. Z., 2008.
25. Dragan Damjanović, »Herman Bollé i obnova građevina zagrebačkog Stolnog kaptola nakon potresa 1880. godine«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 34 (2010.), str. 131–148.
26. Dragan Damjanović, »Problemi neoromaničkoga opusa Hermana Bolléa«, u: *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam* 2 (2013.a), str. 264–281.

27. Dragan Damjanović, *Arhitekt Herman Bollé*, Zagreb: Leykam International i Muzej za umjetnost i obrt, 2013.b
28. Kamilo Dočkal, *Diecezanski muzej nadbiskupije zagrebačke*, Zagreb: Tisak Narodne tiskare, 1940.
29. Kamilo Dočkal, *Diecezanski muzej nadbiskupije zagrebačke*, Zagreb: Tisak Narodne tiskare, 1944.
30. Krunoslav Draganović, Srećko Brezić, Josip Crnković, Rafael Lešnik, Ivan Mršo, Zdravko Reven, Hinko Weber (ur.), *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Zagreb: Biskupska konferencija Jugoslavije, 1974.
31. Maja Dugopoljac, »Bezgrješno začće«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 222–225.
32. Borna Fuerst-Bjeliš, »Turopolje - što je to? Historijskogeografski pogled na prostorni pojam i identitet tradicijske regije«, u: *Luč*, časopis Ogranka Matice hrvatske Velika Gorica, 1 (2012.), str. 13–19.
33. Ljerka Gašparović, »O aktivnosti Ivana Komersteinera u Hrvatskoj«, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 18/19, (1975./1976.), str. 61–90.
34. Sunčana Habek, Kristina Jančec, »Sv. Kümmerissa«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 240–243.
35. Anđela Horvat, »Prilog poznavanju spomenika NO općine Velika Gorica (Turopolje)«, u: *Spomenici kulture Turopolja, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 5 (1961.), str. 141–156.
36. Anđela Horvat, *Između gotike i baroka: umjetnost kontinentalnog dijela Hrvatske od oko 1500. do oko 1700.*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1975.
37. Anđela Horvat, »Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj«, u: Anđela Horvat, Radmila Matejčić, Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982., str. 3–381.
38. A. Ht. i R. [Anđela Horvat i Redakcija], »Historicizam«, u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*, sv. I, (ur.) Žarko Domljan, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 1995., str. 334–336.
39. Višnja Huzjak, *Drveno graditeljstvo Turopolja*, Muzej Turopolja, Velika Gorica, s. a. [1969.].
40. Jasmina Jergovski, »Sakralna baština župe sv. Ivana Krstitelja u Novom Čiču«, u: *Croatia Christiana Periodica* 59 (2007.), str. 105–142.

41. Kristina Kaponja, *Antun Reiner – monografska obrada*, diplomski rad, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2014.
42. Dragutin Kniewald (ur.), *Kulturno poviestni zbornik Zagrebačke nadbiskupije u spomen 850. godišnjice osnutka*, Zagreb: Izdanje Hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, 1944.
43. Stjepan Kožul, »Oštećene crkve i crkveni spomenici u Zagrebačkoj nadbiskupiji u Drugom svjetskom ratu i poraću«, u: *Tkalčić* 4 (2000.), str. 7–76.
44. Irena Kraševac, »Kipar Ferdinand Stuflesser. Doprinos tirolskom sakralnom kiparstvu druge polovice 19.stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 27 (2003.), str. 230–239.
45. Irena Kraševac, *Neostilska sakralna skulptura i oltarna arhitektura u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet 2005.
46. Irena Kraševac, »Tirolska sakralna skulptura i oltari na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće u sjevernoj Hrvatskoj«, u: *Anali galerije Antuna Augustinčića* 26 (2007.), str. 3–34.
47. Emilij Laszowski uz suradništvo Velimira Deželića i Milana Šenoe, *Plemenita općina Turopolje: zemljopis, narodopis i povjesni prijedlog*, sv. I. Zagreb: tiskom Antuna Scholza, 1910.
48. Emilij Laszowski uz suradništvo Janka Barlea, *Povijest plem. općine Turopolja nekoć Zagrebačko polje zvane. Općinske uredbe, povijest crkvi i odnosi nekih crkvenih redova prema općini turopoljskoj*, sv. II. Zagreb: tiskom Antuna Scholza, 1911.
49. Petar Lubina, »Aktualnost fatimske poruke u crkvama Gospe Fatimske u Crkvi u Hrvata«, u: *Bogoslovska smotra* 2 (2018.), str. 409–436.
50. Andrija Lukinović, *Zagreb - devetstoljetna biskupija*, Zagreb: Glas Koncila, 1995.
51. Andrija Lukinović, *Župa Ivanić-Grad*, Zagreb: Glas Koncila, 2007.
52. Josipa Lukinović, »Raspeti Krist«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 261–263.
53. Krasanka Majer Jurišić, Kristina Krulić, Ana Škevin Mikulandra, »Izgradnja i uređenja kapele sv. Franje Ksaverskog u Rtiću«, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 36 (2014.), str. 107–123.
54. Olga Maruševski, »Prikaz knjige Stjepan Kožul: Sakralna umjetnost Bjelovarskog kraja 1999.«, u: *Tkalčić* 4 (2000.), str. 431–436.
55. Josip Matker, »Crkvena povijest: od filijalne kapele župe u Odri do župne crkve«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 26–29.

56. Katja Matković Mikulčić, *Crkve i kapele Odranskog i Pokupskog dekanata: vodič kroz baštinu*, Velika Gorica: Narodno sveučilište Velika Gorica, Centar za kulturu, 1998.
57. Katja Matković-Mikulčić, *Sv. Jurju u pohode: ikonografski prikaz sv. Jurja na širem području Turopolja*, Velika Gorica: Turistička zajednica grada Velike Gorice, 2003.
58. Matej Matošin, »Oltar sv. Ane (Sv. Obitelji)«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 158–162.
59. Martina Ožanić, *Atektonsko građeni oltari XVIII. stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017.a.
60. Martina Ožanić, »Novi prilozi opusu Johannesa Komersteinera«, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti* 60 (2017.b), str. 47–60.
61. Martina Ožanić, Ksenija Škarić, »Iz kulta u muzej i natrag: putovanje jedne turopoljske umjetnine«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 41 (2017.c), str. 141–156.
62. [N. P.], »Posvećena crkva „suzama zalivena“«, u: *Glas Koncila* 20 (2001.)
63. Ana Petković, »Krist vezan za stup«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 195–198.
64. Pero Pranjic, »Dekanat, dekan i dekanska služba u općem pravu Katoličke crkve«, u: *Crkva u svijetu* 2 (1998.), str. 122–133.
65. Petar Puhmajer, Kristina Vujica, Maja Vahčić Lušić, Gordan Murat, *Arhitektura Velike Gorice*, Velika Gorica: Turistička zajednica Grada Velike Gorice, 2005.
66. Lana Rakonić, »Iluzionirani oltar Uzašašća Gospodnjega«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 153–157.
67. Tatjana Ratkajec, »Sv. Andrija apostol«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008.a, str. 205–207.
68. Tatjana Ratkajec, »Smrt sv. Franje Ksaverskoga«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008.b, str. 253–255.
69. Mirjana Repanić-Braun, *Sakralno i štafelajno slikarstvo 17. i 18. stoljeća na području katedralnog i turopoljskog arhiđakonata*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1988.
70. Artur Schneider, »Popisivanje i fotografsko snimanje umjetničkih spomenika godine 1938.«, u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1937./38.*, sv. 51. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1939., str. 168–180.
71. Artur Schneider, »Popisivanje i fotografsko snimanje umjetničkih spomenika godine 1939.«, u: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1938./39.*, sv. 52. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1940., str. 171–186.

72. Gjuro Szabo, »O oltarima u našim crkvama«, u: *Narodne starine* 2 (1923.), str. 217–239.
73. Ksenija Škarić, Ana Dumbović, »Inventar župne crkve u Kloštar Ivaniću: obnove i obnovitelji«, u: *Portal: godišnjak Hrvatskoga restauratorskog zavoda* 5 (2014.a), str. 161–178.
74. Ksenija Škarić, *Polikromija i polikromatori oltara 17. i 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, doktorski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2014.b.
75. Bogomir Štefanič, *Mojster ki je držal dano besedo. 60 let od smrti slikarja Petra Rutarja*, u: *Družina* (21.-25. svibnja 2008.), Ljubljana, 2008.
76. Nela Tarbuk, *Kipar Johannes Komersteiner i njegov krug*, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2016.
77. Đuro Vandura, Borivoj Popovčak, Sanja Cvetnić, *Schneiderov fotografski arhiv*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1999.
78. Vesna Žirovec, »Povijest gradnje«, u: *Kapela sv. Barbare u Velikoj Mlaci*, (ur.) Sanja Cvetnić, Zagreb: Leykam International, 2008., str. 68–78.
79. [s.a.], »Dopis iz odranskog kotara« u: *Zagrebački katolički list* br. 38, tečaj 21, Zagreb, 1870., str. 369.
80. [s.a.], »Papa Benedikt XVI. utemeljio Sisačku i Bjelovarsko-križevačku biskupiju«, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 5 (2009.), str. 257–259.
81. [s.a.], »Zagrebačka nadbiskupija u novim granicama«, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 5 (1997.), str. 143–144.
82. [s.a.], »Odredbe Nadbiskupskoga duhovnoga stola«, u: *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 3 (2001.), str. 107–112.

ARHIVSKI IZVORI

Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu (NAZ), Župna spomenica Odra II (1898. –1980.)

Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu (NAZ), Protokoli kanonskih vizitacija Turopoljskoga arhiđakonata (nekoć Katedralnog)

Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu (NAZ), Putne bilješke/ Fond Anđele Horvat, kutija 9

Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu (NAZ), Župna spomenica Odra I/ Liber memorabilium parochiae Sancti Georgii martyris in Odra fundata...per Franciscum Tuskan parochum [loci et] vicearchidiaconum – Aloysium Budich parochum loci

Arhiv Konzervatorskog odjela u Zagrebu, usmeni podatci i fotografije crkava u Donjoj Lomnici, Šćitarjevu, Novom Čiču

INTERNETSKI IZVORI

Turopolje <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62804> (pregledano 20. rujna 2018.)

Plemenita općina turopoljska/ Kotari i sučije u Turopolju <http://www.gorica.hr/turopoljska-bastina/> (pregledano 20. rujna 2018.)

Povijest župe sv. Petra i Pavla u Velikoj Gorici <http://www.zupa-sv-petra-i-pavla.hr/txt/1/256/povijest-zupe> (pregledano 20. listopada 2018.)

Mandić, Leopold, sv. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38573> (pregledano 20. siječnja 2019.)

Olga Maruševski, »ECKHEL, Hektor«, u: Hrvatski biografski leksikon <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5626> (pregledano 10. studenog 2018.)

Plemenita općina turopoljska <http://turopolje.hr/> (pregledano 18. siječnja 2019.)

Turopoljska baština/ Plemenita općina turopoljska <http://www.gorica.hr/turopoljska-bastina/> (pregledano 20. rujna 2018.)

Mandić, Leopold, sv. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38573> (pregledano 20. siječnja 2019.)

Olga Maruševski, »ECKHEL, Hektor«, u: Hrvatski biografski leksikon <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=5626> (pregledano 10. studenog 2018.)

Lukavec će imati Park msgr. Ladislava Loine, http://www.kronikevg.com/lukavec-ce-imati_park-msgr-ladislava-loine/ (pregledano 12. prosinca 2018.)

17. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA (iz Slikovnih priloga pojedinih župa)

- Slika 1. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Oltar sv. Antuna Padovanskog (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)
- Slika 2. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Oltar Prikazanja u hramu (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)
- Slika 3. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Oltar sv. Florijana (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)
- Slika 4. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Kip sv. Antuna Padovanskog i reprodukcije Raspeće i bl. Alojzije Stepinac (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)
- Slika 5. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)
- Slika 6. Bukevje, župna crkva sv. Antuna Padovanskog; Božji grob (foto: Valentina Radoš, listopad 2017.)
- Slika 7. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Oltar sv. Tri kralja (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)
- Slika 8. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Oltar Presv. Trojstva (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)
- Slika 9. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Oltar sv. Bartola (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)
- Slika 10. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Kip Srca Isusova (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)
- Slika 11. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Kip Majke Božje Lurdske (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)
- Slika 12. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Slika sv. Ivana Krstitelja (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)
- Slika 13. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Vitraj sv. Josip i Isus u stolarskoj radionici (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)
- Slika 14. Donja Lomnica, župna crkva sv. Tri kralja; Vitraj sv. Ana i mala Marija (foto: Valentina Radoš, rujan 2017.)
- Slika 15. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Ivana Krstitelja (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 16. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Oltar Blažene Djevice Marije (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 17. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Antuna Padovanskog (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 18. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, svibanj 2015.)
- Slika 19. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Zidni oslik četiri evanđelista (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 20. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Zidni oslik s prikazom nepoznatog sveca, sv. Cecilije, sv. Ane s malom Marijom i sv. Florijana (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 21. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Zidni oslik s prikazom Glavosjeka sv. Ivana Krstitelja i Navještaj rođenja sv. Ivana Krstitelja Zahariji (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 22. Novo Čiče, župna crkva sv. Ivana Krstitelja; Zidni oslik Krist Kralj (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 23. Novo Čiče, kapela Ranjenoga Isusa; Oltar Ranjenoga Isusa (foto: Martina Ožanić, 2017.)

- Slika 24. Novo Čiče, kapela Ranjenoga Isusa; Oltar sv. Roka (foto: Martina Ožanić, 2017.)
- Slika 25. Novo Čiče, kapela Ranjenoga Isusa; Oltar sv. Josipa (foto: Martina Ožanić, 2017.)
- Slika 26. Novo Čiče, kapela Ranjenoga Isusa; Kip *Ecce homo* (foto: Martina Ožanić, 2017.)
- Slika 27. Lukavec, župna crkva Majke Božje Fatimske; Kip Majke Božje Fatimske (foto: Milan Kušnjačić, 2017.)
- Slika 28. Lukavec, župna crkva Majke Božje Fatimske; Slika sv. Lucije (foto: Milan Kušnjačić, 2017.)
- Slika 29. Lukavec, župna crkva Majke Božje Fatimske; Vitraj Križnog puta (foto: Milan Kušnjačić, 2017.)
- Slika 30. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik iluzionističke arhitekture i *quadro riportato* Posljednja večera (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 31. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik Krunjenje Bogorodice (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 32. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik s prikazom evanđelista (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 33. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik s prikazom četiri crkvena oca (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 34. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Oslik s prikazom putta svirača (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 35. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Kip sv. Jurja kako ubija zmaja (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 36. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; kipovi Srca Isusova i Srca Marijina (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 37. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Plitki reljef sv. Jurja kako ubija zmaja (Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 38. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Slika s prikazom bl. Alojzija Stepinca (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 39. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Slika s prikazom sv. pape Ivana Pavla II (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 40. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Vitraji sv. Juraj kako ubija zmaja (lijevo), Uznesenje Bogorodice (sredina) i Sv. Obitelj (desno) (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 41. Odra, župna crkva sv. Jurja i Imena Marijina; Vitraj Uskrsnuće i Uzašašće (foto: Valentina Radoš, lipanj 2018.)
- Slika 42. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Oltar Ranjenog Isusa (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 43. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Oltar sv. Martina biskupa (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 44. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Oltar Majke Božje Žalosne (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 45. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Oltar sv. Vida (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 46. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Kip sv. Nikole (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 47. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Kip sv. Kvirina (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 48. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Kip sv. Martina biskupa (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 49. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)

- Slika 50. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Vitraji sv. Martina na konju i sv. Josipa s djetetom (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 51. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Vitraji sv. Stjepana prvomučenika i Agnus Dei (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 52. Šćitarjevo, župna crkva sv. Martina biskupa; Vitraj Presveto Srce Isusovo i Marijino (foto: Valentina Radoš, siječanj 2018.)
- Slika 53. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Zidni oslici s prikazom Poklonstva mudraca i Uskrsnuća Kristova (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)
- Slika 54. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Oltar Navještenja Blažene Djevice Marije (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)
- Slika 55. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Oltar sv. Antuna Padovanskog (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)
- Slika 56. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Oltar Srca Isusova (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)
- Slika 57. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Oltar Majke Božje Lurdske (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)
- Slika 58. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Kip sv. Lucije (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)
- Slika 59. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Grb Plemenite općine Turopolje (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)
- Slika 60. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Slika Srce Isusovo (foto: Valentina Radoš, veljača 2018.)
- Slika 61. Velika Gorica, župna crkva Navještenja Blažene Djevice Marije; Vitraj sv. Cecilije (foto: Valentina Radoš, listopad 2018.)
- Slika 62. Velika Gorica, kapela sv. Lovre; Kipovi Bogorodice od Bezgrješnog Začeca i sv. Lovre (foto: Valentina Radoš, kolovoz 2017.)
- Slika 63. Velika Gorica, župna crkva sv. Petra i Pavla; Oltarni pano i tabernakul (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)
- Slika 64. Velika Gorica, župna crkva sv. Petra i Pavla; Vitraji (izbor) s prikazom Posljednje večere, Krštenja Kristova i Pustite meni malene (foto: Valentina Radoš, veljača 2019.)
- Slika 65. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Kip bl. Alojzija Stepinca (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)
- Slika 66. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Kipovi Srca Isusova, Srca Marijina i sv. Antuna Padovanskog (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)
- Slika 67. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Slika sv. Obitelj (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)
- Slika 68. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Slika Krštenje Kristovo (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)
- Slika 69. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Vitraji (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)
- Slika 70. Velika Gorica, župna crkva bl. Alojzija Stepinca; Vitraj Silazak Duha Svetoga (foto: Valentina Radoš, studeni 2018.)
- Slika 71. Pleso, kapela Ranjenoga Isusa; Kip *Ecce homo* (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 72. Pleso, kapela Ranjenoga Isusa; Kipovi Srce Isusovo i Srce Marijino (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 73. Pleso, kapela Ranjenoga Isusa; Kip Majke Božje Bistričke (foto: Valentina Radoš, svibanj 2018.)
- Slika 74. Velika Mlaka, župna crkva sv. Barbare; Oltar sv. Barbare (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)

- Slika 75. Velika Mlaka, župna crkva sv. Barbare; Iluzionirani oltar Uzašašća Gospodnjega (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)
- Slika 76. Velika Mlaka, župna crkva sv. Barbare; Oltar sv. Obitelji (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)
- Slika 77. Velika Mlaka, župna crkva sv. Barbare; Osluk Bogorodica Zaštitnica (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)
- Slika 78. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Osluk s prikazom Bogorodice od Bezgrješnog Začeca, sv. Ivana Napomuka i sv. Ivana evanđelista (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)
- Slika 79. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Osluk s prikazom sv. Apolonije i sv. Petra u molitvi (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)
- Slika 80. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Osluk s prikazom sv. Kūmmernisse (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)
- Slika 81. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Osluk s prikazima Glavosjeka sv. Barbare (desno) i Smrt sv. Barbare i kazna oca mučitelja (lijevo) (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)
- Slika 82. Velika Mlaka, kapela sv. Barbare; Osluk s prikazom (s lijeva na desno) sv. Agneze, Raspetog Krista, sv. Marije Magdalene i Smrti sv. Franje Ksaverskoga (foto: Valentina Radoš, prosinac 2018.)
- Slika 83. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Zidni oslik Presv. Trojstva i četiri crkvena oca (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 84. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Zidni oslik s prikazom dvanaestorice apostola (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 85. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Zidni oslik s prikazom Susreta Marije s Elizabetom i Navještenja (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 86. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Oltar Blažene Djevice Marije (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 87. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Oltar sv. Tri kralja (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 88. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Oltar Duha Svetoga (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 89. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Kip Srca Isusova (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 90. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 91. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Vitraji sv. Antuna Padovanskog i sv. Vida (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 92. Vukovina, župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije; Vitraji sv. Petra i sv. Pavla te bl. Alojzija Stepinca (foto: Valentina Radoš, travanj 2017.)
- Slika 93. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Osluk Rastanak apostola (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 94. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Osluk s prikazom scena iz Kristova života (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 95. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Ivana Krstitelja (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 96. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Roka (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 97. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Oltar sv. Josipa (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 98. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika Uznesenje Bogorodice (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)

- Slika 99. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika Oproštaj Krista od apostola (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 100. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika sv. Josip s djetetom (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 101. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika Raspeće (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 102. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Slika sv. Juraj kako ubija zmaja (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 103. Buševac, kapela sv. Ivana Krstitelja; Propovjedaonica (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 104. Kuče, kapela sv. Fabijana i Sebastijana; Oltar sv. Fabijana i Sebastijana (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 105. Kuče, kapela sv. Fabijana i Sebastijana; Oltar Srca Isusova (foto: Valentina Radoš, svibanj 2017.)
- Slika 106. Kuče, kapela sv. Fabijana i Sebastijana; Oltar Preobraženja Gospodinova (iz: Ožanić, Škarić, 2017.c, str. 142)
- Slika 107. Mraclin, kapela sv. Vida; Oltar sv. Vida (foto: Valentina Radoš, lipanj 2017.)
- Slika 108. Mraclin, kapela sv. Vida; Oltar sv. Ane (foto: Valentina Radoš, lipanj 2017.)
- Slika 109. Mraclin, kapela sv. Vida; Oltar sv. Florijana (foto: Valentina Radoš, lipanj 2017.)

18. POPIS KARTOGRAFSKIH PRILOGA

Karta 1. Velikogoričko-odranski dekanat (izradila: Matea Radoš)

19.SUMMARY

This Masters thesis' research is conducted through collection of data from existing literature and archival sources, as well as field documentation and autopsy of art works for the purpose of presenting all relevant informations and valorisation of art heritage of the churches and chapels in church county Velika Gorica-Odra which includes eleven parishes. Research results presented in this Masters thesis are structured in a way of art chorography, respectively as an overview of parishes and their church inventories. The area of the church county Velika Gorica-Odra is extremely diverse regarding art heritage. There are many art works from different centuries on the same localities. Among the preserved baroque altars and sculptures are for example those by Johannes Komersteiner and Claudius Kautz, and from the 19th century works by Ferdinand Stuflesser and Slavoljub Wagmeister with interventions in the liturgical space from 20th and 21st century by Croatian academic sculptors whose works have been commissioned in the recent times. Regarding paintings from 17th and 18th century, they were preserved in a more modest form with a higher role model, mostly graphic patterns, which we also find on the walls of wooden chapels. Preserved wall paintings originated in the 19th and 20th century, creations by Marko Antonini, Petar Rutar and Lovro Sirnik. There is not so many preserved pulpits which cannot be said for stained glass which is present in most of the objects given the number of churches included in this research. Most churches with their inventory are categorised as protected cultural heritage and numerous renovations have been launched in recent years for the purpose of protecting them.

Key words: church county Velika Gorica-Odra, sacral art heritage, art chorography, parish churches, chapels